

IUSTI LIPSI  
DE CONSTANTIA

LIBRI DVO,

Qui alloquium præcipuè continent  
in Publicis malis.

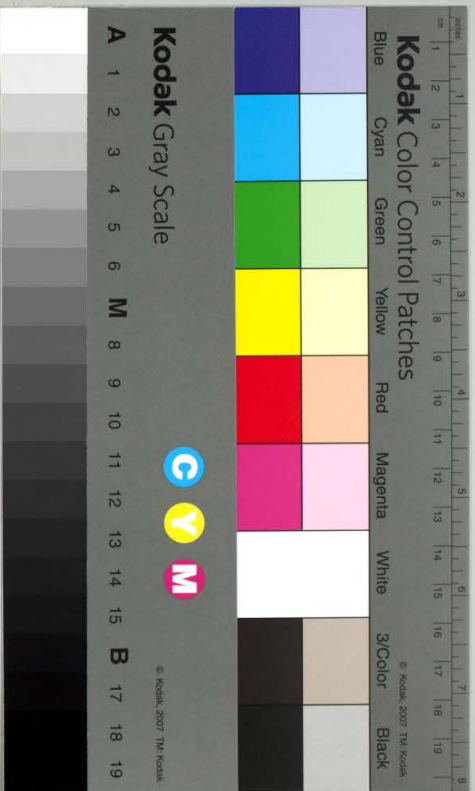
*Vltima editio, castigata.*



ANTVERPIÆ,  
EX OFFICINA PLANTINIANA,  
Apud Ioannem Moretum.

M. D. XCIX.

*Cum Privilegiis Casareo & Regio.*







IVSTI LIPSI  
DE CONSTANTIA  
LIBRI DVO,

Qui alloquium præcipuè continent  
in Publicis malis.

*Vltima editio, castigata.*



ANTVERPIÆ,  
EX OFFICINA PLANTINIANA,  
Apud Ioannem Moretum,

M. D. XCIX.

*Cum Privilegijs Cæsareo & Regio.*

AD LECTOREM  
PRO CONSTANTIA MEA  
PRÆSCRIPTIO.



**Q**UOD in iteratâ hac editione, iterum te alloquor, Lector, præter votum meum accidit, etsi non præder opinionem. Iudicia enim ista prævidi ante, imò prædixi. Negant satis pie hoc argumentum à me tractatum: negant locis aliquos satis verè. Parum pie idèò: quia Philosophum egisse tantùm videror, inquam, nec insperasse quæ potui & debui à libris sacris. Quæ admonitio valde mihi grata: velim & illis simplex meum & sine furo responsum. Nam quòd apertam pietatem ante omnia requirunt, amo: hoc tantùm moneo, ut oculos prius serid intendant in finem meum & scopum. Si mihi Theologum agere propositum, aberravi: si Philosophum, cur culpant? Haurimus enim è lacunis, inquam, quæ liceat è purissimo divinarum litterarum fonte. Hucne me vocant? At ego ex animo testor & respondeo, non aliam me civiam salutis posse, quam hanc quæ per unum illum & directum limitem ducit: ad quem tamen percurrendum, humanas etiam litteras laxamenti aliquid asferre censam, imò adiumenti. Augustini consilium esse scio, quæ à Philosophis scripta sunt colligere, & in usum nostrum vindicare, possessoribus illis iniustis erepta. Hoc sequi volui: &

\* 2 pecca-

percaui? Peccassem, fateor, si purum hunc & mysticum religionis nostrae liquorem corruptissem veteri aliqua & olenti face. At contra insitit: & sordentem per se, parumq; mundam doctrinam, depurgare atque illustrare aggressus sum nouo isto Sole. Cui bono autem id non bonum sit esse praeagnam, equitum aut statariorum militum praequam operam esse scimus: spernis ideo sagittarios & funditores? In domo extruenda architecti maximam laudem & vnam: tollit ne operas igitur & administras? Idem hic censet, diuinae illa littera veri roboris, verae virtutis & constantiae, solida essetritices: nec tamen humanam prorsus Sapientiam spernit. eam dico qua non se effert, sed seruit placide & ancillatur. Lapidis, camenta, calcem, ex veteri & diu lapsa adificio illo Philosophia comportamus: ne inuide lucellum hoc architecto, & patiare materiam hanc subserui saltem in fundamentis. Et enim sacra illa meliora, nec verbis iis abstinendum fuit. Meliora fateor: sed adde etiam grauiora. Lactatos mos expendo, & artus artibus, libro: cur onus mihi imponi patiar, cui non sim ferendus? Theologis, id est magnis aliisq; viris (& eximios multos hoc atus tulit) magna ista & alta relinquo: mea cymba legit licet. Philosophum ego agam: sed Christianum. Nam de verbis, quid turbant? Non quo silo ea scripta sunt, sed quo sensu et dicant: nec an cunctate, sed an vere. Si enim recti sensus: quid refert in re tam ardua, quo velo aut veste (modo non indecora) eos texerim? Si vani: conuincant. Nempe hoc ipsum uolumus,

lamus, niunt: & quadam te scripta non ex fide. De recta Ratione erras, quam cum praesens illis exaggeras nimis & attollis. Ego ne verbis forte illorum: sensu numquam meo. Nam ne ipse erras, uno verbo hoc testor: nullam mihi rectam puramq; Rationem intelligere, nisi a deo directam, nisi a fide illustratam. Sed quae, malum, illegitima ista captio est, cum genere toto sententia bona sit, quaerere in uerbi tenuis aut alterius latere à calumnia anam? Ratio ipsa, & suis uerbis, non ducit nos ad deum, non ad verum: sed tamen ut in aqua aut pelui defectum Solis inuenerim, itaq; per Solis ipsius radios, oblique & quodam flexu: sic in ista, res diuinas, sed caute confectas aliter, quam per deum ipsum. Jam de fato aut fatalibus, de impiis ob bonum puniitis, siquid nimis exasui, aut ab aliis autam arripuerim, ergo, dolorem aut affectus si arde nimis coercui: uelim ab aequo lectore equiter legi & intelligi, quam ad rem praequimus nunc aliquot ad oram Notis. Mihi quidem mens ubique bona: & si alibi humana hac lingua aut calamus utrebant, ne asperè quaeo nimis laam. Sum enim ex iis, quibus Pietas in corde magis, quam in ore: quicquid factis exerceri eam acriter malim, quam uerbis. Nec saculum hoc satis mihi placet, (audedo dicere) quo nullum unquam feracius religionum fuit, sterilius pietatis. Quae contentiones ubique? quae rixae? & cum omnia fecerint, cum calum & terram subtilis ingenij nā peruolauerint: quid aliud, quam, cum Aristophaneo Socrate, \* αἰὸς παρ' οὐρα? Habes, mi Lector, breuem praescriptio-

scriptionem nostram: qua tamen aequo tibi nimia, satis  
vel iniquo. Te cum cura monco hortorq̄, ne auocent  
& auertant animum à germano Philosophia studio  
noui Domitiani isti: qui non eam solum (facultas modo  
& vires sint) sed in exsilium pellant omnes bonas ar-  
tes. Priscos illos potius patres vide, Græcos Latinosque.  
denso agmine à nobis omnes stant, & modestum Phi-  
losophia studium non ferunt in Christiano solum, sed  
inculcant & suadent. quorum auctoritatis scuto, satis  
me putem sine aliâ collâ ratione contra gigantes istos  
tectum. Nam Philosophiam cur cœcibus cœcibus lau-  
dem? Frustrâ. quia cœcitiū albitudo procul non  
apparet, sed cum accesseris: non item huius splendor, nisi  
cum pernoctis. Pernoctis autem sine Christianâ cœcitatē,  
religione non potest. quam præalucens si tollis: fatetur  
ecce & clamo, ludibrium illa, vanitas, delirium est.  
Bene Tertullianus: Cui veritas cognita, sine deo:  
cui deus, sine Christo? In quâ sententiâ finio, & seruo  
conquiesco. Velim tu mecum.

NOBI-

NOBILIBVS  
ET MAGNIFICIS  
CONSVLIBVS  
ET  
SENATVI POPVLOQVĒ  
ANTVERPIENSI  
IVSTVS LIPSIVS  
dedico consecroque.



LIBROS istos, quos de  
Constantiâ in me-  
diis patriæ meæ tur-  
bis constanter scripsi  
& perseripsi: eos vo-  
bis dare dedicare mihi  
visum, vr̄bis magnæ magni Senatores.  
Splendor vester me impulit, prudentia,  
virtus. humanitas etiam illa, quam  
coram sum expertus, propria vobis in  
bonos & eruditos. Nec, arbitror, pro  
ingrato erit munus. quod per se haut  
magnum,



magnum, pondus ab animo meo accipiet: quia dedi quod, hoc quidem tempore, optimum maximumque habui in omni meo litterario censu. Denique nouitas etiam forsā aliqua illud commendauerit: quoniam, nisi fallor, interclusam diu & spinis obstitam hanc Sapientiaē uiam, sternere & munire aggredimur primi. quæ illa profectò est, quæ cum diuinis litteris coniuncta, possit ducere ad Tranquillitatem & Quietem. Mihi certè animus gratificandi uobis, iuuandi alios, non defuit. si uires: tam æquum est æquos uos aduersum me esse, quàm ego aduersus magnum illum deum sum: quem scio non uini omnia dedisse. Valete.

AD

AD LECTOREM,  
DE CONSILIO MEO  
SCRIPTIONIS  
ET FINE.



**N**ihil me fugit, Lector, in nouo hoc scribendi genere, noua mihi iudicia parata & censuras. siue illorum, quos percutiet inopinata hæc Sapientia profectio ab eo, quem amemorius tantum litteris consuebant operatum: siue aliorum, quibus uilescet & pro leui erit, quidquid in hoc studio aut studio sudabitur post antiquos. Quibus utriusque ut breuiter respondeam, meâ interest, imò et iam tuâ. Ac primi quidem illi diuulsi diuersissimis rebus peccare mihi uidentur, Incuria & Cura. Hac, quod in aliena studia actionesque ultra inquirendum sibi censeant: illa, quod inquirent tamen parum intenti aut diligenter. *¶* Et enim ipsi se iis me indicem; numquam ita colles illi fontisque Musarum totum me ceperunt, ut non oculos idem idem mentemque reflexerim ad seueriorem istam Diuam. Philosophiam dico. cuius studia iam tum à puero ita mihi placere, ut peccare iuuenili quodam ardore uideret, & franco atque inhibitione fuerim coerendus. Sciunt præceptores mei, qui in Ubiis: excussos mihi uelut per vim libros eos omnes è manibus, & scripta etiam Commentarijsque ereptos, quos laboriosè conseceram ex omni interpretum classe. Nec mutauit sanè postea. & in omni hoc studiorum cursu, si non rectori-  
\* \* \*  
gore

gore & lineâ, tamen sexu tetendisse me scio ad illam Sapientiam metam. Nec id eâ viâ, quâ hic philosophantium vulgus, qui in spinis argutarum aut laqueis questionum male dediti, non aliud quam subitili quodam disceptationum filo texunt eas & retexunt. Hærent in verbis aut captiunculis: & atatem totam in aditu Philosophiæ versantur, adyta eius numquam vident. Habent eam ut oblectamentum, non ut remedium: & instrumentum vitæ maximè serium, vertunt in ludum quemdam nugarum. Quis eorum mihi de moribus querit? quis adfectus temperat? quis timori, quis spei metam ponit aut modum? Quin adeo ad Sapientiam spectare hæc non arbitrantur: ut aliud aut nihil agere eos censeant, qui id agunt. Itaque vitam eorum, siue iudicia, si vides: nihil vel in ipso vulgore perias, quod ad illam attinet, spurcius, stultius, quod ad ista. Scilicet ut vinum, quo nil salubrius, quibusdam in venenum est: sic istis Philosophia, quâ abutuntur. At mihi alia mens, qui nauim semper auertens ab illis argutarum salebris, velificationem omnem direxi ad vnum tranquillamentis portum. Cuius studij mei primum nec fallax specimen esse volui hos libros. Sed enim, inquit alteri, melius & verius ista veteres. Quidam ex istis fateor, abnego, quod vniuersa. Si de moribus aliquid adfectibusve carpiim post Senecam, & diuinum illum Epictetum, scribam: me quoque iudice, parum cordis habeam aut frontis. At si ea que ne attigerunt quident illi, aut quisquam (fide ter enim id adfirmem) ex antiquis: quid fastidiunt aut carpunt? Solatia malis publicis quæsiui, quis ante me? Rem siue ordinem videant, mihi ea debere fatebuntur. & de verbis ipsis (sæd dicerem) non ea nobis

nobis inopia, ut cuiquam supplicemus. Denique, hoc sciant, alia plura alia mihi scripta, hunc librum præcipue mihi illa fama, at hæc saluti. Quod olim aliè est acutè quispian, id hic verâ voce proclamo: Satis mihi pauci lectores, satis est vnus, satis est nullus. Id tantum peto, ut quicumque hæc tangent, cognoscendi animum adferant, & simul ignoscendi. Vi scubi fortè lapsus sim, præsertim cum hos illos aliores conatus scandere de Preiudiciâ, Insitiâ, Fato: condonent, quia nusquam certè malitia aut pertinacia est, sed humana saltè imbecillitas & caligo. Denique ab iis docear: faxo, ut nemo tam promptus ad monendum sit, quàm ego ad mutandum. Cetera vitia natura mea non demo aut minuo: pertinaciam & contentionum studium seridè deprecor ab eâ & detestor. Salue mi Lector, quod vti nam per hunc librum in partem tibi sit.



I A N I D O V Z A E  
N O R D O V I C I S

A D

I V S T V M L I P S I V M S V V M

*Melos ex iambis metris, potiorum Lipsiani argumenti  
partem, summamque totius operis carptam  
& quasi saluatim complectens.*

**N** O V V M cui istud imputabimus Melos?  
Cui hoc Poëma museum?  
Tibine L I P S I ? Ita hercle verò scribo:  
Tibi (inquit) tibi, ô decus

Meum, omniumque MENTEM habere queis B O N A M,

Et esse \* C O R C V L I S datum est.

Sinistra ritè queis mamilla subsilii,

D E I fecens I M A G I N E M,

Cape istud ergò Iambicum Melos tibi,

Cape hoc Poëma museum:

Poëma ductu & alite vnus tuo

Sarumque & edium simul:

Silentij esse quando longius reum

Pudet pigetq; me tibi.

Neque vnquam id æquus ille suppetit sinar,

Vt his amoris ignibus

Ita anteuortat vlla segnitas mihi,

Fidem ore L I P S I O vt datam

Recipere frustrer. absit à Fide meâ

Modi illiusce vanitas.

Abest, verba tertiana cui placent,

Referta fallimonia.

Ne hocce S V A D A L I P S I A N A nos docet;

Pares cui haud Leporibus

Scientiisque: sed Fide esse mutua

Fauctiâque nos decet.

Et ampla Laus fat ista: plura qui appetit,

Neque ille cor, neque os habet.

Tua introite T e m p l a possit fat mihi,

B O N A Q V E M E N T I S A b d i t a

Nouè reperta noscitate, te Duce:

Tuique core roboris

\* Hæc cognomina sunt  
Saxo Regis,  
qui ceteros  
mortales se-  
quuntur præ-  
ferunt, testis  
Plin. lib. vii.  
cap. xxv.

Cor

Cor asperare, nec periculum vllius  
Pauere magnitudinem.

O approbanda MENTIS OBSTINATIO!

O expetenda DOGMATA!

Vt hic suauè, L A N G I A N O I N A T R I O

Inambulare! vt, ô, simul

Tuo assidere ab ore pendulum iuuat;

Tuo, illiusque quem facis

Loquentem! & hinc I N H O R T V L V M sequi! ordines

Vt è vitente P E R G V L A

Notare florum: & omne Stirpium genus

Hiantè obire lumine.

N O V O Q V E rariora ab O R B E Semina

Sagace nare persequi!

Odor beate, quicquid est Aromatum

Lepore prouocans tuo.

Licetne in hisce flocculis & herbulis,

Remissionis indigo,

(Vt exsoluta mens aberret à malis

Parumper) acquiescere?

Licet: neque istud (annuente hero) modò,

Sed & replere fructibus

Sinum, manusque vtraque, & vngue carpere,

Et adiuuere naribus.

Quid? an lubido ferat texere est tibi,

Corollulamque pacilem?

Rei huius opus, ecce plaqa sit tibi,

Tuo arbitrato vt eligas,

Thyma, an rosas, amaracumne maucis.

Age ecce, quantus hic nitro?

Quis ordo? quàm omnia apud in areas suas

Locata, reserare in modam?

Herine cultum, an elegantiam prius

Loci ipse mirer, ambigo.

Stupere ceterè vtrunque cogor intus;

Herilem at indolem magis,

Cui scaterè tor factis datum,

Cui hanc præire S Y M B O L A M,

Et ægra corda sospitare ius fuit,

Medentibusque pharmacis

Beare. Què modò ecce promus imputat

Nouâ arte L I P S I V S tibi.

Ahena vt vnde F I R M I T V D O P E C T O R I S

Paranda: & vnde Inertia

663

Sic

Sit ista, & erga Sensuum imbecillitas,  
 Habere cognitum queas,  
 Duplex Bonitatis ergo, seu Mali Caput,  
 OPINIO, atque MENS BONA.  
 Poli illa GERMEN IGNEVM, atque SPIRITVM  
 Originem trahens suam,  
 Quid tibi non HOMILLO an insitus DEVS  
 Perillam IMAGINEM sui?  
 CVPIDINVM, hancce quisquis audit, omnium  
 Necessè victor audiat.  
 At altera illa pars, OPINIO puta  
 Imaginosa, CORPORI  
 (Sata vnde) adheret, impedita SENSIBVS,  
 Grauis fixa perpetim  
 Luto: cui vsque POENITENTIA it comes;  
 Vaga, ebriosa, futilis.  
 HOMOMISILE, puluis, vmbra, somnium,  
 Quousque fluctuabere,  
 OPINIONIS alligare vinculis?  
 Quousque GAVDIVM, DOLOR,  
 METVS, CVPIDO pectus impetent tibi?  
 Iaces? & erigi cupis,  
 Supraque vulgus eleuare verticem?  
 Idonea ecce FEBRVA,  
 Quibus piatis ipsa nubila ac Notos  
 Superuolare possis:  
 Auesque, quæ cor intus credunt tibi,  
 Necare & ire perditum,  
 Quisq; cordi, & otium domi tibi,  
 Procul tumultu ab hostico,  
 Vbi A tuosus ipso in otio cluas?  
 (O vnica occupatio!)  
 AdHORTVLM huncce LANGII, ANNE LIPSII,  
 Gradum capesse, si sapias,  
 Opusne vallo & Arce, vel Cetrâ tibi,  
 Cauere queis SPEI ac METVS,  
 Cupidinumque sustinere vim queas?  
 Statu in graduque fac tuo  
 Morere, MENS QVE vorat ad DEVM tuas,  
 Originem inquit sui.  
 Quousque CARNIS IMBECILLITAS tibi  
 Molesta, & vmbra inanum  
 Trahê, e, prima quæ imperita Plebs purat?  
 Duccem ecce LIPSIVM tibi:

Eum

Eum sequaris. At cui, inquires, bono?  
 Mane: in tumultu vt orium  
 Agas; & vnus, inter arma Publica,  
 Metu solutus ambules.  
 Quid est, quod hic querat? FATA te trahunt,  
 DEIQVE PROVIDENTIA?  
 Sequare: Cur enim iratum firmas pedem  
 HERO rebellis, ac tibi?  
 Quid abnuis, miselle? cede Tempori  
 DEOQVE REBVS OMNIBVS  
 VICISSITVDO DEBITA. Hec mori vides  
 Repetè, at illa oritur.  
 NECESSITATI vt obsequare, te monent  
 TOI VRBIVM Cadauera,  
 Fecere visa vertice antè quæ suo  
 Poli vtriusque cardinem.  
 Vbi illa iam, Imperatæ sueta RECIBVS,  
 Superba SEPTIMONTIVM?  
 Vbi MYCENÆ? vbi inclyta VRBS Agenoris,  
 CORINTHVS, ARGOS, ILIVM?  
 Minuta, magna; summa, & ima respice;  
 PERENNE SVB POLO NIHIL.

Elig



Εἰς τὸ Φαναίου καὶ λογιταίου  
ΙΟΥΣΤΟΥ ΤΟΥ ΛΙΠΣΙΟΥ,  
περὶ δισταθείας ἤτις καρτερίας  
βιβλίον.

Ἀντιπάδου σελίδας σκολιὰ φθάνει ὀμματι πύξας  
Οὐκ ἀγαμμι λογιῶν, εἶπον, ἀτερ βόφης.  
Ἀλλὰ τοῦ ὀπίδων γλαφροῦν τε βφοί τε ποτμια,  
Καρτερίας κατέχει τήματα σωφροσύνης:  
Κρείσσον ἐμάδι, λέξας, πέλειται τοῦτε τδωτος ὀδοίτων  
Ἀντιπαστολῆς πικρόμυθου κερδῖλω.

Εἰς τὸ αὐτὸ.

Ἐλογμῶν φιλέω τρεῖς ἀσέβεις, ἕνακα πτότων  
Εἶσι πὰν ὅσα πῆ κρείσσονες ἰδμοσύνῃ.  
Σέιο πότους φιλέω Κουιάκις, εἶμι δὲ λίαν  
Καὶ φιλοσκαλιγερός, καὶ φιλολαμιάδης.  
Ἀλλὰ σοφαῖς πρᾶπίδεις σέλας σέλοδοσος ἀλέων  
Λίμης, σὺν ἀσπῆ, ἀλλὰ μοι ἀσέρον ἔης.

B. Vulcanij.

I V S T I

I V S T I L I P S I  
D E C O N S T A N T I A  
L I B E R P R I M V S .

C A P V T I .

*Præfatio, & introductio. querela item aliquo  
de Belgarum turbis.*



N T E annos aliquot cum Viennam Austriæ  
iter haberem, fugiens patriæ meæ turbas: de-  
flexi, non sine deo duce, ad Eburonum vr-  
bem. quæ nec longè à viâ, & in quâ amici,  
quos salutare meo suadebar & amore. Inter  
eos Carolus Langius, vir (sine fraude aut  
ambitione dicam) optimus doctissimûsque Belgarum. Qui  
cum me hospitio exceperit, non omni solum comitate & be-  
nivolentiâ id temperavit, sed eo genere sermonum qui vtil-  
es imò salutare mihi in omne ævum essent. Ille enim fuit, ille  
vir, qui oculos mihi aperiret, detersâ vulgariûm aliquot opi-  
nionum nubes: ille, qui viam ostenderet, quâ sine ambage  
peruenirem, vt cum Lucretio loquar, ad illa

*Edita doctriinâ sapientum templa serena.*

Nam cum post meridiè feruido sole (præceps enim iam mens  
Iunius erat) domi eius in atrio inambularem: quæsiuit,  
vt sic, blandius de itinere meo & eius causis. Cui cum ego de  
turbis Belgarum, de insolentiâ Præfectorum & militum, liberè  
& verè multa dixissem: addidi postremò, prætexi à me aliam,  
sed hanc intimam esse discessus mei causam. Quis enim Lan-  
gi, inquam, tam firmo & tam ferreo pectore, qui diutius fer-  
rendis iis malis sit: lactamur iam tot annos, vt vides, bellorum  
civilium actu: & vt in vndoso mari, non vno vento agita-  
mur turbarum seditionumque. Otium mihi cordi & quies?  
turbæ interpellant, & strepitus armorum. Horti & rura? miles

A

*In vi introductio  
præfatio, & introductio  
querela item aliquo  
de Belgarum turbis.  
C. Langij  
vera laus.  
Humanitas  
Sapientia.  
Mala civitid  
bellorum.*

& sicarius compellit in urbem. Itaque certum mihi Langi, relictâ hâc infectâ & infusâ Belgicâ (ignoscat mihi Genius patritæ) <sup>ⁱ</sup> γῆς ἀπὸ γῆς, vt ille ait, & quouis terrarum fugere — *vbi nec Pelopidarum sacra neque nomen audiam.* Langius admitans & velut excitatus, Itâne tu Lipsi, inquit, abeas à nobis? A vobis, inquam, aut certè ab hac vita. Quod enim malorum istorum fluxum, nisi in fugâ; Nam vt videam illa cotidie & feram, non possum Langi: nec chalybs aliquis mihi circa pectus. Suspensit aut hunc sermonem Langius, &, Infirmè adolefens, inquit, quæ hæc mollities est? aut quæ tua mens salutem querentis in fugâ? Tu bar & æstuat patria tua, fatcor: sed quæ non hodie pars Europæ? Vt verè illud Arithophanæum possis augurari: — *οὐδ' ἄν ἐπιπνεῖται σπέρμα Σκῶν*

\* *Supra infera reddis iupiter altissimæ.*

Commine scilicet in medium in fugâ.

\* *Extra tela, neque valens, vt oculum addat.*

Itaque non patria fugienda, Lipsi: sed Adfectus sunt: & firmandus ita formandusque hic animus, vt quics nobis in turbs sit & pax inter media arma. Ego fatis iuueniliter, Imò deserenda illa Langi, inquam: certè enim audita mala leuius ad animum accidunt, quàm visa: & simul ponetur ipsi extratela, quod dicitur, & puluerem huius agonis, Homerum non audis callidè monentem,

\* *Ex ἄρκον ἰσῆσεν ἢ ἐξ ἄρκου ἴνα ὄρα ἀπὸ ἀπὸ*

CAPVT III

*Peregrinationem non facere ad internos morbos, indicinam eam esse, non medicinâ, nisi si fortè in leni quodam & primo adfectu motu.*

Ea opinio refutata.

\* *Rationis, non lingue.*

Originem turbationem in cubis efficit. Idè non cecuti eas motu.

LANGIVS motu leuiter capite, Audio, inquit: malletm tu Sapientie vocem & Rationis. Nam hæc, Lipsi, quæ te inuoluunt, nebule & nubecule sunt à fumo Opiniorum. Itaque, vt cum Diogene dicam, *ἄρῃ* tibi hic opus non *βῆσις*: ratio inquam illo, qui caliginem tui capitis illuſtre. Patriam ecce desertum is: sed dic serio, illam cum fugies, te quoque effugies? Vide ne contra sit: & tecum atque in pectore illo circumferas fontem fomitemque tui mali. Vt ij qui se briunt, iactant se iniquè & versant, & lectum subinde mutat vanâ spe leuamenti: in eadè causâ nos, qui terram terrâ frustra muta-

mutamus, ægri scilicet mentis. Aperire enim hoc effe morbum, non tollere: fateri internum hunc calorem, & non mederi. Eleganter Romanus sapiens: *Proprium est ægri nihil diu pati, & mutatisimibus vt remedijs vii.* Inde peregrinationes suscipiuntur *page, & litora pererrantur, & modò mari se modò terrâ experitur presentibus semper infesta leuitas.* Itaque fugitis magis turbas quàm vitatis. Vt cerua illa apud Virgilium,

*Quam procul incautam nemora inter Cresfia fixit*

*Pastor agens telis:*

*— illa fugâ siluas saltusque peragrât*

*Diſcoor.*

frustra: quia vt idè poëta addit — *hæret lateri letalis arundo:* ita vos, qui telo hoc adfectum penitus perculli, non id excutitis, sed migratione transferitis. Qui crus sibi aut brachium fregit, non currum aut equum poscit, vt opinor, sed chirurgum: ita quæ vanitas, qui internam hanc plagam motu sanare te postules & discursus? Animus enim certè est, qui ægrota: & omnis hæc exterior imbecillitas, desperatio, languor, orta ab vno fonte, quod iacet ille & languet. Spectrum abiecit princeps diuinæque pars: & eò vilitatis lapsa est, vt spontè seruiat suis seruis. Dic, locus hic quid faciet aut motus? Nisi fortè regio aliqua est, quæ metus temperet, quæ spēs refrænet, quæ malam hanc fanem educat, quam alte imbibimus, vitiiorum. Atqui nulla ea est, nec in insulis ipsis beatorum. aut si est, ostende, & omnes illic agmine factio imus. Sed motio ipsa & mutatio, inquis, habet eam vim: & recreat atollitque iacentem animum cottidiana illa cõspecta nouitas motum, hominum, locorum. Lipsi erras. Nam, vt quod res est seriò dicam, peregrinationem non vsquè deprimò, vt nihil est in hominem & in adfectu dem iuris. Imò habeat. sed hactenus, vt leuia tædia quædam animorum & velut nausæas tollat: non tollat morbos, qui altius penetrârunt, quàm vt externa vlla medicina huic peringat. Cantus, vinum, somnus, com motiunculas illas primas non rarò sanârunt: itæ, doloris, amoris: at nâquam ægritudinem, quæ radices egit & fixit pedem. Idem hic est: & peregrinatio fortasse leues quosdam languores sanabit, non sanabit veros. Hærent enim primi illi motus, orti à corpore,

Indicazionem. Seneca.

Morbis enim cum anima efficit.

Quem locum nullus sua vi sanat.

Non tẽræ insulipis.

Est fastidia quædam anti-gæa aut molis.

\* *Stetit hæc in distans, vt priores contra aut præter rationem.*

*Im, adfectum appropinquat, sed vltimè cõmunicat, morbos.*

quodammodo adhuc in corpore, aut certe in summâ, vt sic dicam, animorum cute: ideoque non mirum, si quamuis leui spongiâ abstergeantur. non ita nouerati illi adfectus, quibus feraci inò regnum in ipsâ animi mente. Cùm diu multumque seducimur, cùm terram omnem & mare circulat us fueris: nullo cos mari elues, obrutes nullâ terrâ. Sequuntur te: & post peditem equitèmq; sedebis, vt cum poetâ loquar, *atra cura*. Socrates ipse interroganti cuidam, *quid ita peregrinatio sibi non profuisse?* scite respondit, *Non enim te deseruisi:* simile hîc dixerim, & quocumque fugies, corruptum corruptoremque animum tectû habebis, comitem non bonum. Atque vti nam comitem! sed vero vt ducem: quia non sequuntur te adfectus tui, sed trahent.

## CAPVT III.

*At reueros animi morbos non tolli eâ, non minui: imò per eam recrudescere. Animum esse qui in nobis egrotet: eiq; remedium à Sapientia & Constantiâ petendum.*

Obiectio  
accusatio.

Et videri ali-  
quod in mu-  
tatione sili-  
tium, nõ au-  
tem esse.

Aggruati  
animi per eâ  
mala.

**N**ON auocat igitur, inquis, etiam à veris malis peregrinatio? non campi illi conspecti, & flumina, & montes, ponunt te extra doloris tui sensum? Auocat fortasse interdum & ponunt, sed nec in longû, nec in firmum. Vt picturâ, quamuis egregiâ, oculi non diu delectantur: sic omnis ista hominum locorumque varietas nouitate nos capit, sed ad breue tempus. Aberratio hæc aliqua à malis est, non fuga: nec soluit peregrinatio doloris hanc catenam, sed laxat. Quid autem istud me iuuat, si lucem paulisper video, in arctiorem mox carcerem compingendus? Ita profectò est. infidiantur animo externæ hæc omnes voluptates, & speciei iuuandi magis lædunt. Vt medicamenta minus valida non extrahunt humorem noxium, sed mouent: sic vana hæc delectatio irritat in nobis fluctum illum cupidinum & adauget. Non diu enim à se aberrat animus: sed vel inuitus domum mox compellitur, & in vetus contubernium malorum. Illa ipsa opida conspecta & montes, reducent te cogitatione in tuam patriam: & inter media gaudia videbis aliquid siue audies, quod sensum retrahit tui doloris. Aut si paulisper quiesces: breuis ille velut somnus erit, & mox

mox expectato tibi eadem aut maior febris. Crescunt enim interpellare quædam cupidines, & vires capiunt ex intervallo. Mitte igitur, Lipsi, vana hæc, imò noxia: nec remedia, sed venena: vera illa potius admitte & seuera. Solem solumque mutas? imò animum, quem malè adfectibus mancipasti, sub tractum legitime dominæ Rationi. Ab illo corrupto hæc desperatio est, ab illo vitiatò hic languor. illum mutes oportet, non locum: & efficere non vt alibi sis, sed vt alius. Tu fertur illam Pannoniam videre nunc audes, & fidam fortèmq; Vieni nam, & regem fluioriorem Danubium, & tot mira & noua, quæ suspensâ aure bibât audientes: sed quanto melius, si idem hic tibi ad Sapientiam impetus & cupidò? si penetres in feraces illius campos? si fontes humanarum perturbationum inquiras? si valla & arces extrinas, quibus arceas & defendas cupidinum insultus: Hæc enim vera morbi tui remedia: cetera omnia, panni & fomenta. Nihil te ab itio ista iuuabit: nihil

— euasisset orbes

*Argolice, mediosque fugam tenuisse per hostes:*

hostem reperies apud te, & in isto pectus mihi concutiebat) penetrati. Quid refert, ad quàm pacata loca ueneris? bellum trahis tecû. ad quàm quietâ? turbæ circum te, imò in te sunt. Pugnat enim pugnatque secum semper discors hic animus, appetendo, fugiendo, sperando, desperando. Atque vt ij qui per timorem terga uertunt, magis exponunt se periculo intactos & auctos: sic erronei & tirones isti, quibus cum adfectibus nunquam pugna fuit, sed tantum fuga. At tu, adolescens, si me audies, stabis: & gradum firmabis contra hunc doloris hostem. CONSTANTIA enim tibi ante omnia opus: & victor aliquis pugnando euasit, nemo fugiendo.

## CAPVT IIII.

*Definitiones Constantiæ, Patientiæ, Recte rationis, Opinioniis. Item Peruicaciæ quid à Constantiâ differat & abeat: & à Patientiâ, Abiellio.*

**S**ERMONIBVS iis Langij erectior aliqua parte ego, Alta & præclara hæc tua monita, inquam: & iam itare conor & ad surgere, sed, vt ij scè qui in somnis laborant, vano nisu.

At veri & ve-  
teris adfectus  
refrenantur.

Mo. 300. 31. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Verum anse  
frenellum in  
animi muta-  
tione.

Curiosâ cura  
peregrinan-  
tium cura  
eritona.

Quam ad in-  
tenta trans-  
ferri in eum  
& gratia po-  
tius, quam  
suaa quærit.

Turbas alo-  
quin videret  
conites esse.

Reflectendâ  
igitur, & pa-  
guandem  
Constantiæ  
acutis.

Reuoluo enim Langi, nequid mentiar, idem tunc ad meam terram: & hærent fixæ animo publicæ priuataque cura. Tu, si potes, pelle hæres aues quæ me lancinant: & vincla sollicitudinum ego, quibus in hoc Cauca solent ligor. Langius vultu alacri, Deme verò demam, inquit: & nouus Heracles soluiam hunc Prometheus. Attende tantum, & intende. Ad Constantiam te vocauit, Lipsi, & in eâ spem & præsidium posui tuæ salutis. Ea igitur ante omnia nobis cognoscenda est. CONSTANTIAM hic appello, RECTVM ET IMMOVT ANIMI ROBVR, NON ELATI EXTERNIS AVT FORTVITIS, NON DEPRESSI. Robur dixi, & intellego firmitudinem insitam animo, non ab Opinione, sed à iudicio & rectâ Ratione. Exclamam enim ante omnia volo Peruicaciam (sine câ melius Pertinacia dicitur) quæ & ipsa obstinati animi robur est, sed à superbîæ aut gloriæ vento: & robur etiam duntaxat in vnâ parte. Deprimi enim haud facile tumidi isti & peruicaces possunt, facillimè atollunt: non aliter quàm culeus, qui vento inflatus ægrè mergitur, supereminet autem & exsilit suâ sponte. Talis enim istorum ventosa hæc durities est: cui origo à Superbiâ, vt dixi, & nimio pretio sui. igitur ab Opinione. At Constantia vera mater, Patientia & demisso animi est. quam definitio RERV M QVÆCVQVE HOMINI ALIVNDE ACCIDVNT AVT INCIDVNT VOLVNTARIAM ET SINE QVERELA PERPESSIONEM. Quæ rectâ ratione suscepta, vna illa radix est, quâ alitudo pulcherrimi huius roboris nixa. Caue enim & hic Opinio tibi imponat: quæ Patientiæ loco Abiectionem sæpe & torporem quemdam animi marcentis suggerit: verè vitium, & cui origo à Vilitate sui. Virtus autem mediâ viã ingreditur, & cautè cauet nequid in actionibus suis deficiat, aut excedat. Dirigit enim se ad vniuersi Rationis trutinam: & illâ habet examinibus sui velut normam & obrusam. Est autem recta Ratio non aliud, quàm DE REBVS HVMANIS DIVINISQVE (quatenus tamen ex ad nos spectant) VERVM IVDICIVM AC SENSVS. Opinio huic contraria, DE IISDEM FVTILE IVDICIVM AC FALLAX.

Ad explicacionem Constantie deservim.

Quid proprie cauit.

Nam Atim non dicitur non illa ut videretur, haec in vna parte. Deprimi enim haud facile tumidi isti & peruicaces possunt, & alij aliter.

Constantie origo à Patientia. Ea quæque definita.

Directa à Torpore.

Constantia mediis inter Elationem & Abiectionem tenet.

Ratio quid sit. Quid item Opinio.

Ratio est Opinio vnde originem habeant. vtriusque vires est effectus. Alteram ad Constantiam ducere, alteram ad Leuitatem.

SEd quoniam è duplici hoc velut capite (Opinionis sensus & Rationis) non robur solum aut infirmitas animi oritur, sed omnes in hac viâ laudes aut culpe: pro bono vtilique facturus mihi video, si de vtriusque origine & naturâ vbiq; paulò dicam. Vt enim lanapriusquam vltimum illud & optimum dolorem combibat, succis quibusdam alius præparanda & imbuenda est: sic prædictionibus istis tuus Lipsi animus, priusquàm cum hac Constantia purpurâ seriò tingam. Quod igitur te non fugit, duæ in homine partes, Anima & Corpus, illa nobilior, quæ spiritum ignemque refert: hæc vilior, quæ terram. Iuncta ista inter se, sed concordia quadam discordine, facile inter eas conuenit, vtrique eum de imperio agitur aut feruunt. Regere enim vtraque vult, & magis illa quæ non debet. Terra atollere se supra ignem suum conatur, & cœnum hoc supra caelum. Hinc in homine dissidia, turbæ, & veluti assidua quædam velitantium inter se partium pugna. Cui duces & tanquam imperatores, Ratio & Opinio. Illa pro animâ, & in animâ: hæc pro corpore & in eo pugnat. Rationi origo à cælo, imò à deo est: & magnificè eam Seneca celebravit, *Partem in homine diuini spiritus mensuram*. Est enim hæc eximia illa intellegendi iudicandique vis: quæ, vt anima perfectio hominis, sic ipsa animæ est. Græci eam *Nous dixere*, Latini Mentem, aut etiam iunctim Animi mentem. Non enim tota anima, ne abiectes, recta ratio est: sed quod in eâ vniforme, simplex, immixtum, secretum ab omni fæce & lentore: quodque, vt verbo dicam, fidereum in eâ & cælestè. Nam ipsa anima, quamquam labe corporis & contagio sensuum grauius corrupta & infecta sit: tamen vestigia quædam ortus sui altè retinet, & clarè in eâ scintillantes reliquæ primi illius purique ignis. Hinc ista etiam in malis proiectis quæ hominibus conscientia stimuli: hinc flagella interna & inorsus: hinc approbatio melioris viri exhorta inuitis. Premi scilicet sanior illa sanctiorque pars potest, non potest opprimi: & tegi vrens illa flamma, non extingui, Eminent

De vtriusque virtutis & viciis dicitur.

Homo duplex. Anima in se sublimis & ignea: Corpus humile & ab homine.

Pugna inter ea partes.

Quid sit illa vis rationis, seu animæ perfectio, quæ quædam est.

Quid recta Ratio.

Quæ aliquo modo semper in homine vit.



Opinio seu Ratio  
animi. Ratio  
animi  
Sensitivus  
animi  
animi

cant enim semper subsiliuntque illi igniculi, qui in his tenebris illustrant, in his fordidibus depurgant, in his ambagibus dirigunt, & ad Constantiam ducunt & Virtutem. Atque ut he-liotropium, & flores quidam, ingenio suo semper ad solem: sic Ratio ad deum obuerfa est, & originem sui. Firma in bono & immota: vnum idemque sentiens: vnum idemque appetens aut fugiens: recti consilij, recti iudicij, fons & scaturigo. Cui parere, imperare est: & subici, præesse rebus omnibus humanis. Domuit enim cupidines & exultantes animi motus, quisque hanc audit: & in omnibus vitæ labyrinthis tutus ab errore, qui hanc sequitur ut Thesetum filium. Deus ipse per hanc sui imaginem ad nos venit, imò quod proprius est, in nos: & rectè ille quicumque dixit, *Bona mens sine deo nulla est. At sequens illa & non sana pars (Opinionem dico) originem suam Corpori, id est terræ debet: eoque nil nisi eam sapit. Corpus enim etsi per se immobile & extensum, tamen vitam motumque ab animâ sumit: & vicissim animæ imagines rerum subijcit, per sensuum fenestras. Ita velut communio quadam & societas coita, inter animam & corpus: sed communio, si exitum attendis, animæ non bona. Abducitur enim paulatim per eam è suo fastigio: addicitur misceturque sensibus: & ex impuro hoc cætu Opinio in nobis nascitur, quæ non aliud quam Rationis vana imago & umbra. Cuius vera sedes, Sensus: origo, Terra. ideoque abiecta & vitis, non erigitur, non atollitur, nec altum aliquid aut æthereum spectat. Vana eadem, incerta, fallax, malè consulens, malè iudicans, Constantiâ imprimis animum spoliât & Veritate. Hoc cupit hodie, eras spernit: hoc probat, hoc damnat: nihil iudicio, sed corpori sensibusque gratificans omnia & indulgens. Atque ut oculus, qui per nebulam aut aquam inspicit, res mensurât falso modo: sic animus, qui per Opinionis nubem. Hæc homini, si consideras, malorum mater: hæc auctor in nobis confusæ & perturbatæ vitæ. Quòd curæ nos exerceant, ab hac est: quòd affectus distrahant, ab hac: quòd vitia nobis imperent, ab istâ. Itaque ut ij qui Tyrannidem sublatam è civitate volunt, tollunt ante omnia evertuntque arcem: sic nobis, si seriò ad Bonam mentem pergimus, deiciendum castellum hoc Opinionum.*

Rectitudo  
constantia, & ad  
Constantiam  
limes.

Latus eius &  
dignitas.

Opinionis  
origo à terra  
& corpore.

Quomodo  
ratiō nascitur.

Opinio seu Ratio  
animi. Ratio  
animi  
Sensitivus  
animi  
animi

Opinio infirma,  
& ad in-  
constantiam  
limes.

Eius vitio-  
rum.

num. Fluctuabimur enim cum iis semper: suspensi, queruli, turbidi, non deo non hominibus fati equi. Ut nauiis vaga & inanis circumagitur in mari omni vento: sic in nobis vaga illa mens, quam pondus & tamquam saburra Rationis non stabiliiuit.

Constantia laus, & serua ad eam abortatio.

OPINIONIS igitur comes, Lipsi, leuitas est, vt vides: propriumque eius, mutare semper & pænitere. At Rationis, Constantia: ad quam induendam animo, seriò te hortor. Quid abis ad vana aut externa? hæc est sola illa Helena, quæ verum illud legitimumque Nepenthes propinet, in quo obliuii curarum & dolorum. Quod si semel demissisti & imbibisti, altus contra omnem casum & erectus, vno tenore æquabilis, nec vt in lance propendens aut dependens, magnum illud Deoque proximum tibi viadicabis, Non moueri. Vidisti in scitis & scutis quorundam hodie regum sublime & inuidendum illud, *Nec spe nec metu*: in te conuenient: qui verè rex, verè liber, soli deo subiciere, immunis à iugo Affectuum & Fortunæ. Ut fluuij quidam per media maria transire dicuntur, & seruare suam vnam: sic tu per tumultus circumfusos, vt falsèdinem nullam trahas ex hoc pelago marorum: lacesbis? Constantia te attollet. Vacillabis? sustinebit, Ad lacum properabis vel ad laqueum? solabitur & reductet à lime mortis. Tu eripe tantum & erige te, & nauim flecte ad hunc portum: vbi Veritas, vbi pax habitat: in quo perfugium asylumque à turbis & à curis. Quem si bonâ fide semel tueris; non turbet solum patria tua sed ruat, stabis ipse inconcussus. Nimbi circum te cadant, & fulmina & tempestas: clamabis verâ magnæque voce,

— medijs tranquillis in vnda.

Ad Constantiam  
mentio.

Eius via &  
fructus.

Contra deli-  
cium præfer-  
tim à turbat,  
1) Eam ad  
vna cum  
horatius.

## CAPVT VII.

Quid sit & quotuplex quod Constantiam turbet. Bona & Mala externa esse. Mala autem duplicia, Publica & Priuata. ex iis grauiora & periculosa maximè videri Publica.

**H**ÆC cum dixisset Langius voce & vultu acrior quam solebat, me quoque scintilla corripuit boni ignis. & Mi pater, inquam, (verè non blandè sic te appellam) duc me quod voles & doce, corrige & dirige. habes agrum paratum ad omnem medicinam, siue tu ferrum cogitas siue ignem. Imò vtrumque pariter, ait Langius. quia & alibi stipulae exurendæ inanum opinionum sunt, & alibi stirpes adfectuum excidendæ ab radice. Sed ambulamus etiam? an potior comodioreq; nunc sessio? Sessio, inquam ego. astuare enim iam incipio non ab vnâ causâ. Cumque scellas Langius ferri & poni in eodem atrio iussisset, & iuxta eum assedissem: ille paulùm ad me obuersus, iterum sic cepit. Ieci hætenus velut fundamenta Lipsi, quibus commodè & tutè inædificaretur futurus sermo: nunc, si placet, accedam propius & causas doloris tui inquiram, & manu, quod aiunt, tangam tuum vitium. Duo sunt, quæ arcem hanc in nobis Constantiæ oppugnant, Falsa bona, Falsa mala. Vtraque sic appello, QUAE NON IN NOBIS SED

Falsa Constantia duo.

Falsa bona.  
Falsa mala.

Alif. Chas  
precipui,  
quatuor op-  
pofiti inter  
fecit quos re-  
liqui refe-  
runt.

Quomodo ij  
Constantiam  
subleant?

CIRCA NOS, QVAEQVE INTERIOREM HVNC HOMINEM, ID EST ANIMVM, PROPRIE NON INVANT AVT LAEDVNT. Itaque Bona aut Mala ea, te & ratione non dicam: fatebor opinionio esse, & communi quodam vulgi sensu. In priori classe numerant, Opes, Honores, Potentiam, Sanitatem, Longævitatem. in posteriore, Inopiam, Infamiam, Impotentiam, Morbos, Mortes: & vt verbo vno complectar, quicquid aliquid fortuitum aut externum. Ab duplici isto stirpe quatuor illi capitales in nobis Adfectus orti, qui continent & continent vitam omnem humanam, Cupiditas, & Gaudium, Metus, & dolor. E quibus, priores duo bonum aliquid opinabile respiciunt, ex quo eo nati: posteriores, malum. Laedunt omnes turbantque animam, & nisi prouides, deiciunt de suo statu: sed non vno tamen modo. Nam cum quies eius & Constantia tanquam in æquabili quadam trutinâ

tinâ sit: depellunt eum ab hoc librato, illi attollendo, hi deprimendo. Sed falsa Bona & elationem nunc omitto (non enim is tuus morbus: ) ad falsa Mala venio, quorum agmen iterum duplex. Sunt enim Publica, sunt Priuata. Publica de signo & definitio, QVORVM SENSVS VNO EODEMQVE TEMPORE AD PLVRES PERTINET. Priuata, QVORVM AD SINGVLOS. Inter illa censo, Bellum, Pestem, Famem, Tyrannidem, Cadem: & quæ alia foras & in commune spectat. Inter ista, Dolorem, Inopiam, Infamiam, Mortem: & siquid velut domo clausum, in vno singuloque homine consideramus. Causa mihi ita distinguendi non vana, quia reuera aliter is luget & alio quodam sensu, qui cladem patriæ, qui exilium exitiumque multorum: quàm qui vnus suum. Adde quod ex vtriusque alij atque alij morbi. sed nisi fallor grauiores ex primis: certè pertinaciores. Publicis enim malis obnoxij pleriq; nostrum: siue quia impetu & turbâ ingruunt, ac consertâ velut acie obruunt resistentem: siue magis, & quod ambitione quadam blandiuntur, & agritudinem ex iis innasci animis non agnoscimus sæpe, non sentimus. Ecce priuato dolori quisquis succubuit, fateatur vitium & imbecillitatem necessum est, etiam si non emendet (quæ enim defensor?) at qui huic, ad eò de labe aut lapsu sæpe non fateatur, vt sit qui iacet etiam & cepit pro laude. Pietas enim & Misericordia dicitur: & quantum abest, vt inter virtutes imò numina consecratur publica hæc Febri? Poëtæ & oratores passim dilaudant & inculcant feruidum amorem patriæ: nec prorsus exculco ego, sed temperandum eum moderandumque esse censo & scisco. Reuera enim vitium est, intèperies est, & animi à gradu deiectio ac lapsus. Sed & grauis morbus parte aliâ, quia non vnus in eo dolor, sed confusus Tuus & Alienus. Atque Alienus item duplex, causâ Hominum, causâ Patriæ. Vt id quod subtilius dici & diuidi à me videretur, capias sub exemplo: ecce Belgica tua nunc premitur non vnâ clade, & circumplexa eam vndique ciuilibus huius belli flamma. vides passim agros vastari, diripi, opida incendi, eueri, homines capi, cædi, matronas pollui, virgines imminui, & quæ alia comitari amant bello. Nonne hîc tibi dolor? dolor. sed varius & diuisus, si

Falsa bona,  
Cupiditas &  
I. Gaudium. Ma-  
la, Metus &  
Dolor.  
Sed mala, duplicia,  
Publica, &  
Priuata.

Firmata es  
disturbatio, &  
agata rei.

Dolor ex ma-  
lis publicis  
est grauior.

Quis est im-  
perio venit.

Quis hono-  
ris specie in-  
spicit & im-  
ponit.

Quis item  
carus &  
multiplex.

Atque exem-  
plis ostendit.

DE CONSTANTIA  
12  
inspicias: quia simul & te luges, & ciues, & patriam ipsam. In te, damna; in ciuibus, varium casum & occasum, in patriâ, conuerfionem euerfionemque flatus. Alibi habes quod clames, *Ate miserum!* alibi,

— *tot ciues mei*  
*Mandatam hostili pestem appetiſtiſ manu.*  
alibi denique, *O pater, ô patria!* Vt qui his non moueatur, & in quem cuneus ac cumulus nihil possit ingruentium tot malorum: aut valdè siccum & sapientem cum esse oporteat, aut valdè durum.

CAPVT VIII.

*Mala publica oppugnata. sed ante omnia tres adfectus coerciti. ex quibus hoc Capite ambuſiosa quaedam Simulatio: quâ homines Mala propria, vt Publica, lugent.*

QVID est Lipsi? fatin' vt præuaricari Constantiæ meæ videor, & causam adhuc agere tui doloris? Sed feci quod animosi & fidentes Imperatores: eliciui in campum & in aciem omnes tuas copias, cum quibus strenuè nûc configam: sed velitatione quadam priùs, deinde aperto Marte & velut collatis signis. Inter velitandum autem, tres mihi Adfectus primo pedato (vt cum antiquis loquar) proterendi sunt, Constantiæ nostræ valdè aduersi: Simulatio, Pietas, Misericordia. Atque ille quidem priùs. Negas te ferre mala publica. ea dolori tibi esse, imò mori. Satin' seriò adfirmas? an frays hîc aliqua & fucus? Ego commotior, Imò seriò tu hoc rogas? inquam. an rides & irritas? Ego seriò, inquit. non enim pauci ex hoc valetudinario vestro imponunt medicis, & dolorem publicum simulant, qui reuerâ est priuatus. Quæro igitur, fatin' ne acceptum habeas, curam istam

Tres Adfectus, qui fatin' nocent Dolenti publico.

Contra Simulatiorem, primo.

Quam mala ambuſiore spe induunt.

*Que te nunc cogit & versat sub pectore fixa,*  
patriæ ipsius causâ suscepam esse, an tuâ? Etriâmne ambigis? inquam ego. patriæ vnus causâ mihi hic luctus, Langi, patriæ. Ille capite abnuens, Adolescens vide etiam atque etiam, inquit. Nam in te si eximia hæc & sincera pietas, mirabor: certum in te in paucis. Querimur homines sæpe de malis publicis, fatin' teor: nec alius tam cõmunis dolor, & vt sic dixerim, magis in frontem

Priua eum tẽ in paucis. Querimur homines sæpe de malis publicis, fatin' teor: nec alius tam cõmunis dolor, & vt sic dixerim, magis in frontem

LIBER PRIMVS. 13

frontem incurrens. sed si propius examinas, reperies plerumque discidium aliquod linguæ & cordis esse. Ambuſiosa illa verba sunt, *Mouet me clades patriæ,* non veram: in labris nata, non in fibris. Quod de Polo histriõne nobili traditum est, cum Athenis fabulam acitaret in quâ dolor repræsentandus, cum filij sui defuncti ossa & vnam clam intulisse, & theatrum totum vero gemitu luctuque compleſſe: idem hic dixerim de plerisque vestrum. Comædiam ô boni ludris, & velati personâ patriæ, priuata vestra damna veris & spirantibus lacrymis lugetis. *Mundus vniuersus exercet histriõnam,* ait Arbitrator: certè hic. Bellum hoc ciuile nos cruciat, inquit, & fufus innocentum cruor, & interitio libertatis & legum. Itane? dolorem sanè vestrum video: quæro & cunctor de causâ. Quia publica malè habent? histrio pone personam, imò quia tua. Vidimus agrestes sæpè tepidare & concurrere & vota facere, cum calamitas subita ingruit aut tempeſtas: sed tu, cum defuisti, eosdem fenocæ & examina, reperies vnumquemque timuisse dum taxat segeti & agellulo suo. Ad incendium in hac vrbe clametur: claudi panè dicam & æcæ concurrent ad restinguendum, quid censes? verum amore patriæ? imò pete ab ipsis: quia damnum illud ad singulos pertinet, aut certè eius metus. Simile hic est: & mouent vulgo turbantque homines mala publica, non quia plurimum id damnum, sed quia inter plures eos ipsi.

*tu tu uulde a Stago.*  
Itaque causa istius querenda dolo-  
ris.

CAPVT IX.

*Simulatio ea clariùs reuēta, & ab exemplis. obiter de verâ Patriâ dictum. item malitiâ hominum gaudentium malis alienis, cum ipsi extra ea.*

ITAQUE eorum te iudice hæc causa agatur, & in tuo tribunali: sed, quod olim, leuato velo. Nempè bellum hoc times? times, cur? quia pestis & perniciæ coniuncta bello. Pestis illa ad quos? nunc ad alios quidem, sed peringere etiam ad te potest. En caput tui doloris (si verum fateri sine eculeo villo vis) in fontem! Vt enim cum fulmen in vnum aliquem cecidit, etiam ij qui in proximo stabant, tremuerunt: sic in magnis istis ciui-

Dolens liget  
genusque  
publicæ non  
vt publica.  
Sed quia ante  
dammum iis  
priuatum ad-  
iunctum, aut  
ciuis metus.

munibusquē cladibus, damnum ad paucos peruenit, metus ad omnes. Quem si tollis, tollis vnā hunc dolorem. Ecce bellum si apud Aethiopus aut Indos geratur, nihil moueat (extra discrimen enim tu sis) si apud Belgas, plorēs, clamēs, frontem percutias & femur. Atqui mala publica propter ipsa si luges, quid interest? Non enim illa patria mihi, inquires. Stulte, an non & illi homines, eādem stirpe tecum & fati? sub eodē casū fornice in eādem terrā pilā? Exiguū hoc quod hi montes cōcēnt, hi fluij cingunt, patriam esse censes? Erras. vniuersus orbis est, qui quocūq; homines sunt caelesti illo semine oriundi. Egregiē olim Socrates interroganti, cuiatem se ferret?

Mandatum, respondit. Magnus enim erectusque animus non includit se illis ab opinione terminis: sed cogitatione & sensu totum hoc vniuersum complectitur, vt suum. Vidimus stultos & risimus, quos custos aut magister alligabat straminis vel exigui fili nodo: atq; illi stabant, quasi ferro aut verā compede deuincti. Similis nostra hęc amentia, qui futili opinionis vinculo astringimur ad certam terrā partem.

Sed vt firmiora hęc, omittam (vereor enim vt pollis concoquere: ) addo amplius, si quis deus sponso tibi per hoc ipsum bellum sit, agellos tuos intactos fore, domum pecuniāq; saluam, reipsū in monte aliquo constituat velatum Homericā nube: etiāme dolebis de te quidē hoc non ausim dicere, sed erit non nepo qui gaudebit etiam, & oculos suos auide pascēt in confusā illā mortientium strage.

Quid abnuis, aut miraris? Ita in ista nescio quæ malitia humani ingenij fert, Latans, vt pœta vetus loquitur, malo alieno. Atque vt poma quædam gustu sita uiter acerba sunt: sic alienæ curæ, securis nobis. Pone mihi aliquē in Oceani illo litore, qui naufragium spectet. adscietur sanē, sed non iniucundo quodam animi morsu: quia aliena pericula videt, sine suo. at reponē eum dem in iactatā illā nauis dolebit scilicet alium dolorem. idem cūm omnia fecimus, diximus, hic est: & nostra mala verē atq; ex animo lugemus, publica deiis mortisq; causa. Egregiē Pindarus: τὸ γὰρ δὴναιον καὶ τὸ πᾶσι βλάδιον ἐστὶν ἄλλοτρίον. Quam obrem aulam hoc (secundum tandem remoue Lipsi, & siparium complica: & misā omni simulatione, ostendē te nobis verō doloris tui vultu.

Occurrit obiectum de partē:

Quæ latide parte, quom tenuerit: quæ &

Opinio cū est, que cam autat.

Præterea vult. Item: C. 1. f. 1. Th. 1. 1. 1.

Sed ob idum se angustat quæ illis parte causā mordet.

Malitia nostra in alienis malis consistit.

Non propterea infernum non premis quæque patitur: at in ista aliena reperi curā ob illā alienā.

Quærela mea de increpatione Langij tam libera: sed additum; Philosophi id minus esse. Conatus item refutandi superiora: & obligatio amorque, qui in patriam.

ACRIS mihi visa prima hęc velitatio. quam interpellās, Quæ ista sermonū libertas, aut acerbitas est? inquam. sic vellicas, sic pungis? Iure cum Euripide te compellam,

ὄχι μὲν ἐπιβουλεύει τὸν ἄνθρωπον ἀρετῆς ἀνεπιβουλεύει τὸν πατριῶτα.

Agro in exultationem addit: nisi fore quædam præter.

Sapientis acies occidit.

Langius aridens, Ergone tu crustulum, inquit, ad me aut mulsum exspectas? atqui ferrum paullo antē poscebas & ignem. Et rectē. Philosophum enim audis, Lipsi, non tibicinem. cui docere propositum, non ducere: prodelle, non placere. Vt pideas & vt rubeas malo, quā vt rideas: vt penites, quā vt exsultes.

Intelligens, ad dōctores, τὸ πᾶσι καὶ ἀλλοτρίοις, clamabat olim Rufus: quō sanitatis causā concurritur, non voluptatis. Nihil palpat ille medicus, nihil blanditur: sed penetrat, pungit, radit, & acti quodam sermone sale fordes absterget animum.

Offensa medici, & iuris, philosophi scholastici. Erit autem Maffiō Rufus,

Itaque ne in posterum quidem, Lipsi, ros cogita, sefamum, aut papauer: sed spinas, ficas, absinthium & acetum. Ego iterum, Sed enim Langi, si fas dicere, agis mecum malē & malignē nec, vt bonus pugil, legitimum nexu deiis, sed per argutas supplantas. Simulat, atq; lugemus patriam, nec propter ipsam. Ergone? falsum. Nam vt hoc tibi idem (agam enim ingenue) respectum in eo aliquem meū esse: at non solius. Lugem enim, Langi, patriam ipsimū, lugeo: lugeboque, etiam si nullam mihi in eius discrimine discernim. Iure bono. illa si quidem est, quæ me excepit, sicut, aluit: communi gentium sensu, sanctissima & antiquissima parens. At enim orbem vniuersum patriam mihi das. Quis renuit? sed tu quoque fatere, præter hanē grandem & communem; aliam mihi esse magis definitam & peculiarem patriam: cui arcano quodam naturæ vinclo propius obstringor. Nisi censes vim nullam esse lacendi & attrahendi in natali illo solo. quod primum corpore isto pressimus, pedibus instimus: cuius aërem haufimus: in quo infantia nostra vagiit, puercitia lusit, iuuentus exercita & educata est.

Per occasum transiit ad secundum adiectum.

Patriæ postulat iura: &

A naratū cū vinculum.

Vbi familiare oculis caelum, flumina, agri: vbi longâ serie cognati, amici, sodales: & tot gaudij illecebrae, quas frustra terrarum alibi quæram. Nec opinionis hic, vt videri vis, filum tenuere, sed firmi compedes Naturæ. Ad animalia abi. feræ ecce cubilia sua amant & agnoscunt; aues, nidos. Pisces ipsi in magno illo & interminato Oceano, frui gaudet certâ eius parte. Nam homines quid dicam? qui culti siue Barbari, ita adfixi genitali huic glebæ: vt quisquis vir est, nihil ambigat mori pro eâ, & in eâ. Itaque, Langi, nouam hanc & rigidam tuam sapientiam nec sequor adhuc, nec adsequor: Euripidem magis, verè adfirmantem:

Ratiom alio  
animalibus

\* Imperat  
Sensibus  
Amore pa-  
triam enutrit.

*divi regibus vixit*  
Πατριδ' ὄν' ἰπῶν ἀνακτορῶν.

## CAPVT XI.

Resutatus secundus Adfectus nimij amoris in patriam, quem Pietatem falsò vocant. idque ostensum. Item vnde origo illi Adfectui, & quid Patria propriè ac verè.

Rationes ex  
repulsi.

AD hunc sermonem renidens Langius, Adolescens, inquit, mira tua pietas: & iam periclitatur, opinor de cognomine suo M. Antonij frater. Sed tamen hoc comòdè, quòd vltro offert se hic Adfectus & procedit ante signa: quem iam autè aggregi mihi decretum, & sternere leui haltâ. Detraho autem illi ante omnia velut spoliū pulcherrimæ vestis, quâ malè se exornat. Amor enim hic in patriam, Pietas vulgò dicitur: nec capiente me, fateor, nec ferente. Vnde enim Pietas? quam eximiam virtutem esse scio: nec propriè aliud, quàm LEGITIMVM DEBITVMQVE HONOREM ET AMOREM IN DEVM AC PARENTES. Quâ fronte autem Patria mediâ his se inserit? Quia, inquit, etiam illa sanctissima & antiquissima parens, O inepti: nec iam in Rationem iniuri, sed in Naturam ipsam! Illâne parens: cur, aut quomodo? Nihil enim hic video: & tu si acutior Lipsi, tenebras meas illustra. Quinam excepit: id enim visus antè dicere. atqui etiam hospes aliquis sæpè aut caupo. Fuit: haud paullò molliùs olim gerula aut nutrix. Alui? hoc pecudes, hoc arbores, hoc

Adfectum  
malè Pietatis  
nominè ve-  
luti.

Nec Papatiam  
parentis no-  
mine digni-  
dam.

segetes cottidè: & inter magna corpora quibusque nihil imputet Terra, Cælum, Aër, Aqua. Denique transferre, & hoc idem faciet quæuis alia tellus. Madida hæc & nanantia verba sunt: quibus nihil expresseris, præter plebeium & inutilem quemdam Opinionis succum. Parentes quidem ij soli, qui genuerunt, formârunt, gellârunt: quorum nos semen de femine, sanguis de sanguine, caro de carne sumus. Quorum liquid in patriam vel comparatione conueniet: nil reculo, quin Pietatem hanc oppugnem irritò telo. At enim viri docti, viri magni, sic effati passim Fateor, sed ad famam, non ad verum, quòd si sequeris, sacrum illud & augustum nomen deo remittes, & si placet, parentibus: hunc quidem adfectû, etiam cum emendatus est, contentum esse iubebis honesto titulo Caritatis. Sed de nomine, tantum est: rem potiùs videamus, quam equidem non totam tollo, sed tempero, & velut scalpello circumcido rectæ Rationis. Vt enim vitis, nisi amputes, latissimè se spargit: sic illi præsertim Adfectus, quibus aura aliqua velificatur popularitatis. Ac fateor libens, Lipsi, (non enim ita hominem exui aut ciuem) inclinationem aliquam & amorem cuius; nostrum in minorem hanc patriam esse: sed cuius causæ, vt video, parùm liquidò tibi cognita, aut origo. A naturâ enim esse vis: reuerà autem est à more quodâ & instituto. Postquam enim homines, ex rudi illâ & soliuagâ vitâ, ab agris in opida compulsi sunt, & domos ac menia struere cœperunt, & cœtus facere, & populariter vin inferre vel arcerè: ecce communiò quadam necessariò inter eos exorta, & societas variarum rerum. Terram & fines quosdam coniunctim habuerunt: templâ in promiscuo, fora, ætaria, tribunalia: & quod præcipuum vinclum, ceremonias, iura, leges. Quas tamen ipsas res ita amare & securare auaritia nostra occupet (nec errauit profusus) vt suas. Verè enim singulis ciuibus in ea ius: nec differunt à priuatis possessionibus, nisi quòd non vnius. At consortio ista velut formam, & faciem quandam expressit noui status, quâ Remp. & eandem propriè Patriam appellamus. In quâ cum intellegent homines quantum momenti esset ad salutem singulorum: latæ etiam leges de eâ iuuandâ & propugnandâ: aut certè traditus à maioribus mos, qui instar legum.

In deum &  
parces, Pie-  
tatis patriâ,  
causam.

Que tempe-  
mula est.

Et nota inuenimus  
ipsi ipsorum  
et causam  
et hanc inuenimus

Volet ea Ca-  
ritas non?  
A more non  
causam.

Imò idèd a-  
mamus pa-  
triam, quia  
quiddâ in eâ  
institum.

Et origo illi,  
si amore  
patriam.

Quem pro-  
ducit & aurit  
conferens,  
sue licet.

C com-

commodis eius gaudeamus, doleamus incommotis: quia re ipsa privatae nostrae opes saluæ illâ saluæ, & mortuæ, mortente. Hinc caritas in eam siue amor. quem boni publici causâ (illuc autem occulta quadam dei Providentia nos trahit) auxere maiores, factis dictisq; omnibus maiestatem patriæ adstruente.

Ab instituto hic adfectus igitur, me quidem iudice. quod si à naturâ, vt tu pertendebas: quid ita non pariter in omnes, & eisdem mensurâ, diffusus? cur nobiles diuitesque patriam magis amant, curant: minus plebei aut inopes, quos plerumque curatur suarum videas, publicâ omisâ? Quod tamen aliter euenire certum est, in omni adfectu, qui à violento iussu naturæ promanat. Denique quid causæ adferes, quod tam leuis causa sepe eum minuit aut tollit? Ecce alium ira, alium amor, quosdam ambitio patriæ elicit: & hodie quàm multos Lucrus ille deus? Quot Itali, relictâ regiâ regionum Italiâ, in Galliam, Germaniam, imò Sarmatiam sedes transferunt & fixerunt, quæstus tantum causâ? Hispanorum quot millia quotannis in sepositas, & sub alio sole terras, avaritia aut ambitio trahit? Magno hercules & valido argumento, externum & opinabile totum hoc vinclum esse, quod vna aliqua cupiditas tam temere soluit aut rumpit. At erras etiam largiter, Lipsi, in circumscribendâ patriâ ipsâ. Adtrigis enim eam ad natale illud solum, quod institimus, quod pressimus: & quæ alia mihi tinnis inani sonitu verborum. Fetere enim illinc frustra vis insitas amoris huius causas. Nâ si genialis solius soli id nomen: patria mihi quidem Bruxella tantum erit, tibi Ilicianum, alteri cuiuspiam turgurium aut magar. imò multis nec turgurium quidem, sed silua & nudus ager. Amor ergo meus & cura, intra istos angustos limites conclusa? villam illam tantum aut domum, vt patriam, amplectar & defendam? Vides ineptias. & qui im beati, te definiente, siluani illi aut agræstis, quorum natalis terra florens semper est, & panè extra omne cladis aut interitus discrimen. Sed non illud profecto Patria est, non: sed VNVS ALIQUIS STATVS, VT DIXI,

ET COMMVNIS VELVT NAVIS, SVB VNO REGE  
AVT SVB VNA LEGE. Quam si iure amari à ciuib; vis; fatebor. defendi; agnoscam, mortem pro eâ suscipi, permittam.

*Id est, si fuerit  
in homine  
causa.*

*Argumenta  
clara, cur non  
patriam.*

*Primo, quia  
non acquirit  
tibi omnes.*

*Reiecta opi  
nio de parti  
culari patriâ.*

*Non esse  
locum patriæ.*

*Quid verè  
propiè eâ sit.*

*Exemplum  
suscipien  
denda.*

mittam. non illud, vt etiam doleat quis, iaceat, lamentetur. Dulce est decòrum esse pro patriâ mori.

magno adfectu caueat dixit poeta Venusinus: sed mori dixit, non flere. Ita enim esse boni ciues debemus, vt etiam boni viri simus. quos exuimus, cum in luctum & lamenta transfimus paerorum aut mulierum. Postremo, Lipsi, alium illud & arcuum tibi instillo: si hominem totum apicis, vanas falsasque esse has omnes patrias. & corpori quidem fortasse aliquamque posse tribui, nullam animo: qui è superno illo domicilio delapsus, velut carcerem & quodiam habet omnem hæc terram. At cælum vera illi germanaque patria est. ad quam adspicimus, vt cum Anaxagorâ ex animo possumus dicere fatuo huic vulgo querenti, *Nihil tibi curæ patria est? Mihi verò illa patria.* & dignitur mentemque in æthera intendamus.

## CAPVT XII.

*Tertius Adfectus temperatus, qui miseratio. eam nimiam in vitio esse. discriminata, lucis causâ, à Misericordiâ. quomodo, & quantum eâ vendendum.*

**N**V BEM aliquam mihi ab animo dispulisse hoc sermo-  
ne visus Langius. & ad illum, luvias largiter mi fenex  
quâ monendo, quâ docendo. & iam Adfectum illum, qui erga  
solum aut tantu est, videor temperare posse: nondum illum qui  
in homines ipsos. Quomodo enim nõ tangant & angant me  
damna patriæ, propter ciues & populares meos: qui iactantur  
in hoc calamitatum pelago, aut pereunt, variâ & miserâ sorte?  
Langius excipiens, At istic, Lipsi, inquit, non dolor propriè, sed  
Miseratio est: que ipsa tamen spernenda à sapiente & constan-  
te. Nihil enim illi magis conuenit, qui im firmatas animi &  
robur: quæ esse non possunt, si deicit contrahitque eum non  
suis solum luctus, sed alienus. Interrupi hæc ego, & *Que* iste  
Stoicorum spinæ sunt? inquam. Miserari me vetas: at virtus ea  
apud bonos est, certè apud nos qui verâ religione imbuti vi-  
mus & pietate. Langius adfirmat, Ego verò veto, inquit: &  
ægritudinem hanc si ab animis tollo, ægrè nõ feret quisquam  
seriò bonus. Verè enim ægritudo: nec longè à miserâ est, quis  
quis miseratur. Vt imbecilli malique oculi nota est, lippre ad

C 2 con-

*si vna causa q  
et non ali*

*At non mu-  
licet non co-  
ploranda.*

*Sapientum  
decerim de  
vici patriâ.*

*Ad misera-  
tionem transi-  
tum.*

*Qualiterna  
sapient.*

*Nec Chri-  
stiano quide-  
m periculis con-  
uenientissimè  
conuictio.*

conspectum lippientis: sic animi, dolere viso dolente. Definitur ea rectè, VITIVM PVSILLI MINVTIQVE ANIMI, AD SPECIEM ALIENI MALI COLLABENTIS. Quid ergo? tam duri & ferri nos, qui flecti in alieno dolore quemquam nolimus aut inclinari? Imò flecti non displicet: sed ad iuuandum, non ad dolendum. Misericordiam tibi permitto, non miserationem. Distingue enim ea nunc placet, & recedere paulisper à nostrâ porticu, docedi causâ. Misericordiam appello, INCLINATIONEM ANIMI, AD ALIENAM INOPIAM AVT LVCTVM SVBLËVANDVM. Hæc virtus illa, Lipsi, quam velut per nebulam vides, & pro quâ Misericordia tibi subrepat & imponit. At enim humanum est adfici, & miserari. Esto. sed non rectum. An tu virtutem vilam in mollitiè & abiectiõne animi esse censes? vne ingemiscas? vt suspiras? vt verba fracta & tertiata cum lugente misceas? Erras. alioqui dare tibi auras aliquot anus & deparcos Eucliones possum; è quorum oculis mille lacrymas citius expresseris, quam vnũ è bulgâ nummum. At nosser verus ille misericors, non miserabitur quidem, sed tamen eadem omnia aut maiora faciet miseranti. Adspiciet aliena mala humanis oculis, sed tamen rectis: adducto quodam vultu adfabitur, sed non lugubri aut diecto. solabitur fortiter, iuuabit liberaliter: & faciet benigniùs, quam dicit: & manum potius egeno aut lapsò porriget, quam verba. Atque hæc omnia cautè & circumspèctè præstabit. ne, vt in malâ contagione, alienus morbus in illum transeat: neque, quod de gladiatoribus dicitur, per alterius latus ipse feriat. Quid hic rigidum, fodes, aut durum? & talis omnis Sapientia est: quæ procul intentibus seuera & teretica apparet; cum propius successeris, lenis, clemens reperitur, & quâ non mitior aut amior ipsa Amorum dea. Sed satis de tribus his Adfectibus. quos si in parte tibi detersi, magnum mihi id ad reliquam pugnam momentum.

## CAPVT

Misericordiam non excludi.

Quid item ea sit

Discrimen inter veram & que.

Efficacia virtutis.

Mala Græcorum maxime adhibenda.

## CAPVT XIII.

Remotis obstaculis, ventum serò ad elcuanda aut tollenda ipsa Publica mala. quattuor ea precipuis argumentis oppugnanda à me esse expugnanda. Ac primo hic de Prouidentia dictum: eaque probata inesse & præse rebus humanis.

VENIO enim tandem à velitatione ad veram seriamque pugnam; & ommissis leuibus istis telis & lusoriis, ad decretoria arma. Milites copiaque meas omnes ordine & sub signis inducam: quarum quadruplex mihi agmen. Primo pugnabo, A deo immitri & circummitti hæc publica mala: secundo, Necessaria ea esse & à Fato; tertio, Vtilia nobis: postremo, Nec grauia nimis, nec noua. Quæ copix si locis suis aptè pugnant & repugnant: etiãme resistere mihi vltra aut os obuertere audebit exercitus tui doloris? non audebit. Vici. Et cum hoc omine, signa canant.

Cum omnes igitur adfectus, Lipsi, qui vitam humanam variè incurrunt & turbant, à dementi mente sint: tum, meo animo, dolor præsertim, qui de rep. sumptus. Nam cum ceteri finem aliquem habeant & tanquam scopum (vramator, potiri, iratus, vlcisci; avarus, acquirere, itemque in ceteris) soli huic nihil propositum reperies, præter ipsum. Ne vaga & libera nimis oratio mea sit, sed adductis habenis maneam in hoc gyro: nempe tu patriam nunc luges, vt ais, corruentem. sed quâ fini, cedo? aut quid speras in eo aut spectas? Vtrumne vt rem lapsam corrigas? labentem firmes? an vt dolendo imminentem patriæ pestem perniciemque depellas? Nihil horum. tantum vt tritum illud possis dicere, Doleo, & cetera vanus irritusque hic omnis luctus. Rei enim præterita is est: quam reprehendere & infectam reddere, ne diis quidem voluerat esse in manu. Et vanus tantum? Imò fortasse impius, si rem pendes æquâ iudicij lance. Quod enim te non fugit, æterna quædam mens est, quam Deum appellamus: quæ cælorum perennes orbis, quæ siderum inæquales cursus, quæ elementorum alternas vices, quæ denique omnes res superas, inferas, temperat, moderatur, gubernat. Casum tu alique Fortunam vt dominari in hoc pulcherrimo mundi corpore censes? temerario

Temerario Constantiam nunc certamen.

Disilio & cetero quatuor rationibus, que præcipies.

Stoicissimum iure Adfectus, dolorem publici esse.

Quia sine multo aut spe subsequatur.

Eandem in rem pendes æquâ iudicij lance.

Fortuna eximia & rebatur: a iud.

rio aut cæco impetu ferri misericordes humanas? scio, non censes: nec quisquam a te alius, qui aliquid non dicam sapientia habeat, sed fanitatis. Naturæ enim, naturæ ista vox est: & quocumque oculos animumque conuertas, mortalia, immortalia, sublimia & terrena, animata & inanima, clamant clarè & loquuntur, quiddam super nos esse, quod hæc tam mira, tam magna, tam multa, crederit, fecerit: & creata, facta, etiam nunc dirigat & conseruet. Id autem est Deus. cuius summa & perfectissima natura nihil magis conuenit, quam vt curam tutelæque operis sui gerere & velit, & possit. Quidni autem velle? optimus est. qui in possit? maximus est. adeoque vires nullæ supra ipsum, vt nullæ nisi ab ipso. Nec distingit eum aut distinet magnitudo hæc rerum, aut varietas. Spargit enim æterna illa lux quoquoque suum radios: & vno eodemque, vt ita dicam, icu sinu omnes & abyssos penetrat cæli, terræ, maris. nec præest solum diuinitas hæc rebus omnibus, sed interest, imò inest. Quid miramur? Sol ille quantum mundi partem simul lustrat & illustrat? nostra mens quantum congerierum rerum vnâ cogitatione complectitur & seruat? & ô facti, non censemus plura inspicere & concipi ab eo posse, qui hinc ipsum Solem, hanc ipsam Mentem creauit & fecit? Egregiè vnde diuine potius, is qui non multa de rebus diuinis, Aristoteles: *Ἐπεὶ δὲ οὐδὲν αὐτὸν ὑπερβαίνει, ἐκ δὲ αὐτοῦ δὴ τὰ πάντα, ἐκ τούτου δὴ καὶ οὐρανὸς, ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὴ τὰ ἐπιγῆα, ἐκ τούτου δὴ τὰ ἐπιθαλάσσια, ἐκ τούτου δὴ τὰ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης πάντα τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτὰ, καὶ τὰ ἀθάνατα πάντα, καὶ τὰ θνητά πάντα, καὶ τὰ κινητὰ πάντα, καὶ τὰ ἄκινητα πάντα, καὶ τὰ ἄλογα πάντα, καὶ τὰ λογικὰ πάντα, καὶ τὰ ἐν ἀφ᾽ ἑαυτῷ ὄντα πάντα, καὶ τὰ ἐκ τῶν ἄλλων ὄντα πάντα, καὶ τὰ ἐκ τῶν ἄλλων ὄντα πάντα, καὶ τὰ ἐκ τῶν ἄλλων ὄντα πάντα.* Quod in naui gubernator, in curia auriga, in choro prætor, in vrbe lex, in exercitu imperator: id in orbem est Deus. Hoc tantum asserimus, quòd illis quidem laboriosum suum regimen, anxium, & exercitum est: deo autem sine dolore aut labore, sciunt unumq; ab omni corporis nisu. Est igitur in deo, Lipsi, fuit, citè, PERVIQVIL ILLA ET PERPES CVRA ( sed cura tamet fecurata) QVA RES OMNES INSPICIT, ADIT, COGNOSCIT: ET COGNITAS IMMOTA QVADAM ET IGNOTA NOBIS SERIE DIRIGIT AC CVBERNAT. Id autem est, quod Prouidentiam hic voco. de qua queri non nemo per imbecillitatem possit, nemo querere, nisi qui obfurdit & obtruit contra Naturæ vocem omnem & sensum.

Prouidentia  
Natura.

Cuius in-  
mensa capi-  
etas, exten-  
sus, immen-  
sus, in-  
mensus.

\* Libellus  
sæcra. quæ  
scribitur in  
vniuersi-  
tate ad  
Alexandriam.

Descriptio  
Prouidentia.

Nihil hic geri, nisi Prouidentia eius nutu. ab ei clades in populos aut vrbes immitti. ideo parum pie super his queri nos aut flere. Denique adhortatio ad parendum deo. cum quo temere & frustra pugnatur.

QVOD si benè imbibisti, si gubernatorem illam vim inscere te atque in sinuare, & vt cum poeà loquar,

Argumentum  
ad prouidentiam  
in rem præ-  
sentem.

— ire per omnes

Terrasque tractatusque maris,

seriò & ex animo credis: non video, quis locus vitæ esse possit dolori tuo aut querelæ. Illa enim ipsa prouida mens, quæ cælum hoc cottidiè voluit reuoluit, solem ducit reducit, fruge promit recondit: casus istos & vicissitudines omnes rerum peperit, quas miraris aut indignaris. Grata tu tantum, & nobis commoda, submitti cælitus putas? imò tristitia etiam, & incommoda: nec quidquam omnino in hac grandi machinâ geritur, turbatur, miscetur, (peccatæ excipio) cuius non causa & origo à primâ illâ causâ. Naturæ enim *ἑστία* *ἔργον* in *ἑσπέρῃ* ait rectè Pindarus: & aurea quædam veluti cathena demissa superuenit est (vt per fabulam Homerus velat) ad quam omnia hæc infæra alligata. Quòd ibi labes tertæ opida aliquot abforpsit à Prouidentia est: quòd alibi peritæ multa millia hominum demersit, ab istâ: quòd cædes & bellum apud Belgas, ab eadem istâ. Diuinitus Lipsi, diuinitus immixta omnes istæ clades: ideoque benè & sapienter Euripidi *ἔμπεδοκοῖ* *δὴ* *δὴ* *δὴ* dicte, Fluxus, inquam, omnis & refluxus hic rerum humanarum, ab illâ Lunâ dependet: ortus, regnorum & occasus, ab illo Sole. Itaque tu nunc eum fræna doli tuo laxas, & indignaris patriam tuam conuerti aut euertere illud quidem cogitas, quis & in quem, indignere? Quis? homo, vmbra, puluis, in quem formido dicere, in deum. Vetusitas gigantes quosdam fabulata est, qui diuos deturbare aggressi de sua arce. mittamus fabulas: vos queruli, ij estis. Si enim hæc omnia non permittit solum à deo, sed à immittit: vos qui fremitis, qui repugnatis, quid aliud quàm sceptrum illi (quod in vobis est) excipitis, & arbitrium regnum illi? Cæca mortalitas! Sol, Luna, sidera, elementa, & omnia hæc sæcla animantium, parent non inuita & obaudiunt suæ premæ

Ab à enim  
clades à ma-  
læ immitti.

omnium re-  
rum dispo-  
nuntur, &  
admirari in  
cæli.

\* clades à deo  
immitti.

Te dignum  
viri et in  
eam homo  
insurgit.

Cetera enim  
omnia creatæ  
sunt.



prema illi legi: nobilissimum rerum homo, solus incondito-  
rum suum calces iacit & resistit. Atqui si vela ventis dedidisset,  
sequeerere non quò voluntas impelleret, sed quò illi: & in hoc  
vitz Oceano spiritum illum sequi recusas, temperatorem Vni-  
uersi Et recusas tamen frustra. quia ut sequeeris, aut trahere: &  
caelestia illa decreta vim suam ordinemque seruantur, siue in  
volentem siue in rebellem. Rideamus, si is qui cibum ad ru-  
pem alligauit & funem idem talem trahat, rupem ad se acce-  
dere censeat, cum ipse ad illam: & non maior nostra stultitia  
est, qui ad rupem illam aeternæ Prouidentia nexi, trahendo &  
reluctando volumus eam nobis obsequi, non nos ipsi: Mitta-  
mus aliquando hæc vana: & si sapimus, sequamur ab alto at-  
trahentem illam vim, & æquum censcamus vt homini pla-  
ceat, quidquid placuit Deo. Miles in castris, audit viæ signo,  
vasa colligit; audit pugnam, deponit; animo, oculis, auribus,  
paratus ad omne imperium & intentus. idem nobis sit, & in  
hac militiâ sequamur alacres & pleno gradu quocumque vo-  
cantem Imperatorem. Ad hoc sacramentum adacti sumus, ait Se-  
neca, ferre mortalia: nec perturbari his, quæ vitare nostre potestatis  
non est. In regno nati sumus: DEO PARERE, LIBERTAS EST.

Sed & huius  
pau insurgit  
sine effectum  
Omnia enim  
sua mensurat  
hit.

Et hoc fundi  
patet.

Auro meliora  
rebus se-  
neca.

CAPVT XV.

Ad secundum pro Constantia argumentum transitum, quod à Necessi-  
tate. Vis eius & impetus. Dupliciter ea Necessitas considerata:  
& primò in Rebus ipsi.

**H**OC firmum, Lipsi, & Vuleanium planè scutum con-  
tra omnia externa: hæc aurea illa arma, quibus tectos,  
Plato pugnare nos iussit in casum & Fortunam. Deo subici,  
Deum cogitare: & in omni euentu, mentem hanc sclectere ad  
magnam illam Mundi mentem. Prouidentiam dico. Cuius  
pias & felices copias quoniam fati explicuit: producam & in-  
ducam agmen alterum, quod est sub Necessitatis vexillo.  
Agmen forte, durum, ferreum: & quam non vanè legio-  
nem dixerim fulminatricem. Rigida enim & infracta ista vis,  
quæ omnia domat, superat: & cui mirabor, Lipsi, si re-  
sistites. Thales interrogatus olim, \* *τι γινώσκω;* rectè respon-  
dit,

& necessitate  
argumentum  
alterum.

\* Quid fer-  
tissimum.

dit, *Ανδρῶν σωτηριὸν ἴσθ' ἑσέσθαι.* & sermo de eadem vetus est partum  
cautus, \* *αὐτὸ ἀνδρῶν ἰσθ' ἴσθ' τὸν σωτὴρ ἑσέσθαι.* Hanc Prouidentia  
nunc atexo: quia cognata illi, vel, vt verius dicam, ex eâ nata.  
A deo enim eiusque decretis Necessitas. nec aliud hæc *Ανδρῶν*,  
vt Græcus philosophus definiuit, quàm *Κελευσθεῖα ἐν ἀσθενείᾳ*.  
*ἔστι δὲ δυνάμει τῆς ἀσθενείας.* FIRMA sanctio, & immutabilis Proui-  
dentia prestat. Eam Malis publicis interuenire, dupliciter euin-  
cam, A Rebus, & à Fato: A rebus ipsis: quoniam ingentium  
hoc omnibus creatis, vt iustâ quadam vi ad mutationem per-  
ferantur & casum. Vt ferro consumens quædam rubigo per na-  
turam agnata est: ligno, exedens caries aut teredo: sic anima-  
libus, opidis, regnis, internæ & suæ causâ pereundæ. Superâ,  
infera respice, grandia, parua, manu facta, aut mente: ab om-  
ni æro corruunt, & corruunt in omne æuum. Atque vt flumi-  
na ad mare feruntur, perpeti & in omne cursus: sic res omnes hu-  
manæ, per hunc (vt sic dicam) cladium canalem labuntur ad  
suam metam. Meta autem ea, mors & interitus. quibus Peltis,  
Bella, Cædes, administri & instrumenta. Ita si motis vis neces-  
saria: necessitatis hoc respectu & clades. Quod vt clarius vi-  
deas fut exemplis, non disugiam mente & animo paullisper  
tecum peregrinari per magnum hoc Vniuersum.

Necessitas  
omnia enim  
vincit.  
\* ne des quid-  
am oportet  
pau Necessi-  
tatem  
Quid sit Ne-  
cessitas

Quoties lex  
in motâ  
hæcet:  
Insuper  
de immo, &  
primò.

Quis ad  
mutationem  
omnia & in-  
teritum.

tu deo, qd  
hæcet

CAP. XVI.

Exempla necessarie mutationis aut mortis in toto Orbe. Cælum &  
elementa conuerti, aliquando interitura. Idem in opidis spectari, in  
provinciis & regnis. Denique gyrate hic omnia, nec quidquam sta-  
bile aut firmum.

**A**ETERNÆ lex à principio dicta omni huic Mundo, na-  
sci, densci, ortiri, aboriri: nec quidquam stabile aut firmum  
arbitrè ille rerum esse voluit, præter ipsum.

— *ἡλικὸς δὲ γέννηται*  
*ὄντων ἡλικὸς, ἰδὲ καὶ τῶν ἀποθνήσκοντων*  
*τὰ δ' ἀνὰ σὺν γένεσιν αὐτῶν ἔσονται ἅπαντα ἅμα.*

exclamat Tragicus vates. Omnia ista quæ suspicis, quæ mira-  
ris, vicibus suis aut pereunt, aut certè mutantur. Solem illum  
vides? deficit. Lunam? laborat & tabescit. Sidera? labuntur &  
cadunt.

Exempla ho-  
mnia interit:  
quæ id viciu-  
lum.

\* Tui deo  
Nuncquid se-  
neca: atque  
nec mori im-  
mutat: Sed  
ita immutari  
omnia sunt  
symplicitas  
velut.

A celo & ab  
reclinatio-  
do.

*Plano sicut in 1572  
et hinc de uno  
venerunt*

*• Anno lxxij  
quod supra  
annum eis  
mentem  
regione fuisse  
peritissimam  
Machari-  
orum con-  
stituerunt.*

*Ab aquis &  
mari.*

*ad terra.*

*• Idcirco Nam  
Tis, quam vnam  
appellatam  
Hoc sine pu-  
gna & adre-  
fusa inter  
elementa.*

*• In Zelan-  
dia parvum  
in loco Combrae*

*• In Zelan-  
dia parvum  
in loco Combrae*

*• Si elementa  
periret, quan-  
to magis que-  
re caput*

cadunt. Et vt velet aut excuset hac ingenium humanum: eue-  
nere tamen in caelestillo corpore euenient, que Mathematicis  
legem omnem frangant & mentem . Cometæ omittit,  
variâ formâ, vario situ, & motu: quos omnes ab aère & in illo  
esse, haud facile imponat mihi Lycæum: sed ecce nuper nego-  
tium Astrologis fecere noui quidam motus deprehensi, &  
nouæ stellæ. \* Sidus exortum hoc ipso anno: cuius incremen-  
ta & decreta clarè obseruata. vidimus que idisculiter credi-  
tum apud ælium nasci aliquid posse, & mori. Quin Varro  
ecce apud Angustinum clamat & adserit, *stellam Venus quæ  
Plautus Vesperuginem, Homerus Iaræses appellat, colorem mutasse,  
magnitudinem, figuram, cursum.* Proximum celo aërem in spicæ,  
mutatur cotidie: & in ventos abit, nubes, & imbres. Transi  
ad aquas. flumina illa, quæ perennia dicimus, & fontes, aliâs  
peruisse videbis, aliâs alueum mutasse & cursum. Ipse ille  
Oceanus, magna & arcana Naturæ pars, modo tempestatibus  
attollitur aut deicitur: & vt ex non sint, suos habet aquarum  
accessus & recessus. atque vt interire cum totum posse censeas,  
crecit minuturque cotidie per partes. Iam si Terram intue-  
ris, quam vnam immobilem voluerunt, & \* vi sua stare: ecce  
ille labat, & tremore atque oculo spiritu concutitur: alibi  
neui bella inter homines tantum esse indigere, sunt inter ele-  
menta ipsa. Diluuius maris subita inundatioque, quot terras  
immittit, aut absorpsit! Olim magnam illam Atlantidem in-  
sulam (nec enim meo animo fabula esse) postea Helicem, Bu-  
ren: & ne ad vetera aut remota emus, apud nos Belgas, pa-  
trum æuo, duas insulas cum opidis virisque. Quin iam nunc  
cum maxime carulus ille Diuus nouos sibi sinus aperit, lam-  
bens cotidie & abrodens in quædam marginem, Frisiorum, Ca-  
nufestatum, Cauchorum. Nec terra ipsa muliebri ignauia ces-  
sat: sed interdum se vindicat, & in medio mari insulas sibi fa-  
cit: mirante & indignante cano illo patre. Quod si ad inter-  
itum mutationemque magna illa corpora, & nostro sensu æter-  
na, destituta sunt: quid censes opida, republicas, regna? que  
tam mortalia esse necessum est, quam eos qui fecerunt. Vt ho-  
minibus singulari adolefcentia sua, robur, senectâ, mors: sic  
istis.

istis. Incipiunt, crescunt, stant, florent: & omnia idcirco, vt can-  
dant. Vnus sub Tiberio terræ motus duodecim celebres Asia  
vrbes euertit. totidem Campaniæ opida alius, sub Constanti-  
no. & vnum aliquid Atticæ bellum, plus centenas. Veteres  
Ægypti Thebas vix fama retinet: centum Græcæ vrbes vix fi-  
des. & vt ad certiora veniam, cadauera Carthaginis, Numan-  
tiæ, Corinthi, prisca viderent & mirati sunt: non Athenarum,  
Spartæ, & tot illustrium vrbum ignobilis ruinas. Illa ipsa ru-  
rum gentiumque \* domina & falso Æterna vrbs, vbi celi ob-  
rita, dituta; incensa, inundata, perit non vno leto, & ambi-  
tiosè hodie queritur nec inuenitur in suo solo. Byzantium il-  
lud vides, quod sibi placet \* duplîcis imperij sede? Venetias  
illas, quæ superbiunt mille annorum firmitate? veniet illis lua  
dies: & tu nostra Antuerpia, ocellæ vrbum, aliquando non  
eris. Diruit videlicet constructaque, & (si fas dicere) ludit in re-  
bus humanis magnus ille architectus: & velut plastæ, varias  
sibi formas & imagines fingit ac diffingit ex hac argillâ. Opi-  
da adhuc loquor & vrbes: sed regna etiam & provincie tra-  
huntur in hanc labem. Olim Oriens floruit, & Assyria, Ægy-  
peus, Iudæa valere armis ingentisque \* fors ea in Europam  
transiit, quæ tamen ipsa, vt corpora instante morbo, vibrari  
mihi nunc videtur, & præsentificere magnam suam casum.  
Quod amplius & numquam fatis miremur, hic à quinque  
annorum millibus & quingentis habitatus orbis senescit: &  
vt Anaxarchi explosæ olim fabulæ iterum applaudamus, sur-  
gunt alibi succrescuntque noui homines & nouus Orbis. O-  
mnia & numquam comprehendat Necessitas læta abeunt om-  
nia in hunc nascendi pereundi que fatalem gyrum: & longæ-  
uum aliquid in hac machinâ est, nihil æternum. Attolle & cir-  
cumfer in eum oculos (non enim me piget premere hunc lo-  
cum) & vide rerum humanarum alternas vices, & vt in Ocea-  
no, æstus. Tu surge, tu cade, tu impera, tu serui, tu occultare,  
tu emerge: & eat hic rerum in se remeantium orbis, quam diu  
erit ipse Orbis. Germani feri olim fuistis? nunc mitescite ante  
plerisque populos Europæ. Britanni inculti & inopes: delictis  
ac diuitiis Ægyptios prouocate & Sybaritas. Græcia olim flo-  
ruit? nunc iacet. Italia sceptrum tenuit? nunc seruiat. Vos  
D 2 Gothi

*Vrbium ma-  
gnum ca-  
si aut ca-  
dis.*

*\* Roman  
gentis.*

*\* Romani &  
Turci.*

*• Pange fructus  
hauriæ in forest  
pariter hauriæ  
in forest*

*• Non parca & rano  
vultu arid  
alacritate*

*• Conclusio, &  
per conserit,  
moratorum  
exempli.*

*• Ad non ten  
hauriæ rano  
vultu arid*

*• The Doctor*

Gothi, vos Vandali, vos fex Barbarorum prodite è latebris, & genibus imperare per vices. Adeste etiam pelliti vos Scythæ, & potenti manu paulisper habenas temperate Asiæ atque Europæ. Sed isti ipsi mox discedite, & sceptrum relinquite illi ad Oceanum genti. Fallor enim? an Solem nescio quem noui imperij surgentem video ab Occidente.

CAPVT XVII.

Ventum ad Necessitatem que à Fato. Fatum ipsum primò adfertur. Vultu in eo sapientum vniversum quemdam consensum fuisse, sed in partibus dissentium. Quotuplex præcisè Fatum.

DIXERAT Langius: & lacrimas mihi panè expresserat hic setmo. ita vitus mihi in clarâ luce posuisset ludibria rerum humanarum. Et exclamans, Hen, quid aut ipsi sumus, inquam, aut omnia hæc in quæ sudamus? si dicitur, si dicitur, etiam vobis dicitur. vt verè nimis olim Lyricus vates. Langius ad me, At tu adolescens, inquit, non adspice solam ista, sed depice: & Constantiam animo imprime, ex hac inconstanti & delultoriâ leuitate omnium rerum. Inconstantem dico, à mente & sensu nostro. quia Deum providentiam que si adspicis, rato omnia & immobili ordine decurrunt. Iam enim ommissi gladiis, ad machinas venio: nec telis dolorem tuum oppugnabo, sed tormentis. Pati arietem in torquebo, firmum, validum: & quem nulla vnquam humana vis elidit, aut acumen eludet. Qui locus est lubricus ad lapsum: tamen ingrediar. sed cautè, lentè, & quod Græci dicunt, & iudicium. Ac principio Fatum aliquod in rebus esse, non tu Lipsi, vt opinor, non gens aut ætas vlla dubitauit. Ego interpellans, Ignosce, inquam, si remeligo tibi obicit in hoc cursu. Fata mihi opponis? Futilis hic aries Langi, & qui Stoicorum neruis dirigitur parùm firmis. Liberè dico. & illa ego sperno, & Parcas: & cum Plautino milite, torum hoc anile agmen vno spiritu distillaerim, vt f. lia ventus. Langius seuerè atque ad minace oculo, Temerarie & in conspectu, inquit, fata tu eludis aut tollis: non potes: nisi vnâ vim omnem tollis numerum que diuinum. Si enim deus est, Providentia est: si hæc, De-

cretum,

cretum & ordò rerum: si istud, firma & rata Necessitas euentorum. Quomodo exis hunc ictum? aut quâ securi scindis hanc catenam? Deum enim & æternam illam mentem, non aliter cogitare nobis fas, quàm vt scientia & præoisio in eo sint æterna. Eundem que fixum, firmum, immutabilem, semper vnum & sui similem sentimus: in iis quæ semel voluit aut vidit, nihil fluctentem, nihil fluctuantem.

Quæ si vera fueris (& fatearis necessum est, nisi rationem omnem exis & sensum: Illud quoque adfateere, decreta omnia diuina firma & immota esse, ab æterno in æternum. At ex eo necessitas emergit, & hoc quod illudis fatum. Cuius rei tam liquida & tam obuia veritas, vt non alia veterior aut receptor sententia sit inter gentes. omnibusque ferè, quibus dei aut prouidentia lux aliqua adfulsit, his & Fati. Vt idem illi primi pusi que igniculi, qui homini illum aperuere: præ luxuriose pariter videantur ad istud. Homerum ecce ad hæc & audi, primum & sapientissimum poetarum. mentior, si aliam magis orbitam diuina illa Musa calcatur & inculcauit, quàm hanc Fatalè. Nec abiit reliqua poetarum stirps à suo patre. Euripidem, Sophoclem, Pindarum: & è nostris, Virgilium vale. Ad historicos me vocas? omnium illæ voces, Fato hoc tale ac ei, sisse, & Regna euerfa aut stabili Fatis. Ad philosophos quibus cetera in iore tuenda: & tuenda contra vulgum veritatis. At illi cum in plerisque aliis diuerfi iecint, istud id & malo ambitu certandi: mirum quàm omnes conuenierint in vnus huius viæ capite, quæ dicit ad Fatum. Capite viæ dixi, quia non eo negatur, quin ea in plures mox feminas secta. quas Fatum Mathematici, Naturalis, Violenti, Veri. Quæ explicabo breuiter, & tamquam pedem in singulis ponens: quia vulgo consuetudo hæc & error.

D 3 CAPVT

1808 Turan  
dicitur ex  
lib.  
Ne tam aliena  
neca in hæc  
sunt prout in  
pauca  
sunt in  
sunt in

Quid est  
aliquid quod  
natura  
sunt in  
sunt in  
sunt in

Delictum  
ad istum  
Necessitas  
respectu Fati

meditatio  
Fati

Probati ius  
sto Fatalis  
aliquid necesse  
Fatum esse  
Ex necessitate  
habetur

Necessitas  
aliquid necesse  
sunt in  
sunt in  
sunt in  
Fati impens  
la quidam  
omnibus co  
ticia

Fatemus  
vult lapsum  
pota ad  
lapsum.  
Dicit ad  
Fatum.  
Quem fecit  
scipios  
scipios

Philosophi  
parè omnes  
in Fato con  
spiciunt.  
Sed de natura  
eius quæ  
disperdit  
sunt in

Triaprima genera Fati explicata breuiter. omnium definitio siue descriptio. Stoici leuiter & breuiter excusati.

Fatum Mathematicum, quid?

Eriam Platonem videtur in Timæo.

In Stoicis enim est eorum definitio.

Fatum Physicum quid?

Namque Aristoteles fuit opinio de mundo, ubi aliter.

Ita Virgilius & Cicero, Fato perire, aut perire Fatum, sibi placet.

**F**atum Mathematicum quidem appello, quod **LIGAT ET NECIT FIRMITER ACTIONES OMNES EVENTVS QVE AD VIM SIDERVM ET POSITVRAM STELLARVM.** Cui Chaldaei & Astrologi, primi auctores: interq; philosophos fundus & subscriptor, sublimis ille Mercurius. qui Prouidentiam, Necessitatem, Fatum, subtiliter nec vanè profus distinguens, ait: **αὐτοῦ ἐστὶν ἀπορροὴ τῶν κατὰ φύσιν δυνάμεων, καὶ ἀπορροὴ τῶν ἀπορροῦντων δυνάμεων, καὶ ἀπορροὴ τῶν ἀπορροῦντων ἀπορροῦντων δυνάμεων, καὶ ἀπορροὴ τῶν ἀπορροῦντων ἀπορροῦντων ἀπορροῦντων δυνάμεων.** **Prouidentiā est perfectā & absolutā ratio celestia dei cui dua cognate facultates, Necessitas & Fatum. Et Fatum quidem subseruit ministratq; Prouidentiæ, simul & Necessitati: at Fato ipsi, subseruiunt stellæ. Nam nec Fati vim esse, quæ quicumq; potest, nec cauere sibi à vi & potentia stellarum. Hac enim, tela & arma Fati, cuius arbitrio, curata efficiunt & perficiunt Naturæ atque Hominiū.** Et in eadē stultā naui hodie (pud Chriftiani nominis!) Astrologorum ferè vulgus. At Naturale Fatum voco, **ORDINEM CAUSSARVM NATVRALIVM QVAB (nisi impediuntur) VI ET NATVRASVA CERTVM EVMDEMQVE PRODVCUNT EFFECTVM.** Aristoteles in hac parte: si **Alexandro Aphrodisiensis fides, interpreti eius haud infido. itemq; Theophrastus, qui clarè scribit, ubi euasipulos dicit ratiōnem dētōn, Fatum esse, vniuscuiusq; naturam.** Ex horū mente, quod homo hominem gignit, Fato fit: quod moritur ab internis & sine alienā vi causis, Fato. & retrò, Quod homo serpentem gignit aut monstrum, præter Fatum: itemq; quod gladio occiditur aut igne. Sententia non valdè peccans, quia ad vim Fati ne adfurgit quidem, quis autem casum non vitat, qui non ascendat?

dat? Et talis in diuinis vbique ferè Aristoteles est: libellum illum de Mundo excipio, qui totus aureus, ab aliā mihi videtur & magis celesti aurā. Quin hoc amplius in Græco scriptore lego, Aristotelem censuisse, ratiō euasipulos aut auras dētō, quāsi aliquā in dētōna.

**Fatum non esse causam, sed modum quemdam causæ accidentem ipsi quæ à Necessitate ordinata.** Cor philosophi! qui Fortunam Calumque ferid numerare inter causas audet, non audet Fatum. Sed hunc mitto: ad Stoicos meos venio (non enim dissimulo, in pretio & amore mihi ea secta) qui auctores Fati Violenti. Quod definitio, cum Seneca, **NECESSITATEM RERVM OMNIVM ACTIONVM Q, QVAM NULLA VIS RVM PAT, aut cum Chrylippo, ἀναγκαστικὴν ἀπορροὴν, ἢ ἀναγκαστικὴν ἀπορροὴν.** **Cuius etia alia definitio in Agellio lib.**

**Quid Fatum Stoicum.**

**Quid etia alia definitio in Agellio lib.**

**In quo ab eo dicitur hic Stoici.**

**Deum Fato libere videntur.**

**Tollere humanam libertatem.**

**Sed Seneca non potius fecerat.**

**Fatum non videtur esse causam, sed modum quemdam causæ accidentem ipsi quæ à Necessitate ordinata.** Cor philosophi! qui Fortunam Calumque ferid numerare inter causas audet, non audet Fatum. Sed hunc mitto: ad Stoicos meos venio (non enim dissimulo, in pretio & amore mihi ea secta) qui auctores Fati Violenti. Quod definitio, cum Seneca, **NECESSITATEM RERVM OMNIVM ACTIONVM Q, QVAM NULLA VIS RVM PAT, aut cum Chrylippo, ἀναγκαστικὴν ἀπορροὴν, ἢ ἀναγκαστικὴν ἀπορροὴν.** **Cuius etia alia definitio in Agellio lib.**

**Quid Fatum Stoicum.**

**Quid etia alia definitio in Agellio lib.**

**In quo ab eo dicitur hic Stoici.**

**Deum Fato libere videntur.**

**Tollere humanam libertatem.**

**Sed Seneca non potius fecerat.**

**Fatum non videtur esse causam, sed modum quemdam causæ accidentem ipsi quæ à Necessitate ordinata.** Cor philosophi! qui Fortunam Calumque ferid numerare inter causas audet, non audet Fatum. Sed hunc mitto: ad Stoicos meos venio (non enim dissimulo, in pretio & amore mihi ea secta) qui auctores Fati Violenti. Quod definitio, cum Seneca, **NECESSITATEM RERVM OMNIVM ACTIONVM Q, QVAM NULLA VIS RVM PAT, aut cum Chrylippo, ἀναγκαστικὴν ἀπορροὴν, ἢ ἀναγκαστικὴν ἀπορροὴν.** **Cuius etia alia definitio in Agellio lib.**

**Quid Fatum Stoicum.**

**Quid etia alia definitio in Agellio lib.**

**In quo ab eo dicitur hic Stoici.**

**Deum Fato libere videntur.**

**Tollere humanam libertatem.**

**Sed Seneca non potius fecerat.**

Nam Fat Deum. Itaque Zeno cum definiisset...
Vim secundum eadem eodem modo materiam addidit...

Et Chrysippus ab eadem mente Fatum alibi dixit...
Providentia eternam rationem. Tam Panætius Stoicus...

Quod idem sentiens clarè Seneca: Quoties vobis, inquit, tibi licet...
naturarum compellere. Et Ionem illum...

optimum ac maximum ritè dices, Tonantem & Scatorem: qui non, ut historici tradiderunt, ex eo quod post votum susceptum actus Romanorum iugentium sitit, sed quod stant beneficio eius omnia Stator Stabitorque est. Hunc eundem & Fatum si dixeris, non mentiris. Nam cum Fatum nihil aliud sit, quam series implexa causarum: ille est prima omnium causa, ex qua cetera pendunt. Quae postrema tam pie dicta, ut calumniari ea nec Calumnia ipsa possit. Neque abiit hac parte à Stoicis scriptor i le magnus ad regem Magnum: oisau dicit, inquit, xai tluv Astaxalu oia eidda vi dicitur, nalu vobis. oia dicitur eidda. eiyaypauhu dicit, ipe eò eidda te xai xepuè dicitur. id est: Existimo autem & Necessitatem non aliud dici debere, quam Deum. tanquam stabilem naturam. & Fatum item ipsum, quod connectat omnia, & progrediatur liberè ac sine impedimento. Qui sermones siquid improvidi habent, nihil tamen impij: & apud æquos interpretes haud longè absunt à vero nostroque Fato. Illud quidem elogium seriò Stoicorum genti do, non aliam sedam maiestatem suam & providentiam deo magis adferuisse: non aliam homines ad ætherea illa & æterna traxisse magis. Et in fatalis huius stadij decursu siquid lapsi credo, à laudabili bonoque studio fieri, cecos mortales à carcà Deà reuocandi. Fortunam inquit, cuius non solum nomen ab iis foriter expulsum, sed & nomen.

Arilleles De Mente.
Ales hereda Stoicorum lecta & que talis gignit.

Vri & ab Aeguliano lib. Retrahit. hapi.

CAPVT XIX.

Quartum siue Verum Fatum explicatum. De nomine ipso dictum breuiter. Id definitum tenuiore filo: & oisensum à Providentià differre.

SE d de sensu veterum aut dissensu, dixi fatis. cur enim S curiosè nimis aut subtiliter seruter? rai: in idu reuocandae. Cum vero Fato adfatim mihi negotij: quod nunc propono & illustro. Id autem hic appello, æternum Providentià decretum: quod tolli non magis è rebus potest, quam Providentià ipsa. Nec nomen mihi aliquis cauetur, quia, fidenter hoc adferuero, non aliud huic rei proprium in Romanà linguà. Abusi eo veteres: nos utemur: & eductam è Stoicorum carcere vocem, trahemus ad lucem meliorem. Fatum enim certè à fando: nec aliud propriè, quam dictum & iussum diuinum. At hoc ipsum illud est, quod hic quarimus, Fatum enim Verum definitio, siue cum illustri Pico: PENDENTEM A DIVINO CONSILIO SERIEM ORDINEMQUE CAVSSARVM. siue nostris verbis, obsecuriùs sed subtiliùs: INHABENS REBUS MOBILIBVS IMMOBILE PROVIDENTIAE DECRETVM, QVOD SINGVLA SVO ORDINE, QVOCO, TEMPORE, FIRMITER REDDIT. Dixi, Providentià decretum, quia Theologis qui hodiè (veni mihi in libero veri studio sit) non prolus adferent, qui id cum Providentià ipsà, re & nomine miscent. Scio arduum imò temerarium, & interpretatio fida (Deum dico) verbis certis concipere velle aut adstringere, & quidquid ad illum: tamen vt humanae mentis captus est, perferuero aliud Providentiàm esse propriè, aliud nostrum Fatum. Nam Providentiàm non aliter capio aut confidero, quam vt in DEO VIS SIT ET POTESTAS OMNIA VIDENTI, SCIENDI, GVBERNANDI. & vis dico vniuersa, indiuisa, stipata, & vt cum Lucretio loquar, vniter iuncta. At Fatum ad res ipsas magis descenderè videtur, in iis que singulis spectari, vt inquam sit digestio & explicatio communis illius Providentiæ distinctè & per partes. Itaque illa in deo est, & ei soli tribuitur.

Tristifimus qua is eren, quod adagii male venit, male erit, nec erit. Desiderat.

Fati nomen an, & quatenus, mobilis situm.

Prificioni vniuersa & similia v'are.

Veni Fati finitio prior, sumptæ.

Altera immutatio, sed ad rei vias capellior.

Johanne id cum Pronodicia)

Non videt.

Providentià communitate considerat: Fati pronè, illa in deo, hoc in rebus

Hac ut explicaretur, alij triplici Providentià fecerunt, ut Platonici & Platoniarum, quod distinctum nihil opus.

CAPVT

E bubitur:

bitur: hoc in rebus, & iis adferibitur. Tricari tibi videor, & quod ille ait, *ἡγοῦμαι περὶ αὐτῶν*: Imò sumo hæc, Lipsi, è medio sermone vulgi. quo nihil magis increbuit, quam vt dicamus, *Meo bono fato id fieri, aut malo: & Hoc esse regni illius aut opidis fatum.* At de Providentiâ nemo sic loquetur: nemo, inquam, rebus ipsis eam tribuet, citra impietatem aut irrilum. Benè ergo dixi, in deo illam esse: hoc à deo quidem, sed intellegi in rebus. Ad do amplius, Providentiam est reapse à Fato indiuisam, tamen præstantius quiddam & prius Fato videti: vt Solem præcellere lumini, æternitatem temporì, intellectum rationi, vulgò adferimus in Sapientum scholis. Sed ne dilatam hæc tristia, etsi nondum trita: vides ex istis causam mihi iustam discriminis, itemque nominis retenti contra nouitium *ἡ Stoicorum* Senatium. Nam præsci illi & olim conseripti Patres, nihil mihi inuidet aut inhihent quin verbo Fati in sanâ & verâ notione fidenter vtar. Sed vt ad clarandam finitionem meam redeam, dixi Inhærens decretum. vt offenderem spectari Fatum debere in iis ad quæ peruenit, non à quo venit. Addidi, Rebus mobilibus, illud adsignificans, Fatum ipsum etiam immobile, motum tamen in situm & naturam non tollere à rebus: sed leniter & sine vi agere, vt cuique rei impressa à deo signa postulant & notæ. In causis quidem (secundas intellego) necessariis, necessariò: in naturalibus, naturaliter: voluntariis, voluntariè: contingentibus, contingentè: Itaque rerum quidem respectu, vim nullam adfert aut coactionem: sed vt quidque natum est facere aut pati, ita dirigit singula & flectit. At si id ad originem suam tamen retrahit, id est Providentiam & Deum: constantè nec timide adfirmandum, necessariò omnia fieri quæ Fato fiunt. Postremo adiunxi, de Ordine, Loco, Tempore. firmans quod antè posui, Providentiæ rerum omnium iunctam esse, Fatum per distributionem, singularum. Et in Ordine, seriem nexumque causarum intellego, quas Fatum definit, in Loco & Tempore, miram illam & numquam explicandam vim, quâ omnia cuncta & certis locorum sedibus, & temporum momentis, sunt adstricta. Fatum est Tarquinium regno eieciti fiat: sed adulterium præcedat, ordinem vides. Cæsarem inter-

fici?

\* Millim te-  
trare.

Providentiæ  
melior Fato.

\* Minusculi,  
Iudas, Orig.  
vt l. cap. vi.  
Quæ & Titus  
ma Aquinas  
In illam de  
Fato scripsit  
& inscripsit.  
Videri no-  
tius definit.  
tione expli-  
catis.  
Fatum res  
non volat.

Ordo causa-  
rum in Fato.  
Adstrictio  
eius ad Locum  
& Tempus.

scit ita: sed in Curia etiam, & ad statum Pompeij, locum vides. Domitianum à suis cædi: cæderetur: & illâ ipsâ horâ, quam frustra viabat, quincilæ. tempus vides.

## CAPVT XX.

*Distictum & diuisum id à Stoico fato quattuor terminis. Ostensum accuratius, quomodo vim non inserat voluntati, itemque deum nec exemplò malè nec auctorem esse.*

SATIŃ hæc capis adolescens? an clarior etiam fax tibi accendenda? Ego caput concutiens, Clarior Langi, clarior, inquam: aut æternum relinquis me in hac nocte. Quod enim istud discriminum subtile stamen? qui quæstionem captiosi laquei fuit? Insidias, mihi crede, metuebam: & tam expensa & suspensa tua verba suspiciebam, vt singulos hostes. Langius subridens, Attu confide, inquit, nullus hic Annibal est: & in præsidium, non insidias deuenisti. Dabo lucem: illud modo effare, vbi & in quâ parte cæcatus? In eâ, Langi inquam, quæ de vi est & necessitate. Non enim capio profus, quomodo Fatum hoc tuum ab illo Stoicorum diuisungis. quod cum verbis & ianua, quod dicitur, benè exclusisti: re & politico vidèris admittere. Langius promptè, Absit Lipsi, inquit, absit. Nō enim ego vel per somnium Fatum vllum Stoicorum induco: nec anuis illas recoquo diu extinctas: modestum piūque Fatum profero, quod ab illo Violento quattuor his finibus abiungo. Illi deum Fato subiciunt, nec lupiter ipse apud Homerū, cum maximè vellet, Sarpedonem suum eripuit eius vinculis: at nos Fatum deo, quem liberrimum omnium rerum auctorem & actorem esse volumus, & transcedere cum libuit ac rumpere implexa illa agmina & volumina Fati. Item illi ab æterno fluente seriem causarum naturalium constitunt. nos nec naturalium causarum semper, (deus enim prodigij aut miraculi causa, sæpe citra, imò contra naturam egit) nec ab æterno, quia secunda cause non æterna.

Origo enim iis certè cum mundo. Tertio, illi ad *ἡδυσχέλιον* sustulit videntur: et rebus: nos id reddimus, & quoties secunda cause tales sunt, Contingens fortuitumque admittimus in

E 2 euentis.

Quidam illi  
aliquos pro-  
deuisti videri  
esse, ut quom-  
mentum &  
errare ali-  
quid e-sto-  
miser, non  
peritiam.

Fatum verū  
videri cum  
Stoico mi-  
strum.

\* Fata in-  
tellego.

Sed discre-  
tamen his  
terminis.  
Primo, quod  
Deus nobis  
supra Fatum.

Secundo,  
quod cause  
nobis non  
arctæ.

Tertio, quod  
contingenti-  
nō tollimus.

Postremo, quod libertatem qualem homini permittimus.

• ut pluri  
esset.

• Acutè  
Aupostimus  
Nè miam  
lunatæ cogi  
possit ut ve  
lit quod non  
vult: non  
enim vult  
non. In vult  
non.

• prævidit  
deum, sed  
non vidit  
deum. In  
Dama  
leorum.

• Necessitate  
sequitur.

uentis. Postremo, voluntati vim illi intulisse visum violentam, abest hoc à nobis, qui & Fatum ponimus, & in gratiam tamen reducimus cum arbitrij libertate. Ita enim Fortunæ & Casus fallacem ventum fugimus, vt nauim hanc ad Necessitatis scopulum non allidamus. Fatum est: sed prima nempe causa. quæ adæ secundas mediasque non tollit, vt non nisi (ordinatim quidem & <sup>de iuri vò m. sig. ca</sup>) per eas agat. At inter secundas, etiam Voluntas tua est: quam fuge credere, vt deus illi cogat aut tollat. Hic error omnis in illâ re, hæc nubes, nemo scit aut cogitat se velle, quod vult Fatum: & dico, liberè velle. Deus enim illi qui res creauit, rebus vituit, sine corruptione rerum. Sicut supremum illud cælum inferiores omnes orbis ita secum ducit, vt proprium eorum motum non abruptat aut sistat: sic Deus fati impetu humana omnia trahit, sed peculiarem cuiusque vim aut motionem non tollit. Arborea & fruges voluit crescere? crescunt sine vllâ vi, per naturam. Homines deliberare, eligere? deliberant sine vllâ vi & eligunt, per voluntatem. Et tamen hoc ipsum quod electuri fuerunt, vidit ipse ab æterno: sed vidit, non cregit, sciuit, non sanxit, prædixit, non præscripsit. Quid titubant hic nostri Curiones? Miselli non alius mihi locus videtur in clariori luce. nisi quod petula ista mens idem tibi se scalpit & exasperat, malâ quâdam scabie infecta litigandi & distulendi. Quomodo enim, iniquiunt, si Deus prævidit peccatum me, nec falli præuiso illa potest, non necessariò peccem? Fateor, necessariò: sed non pro tuâ mente: liberâ voluntate hæc interueniente. Nepe hoc prouidit, vt eo modo pecces quo prouidit: prouidit autem vt liberè: igitur necessariò liberè peccas. Satin hoc clarum? Sed vrgent iterum. At enim deus in nobis auctor omnis motus. Communiter auctor, fateor: sed non nisi boni fautor. Ad virtutem accingeris? illo sciente & iuuante fit. ad vitium? sciente & finente. Nec eius hęc aliqua culpa. Equum insideo & impello debilem & elaudum: quod impello, à me est, quod debilem, ab ipso. Citharam pulso distonam & verius malè vincitam: quod tamen discordat, instrumenti vitium esse fatebere, non meum. Terra hæc ipsa arborea & fruges omnes alit communi succo: sed illæ salutarem fructum proferrunt,

ferunt, aliæ venenum. quid dices? à terrâ hoc esse, an potiùs ab insitâ arborum vi, quæ alimentum bonum decoquant in suum virus? Simile hic est. & à deo quidem quod mouere, à te & in te, quod ad malum. Denique vt concludam de hac Libertate: Fatum veluti præfultor est, & tamen ducit in mundi istâ choræ. sed ita, vt partes aliquæ nostræ sint volendi semper aut nolendi. nec vltra, non enim efficiendi obniat a bitrium saltem relictum homini, quo relictus & obniat deo libeat, non vis etiam, quâ possit. Vt in nauî ambulare mihi fas, & per poros discurrere aut transita, sed nihil minutus hic motus valeat vt impediatur aut cursum: sic in fatali hac nauî, quâ omnes vehimur, currant licet voluntates nostræ & transcurrant, non viâ eam efficiant aut sistant. Temperabit & habenas moderabitur semper suprema illa voluntas: & quo visum erit cumque, currum hunc diriget leni quodam freno.

## CAPVT XXI.

Conclusio tractationis de Fato. moniti, periculi plenam ex ancipitem eam esse non curiosè indagandam. denique abortiuat seris vt vires animo imprimentur à Necessitate.

SE D quid ego ista? vterro prorsum, & remoueo me ab hæc Charvdi, quæ multorum ingenia absorpsit. Ciceronis hic naufragium video, qui Providentiam maluit tollere, quàm delibare aliquid de humanâ libertate. Ita dum homines liberos fecit, (ait eleganter antistes Hipponensis) fecit sacrilegos. Quàm multi etiam hodie natant in hoc freto, & disputationum hæc fluctibus abripiuntur? Quorum periculis moniti, terram malimum legere, Lipsi, nec allè penentremus nos in hoc mare. Euclides olim interroganti multa de diis, per commodè respondit: Cetera quidem nescio, illud scio, quod odere curiosos. Idem de Fato censet: quod aspici vult, non inspicit: credi, non cognosci. Biantis opinor illud est, quod aspici vult, non inspicit: credi, non cognosci. Non nimis commouea. De diu hoc dicit. Ad vtilitatem nostram applicanda.

E 3 tium

tium aliquid queras tui luctus. Quid ad te curiosè de libertate arbitrij querere, aut seruitute: de coactâ voluntate, aut ductâ? Misit? Syraculæ tuæ capiuntur, & in pulvere pingis. Bellum tibi supra caput, Tyrannis, cædes, mors: quæ superne certè immittit, nec quidquam ad tuum arbitratum. Time te apotes, non cauere: fugere, & non vitare. Arma aduersum hæc indue, & atripe hoc Fatale telum. quod dolores istos omnes non pungit, sed iugulat, non minuit, sed tollit. Vt vitricam si contanter attingas, adurit, si fortiter, hebescit: si luctus ista asperitas aferas, si lenioribus remediis attractes, si duris & fortibus, cedit. Necessitate autem nihil fortius est, quæ solo impetu mollia hæc agmina obruit & auerit. Quid enim tibi vis dolor? non inuenis locum in eo, quod fieri non solum potest, sed debet. Quid tu querela? quaterere hoc cælestè iugum potes, non pote: excutere.

*Desine fata deum fletis sperare querendo.*

Necessitatis non aliud effugium est, quam velle quod ipsa cogat. Eximie\* eximius ille Sapientum: *Αἰσίων ὁ θεὸς ἀνθρώπων, ἴσως ἀνδρῶν ἀγῶνα κερταίνων, ἢ οὐκ ἔστιν ἄλλ' ὅσα νόμοισι. Λυμνίους εἶναι ποτὲν, ἢ ἐν ἑαυτοῖς, ἢ ἐν ἄλλοις. ἢ οὐκ ἔστιν ἄλλ' ὅσα νόμοισι. Λυμνίους εἶναι ποτὲν, ἢ ἐν ἑαυτοῖς, ἢ ἐν ἄλλοις.* si in nullam certamen te dimittes, quod in te non est vincere. At talis agon iste cum Necessitate est: quæ quisquis suscipit, succumbit: & quod magis mirere, succubuit, priusquam susceperit.

CAPVT XXII.

*Ignauie latibulum aliquod queri solere in Fato. sed id detestum. Fatum agere per causas medias, coque illas adhibendas. Quatenus auxiliari patriæ, quatenus non oporteat. Finis impositus primo libro & sermone.*

**E**T sermone pauſam hæc aliquâ faciente Langio, alacrius erupi & interrupti ego: Si ventus hic diutius spirat à puppi, non procul mihi videar à portu. Audeo enim iam deû sequi, audeo necessitati obsequi: & videor cum Euripide posse dicere,

\*Partus fatus in faciem, quomodo perit: tuus trahit, ferre calicem hunc emulsi tuum, Merula in calice pugna dno.

Ὅστις ἀν' ἀπ' ἡμῶν, ἢ δουλεύει, ἢ πρός κλέψα δαυρίου, δουλεύει ἡμῶν.

Astus tamen vnus est turbida cogitationis, qui me iactat: quem Langi fulte. Si enim Mala publica à Fato: nec vincit id potest

potest aut vitari: quid vitæ de patriâ aut pro clâ laboramus: cur non omnia rectori illi magno & indomito permitimus, & sedemus ipsi, quod dicitur, manibus cõpressis: nam tuo quoque concessu, vanû auxilium omne & consiliû, aduersantibus fatis. Langius renidens, Per contumaciam aut proteritiâ adoleſcens, inquit, à recto abis & à vero. Fatis hoc est obsequi, an oppedere & illudere: Sedebo, inquis, manibus cõpressis. Bene habet, vellem nunc labiis. Quis enim vniquâ tibi dixit, Fatû meum solumque agere, sine mediâ & auxiliante causâ? Liberos tibi tollere fatum est: sed ita vt in vxoris tuæ horro prius feras. A morbo sanescere: sed hæcenus, vt medicum adhibeas & fomenta. Simile hæc. & seruari hanc fluctuantè & mergentè patriæ tuæ nauè si Fatum est, hoc quoque Fatû, propugnari eam & defendi. Si ad portum peruchi vis, manum remis ad moueas oportet, & vela expandas: nõ vt otiosus captus & expectes ab alto ventû. At contrâ, si Fatû illam ipsam patriam tuam perire: fient Fato videlicet ista quoque, quæ ad exitum humani a viâ ducant. Plebs cum proceribus, & inter se, erit discors. nemo parèe gnarus, nemo imperare. strenui linguâ multi, ignaui omnes opè: denique in ducibus ipsis non consiliû, non fides. Verè Velleius: *Inclusæ tabulis fatorum vis, cuius fortunâ mutare constituit, consilia corrumpit.* Itemque: *Quippe ita res habet, vt plerumque fortuna mutaturus est deus, consilia corrumpat: efficiatque, quod est miserum, vt quod accidit etiam merito accidisse videatur.* Nec tamen illic statim delabere, vt extrema fata viget patriâ tuam censeas. Qui enim nosti? & qui seis an concussio & commotioneula hæc tantum sit, an ad interitû morbus? Fer opem igitur. & quâdiu, iuxta vetus verbû, anima huic agro est, spera. Quod si iam certis clarisq; iudiciis fatalis mutatio apparebit: me quidè iudice valebit illud, *ἢ ἡθρομαζεύ.* Et Solonis exemplum tutò hæc ingeram: qui cum Athenas Pisisstratus occupasset, videretque conatum omnem frustra esse pro libertate; arma & scutu ante fores Curie ponens, *O patria, inquit, tibi & dilecti & facti opitulatus sum:* atq; ita domû abiit, in posterum quieturus. Hoc facias. cede deo, cede reponi: & si bonus cuius est, te ipsum mollioribus & melioribus fatis referua. Quæ nec perire libertas, te iuuiscere potest: & patria quæ corrui, resurgere labenti

Obiecto cõtra Fatum, pro spual.

Remota & obsequium, causas merita Fata pascit.

Fata bene aut mala, sine auxilio, & per fatis in oculos. Plebs cum hanc vide, Pelles Fatis, huc h. l. De Carere, & Varo.

Nõ despondam statim, vult si recessu Fatum.

Tentanda prius omnia.

\* Cum Dio non pugnat.

Sed est modo quem sola Providentia dedit.



auo. Cur temerè abiicis animum, aut despondes? Ex illo pari Consulum apud Cannas, fortiorem ciuem Varronem habeo qui fugit, quàm Paullum qui occubuit. Nec aliter Senatus populusque Romanus iudicauit: qui publicè gratias ei egerunt, quòd de rep. non desperasset. Ceterum siue titubet illa tantum, siue cadit: siue perit, siue prorsus interit: ne nimis adfingere, sed Cratetis excelsum illum animum indue, qui quærenti Alexandro, *An patriam suam vellet restituere?* Quid opus? respondit. *alius Alexander iterum eam fortasse diruet.* Hæc sapientum, hæc virorum.

Conclusio & generalis admonitio pro Constantia.

• Titulus.

• *Doletis autem in animo vestro, si nani, licet tristes. Non enim vultis aliqua signa latere.*

Abieci & dilani ferocis canis.

• *Deorum titulum.*

• *ἀποκαθάρσει*  
 Ἐν θυμῷ καθάρσει τῆς σπουδῆς, ἀποκαθάρσει τοῦ πνεύματος.  
 Οὐ γὰρ τις ἀφίησιν πάλαινα κληρονομία.

vt rectè monitum Achilli apud Homerum. Nam aliàs vt Creon ille in fabulis ardentem filiam amplexus, nihil eam iuuat, sed ipse vnà perit: sic te citiùs, Lipsi, exlinteris, quàm lachrymâ tuis hunc publicum Belgicæ ignem. Dum dicit etiam Langius, validiore sonitu strepuète fores. & puer ceterà ad nos introiit, qui à Læuino Torrentio missus, vt admoneret de horâ cænæ. Langius velut expectectus, Hem! inquit, ita imposuit mihi hæc fabulatio? & dies clàm elapsus Simulque furgens & manum mihi iniiciens, Eamus Lipsi, inquit, ad optatam mihi cænâ. Imò sedeamus, inquam ego renitens. Ante omnes cænâs hæc mihi est: quam verè cum Græcis dixerim? *Deum Propal.* In his epulis Esurio semper ego, numquam Saturio. At Langius nihilominus me traxit, & Fidem, inquit, nunc seruemus: eras si voles, Constantiæ perlitabimus.

IVSTI

IVSTI LIPSI  
 DE CONSTANTIA  
 LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

*O casio repetiti sermonis. itio ad Langij amanum hortum, eiusque laudatio.*



EQVENTI die, visum Langio abducere me ad suos hortos. Quos impenso sanè studio duplices colebat. alteros in colle, è regione adium: alteros paullò longius sitos, in depressiore loco, ad ipsum Mosam,

*Quod per amanum urbè leni fluit agmine flumen.* Enim vestrum.

Itaque cum occupasset me satis manè in cubiculo, Ambulamusne Lipsi? inquit, an quies tibi magis cordi & fessio? Imò ambulatio Langij, inquam, si tecum. sed quò imus? si placet, ad hortos meos, inquit Langius, qui ad flumen. Non longa ea via est. corpus obiter exercueris: urbem videris: denique grata ibi in hoc æstu & frigerans aura. Placet, inquam ego. nec te duce via mihi vlla molesta, non ad extremos Indos. Et cum dicto pallia poposcimus, sum simus: iuimus, iniuimus. Cumque in ipso aditu, oculos circumtulissem vago quodam & curioso ad spectu: miratus ex animo elegantiam & cultum loci, Mi senex, quæ hæc amenitas est? inquam. quis splendor? Cælum hic habes Langi, non hortum, nec astrorum illi ignes profectò magis nitent in serenâ nocte, quàm hi tui scintillantes micantesque variè flores. Adonidis aut Alcinoi hortos loquantur: nuga, ad istos comparati, & imagines mofcarum. Et simul propius accedens, & flores quosdam naribus oculisque admouens, Quid primum vocauim? inquam. oculus cum Argo fieri, an natus cum Catullo? Ita vtrumque sensum pariter permulcet mihi & tiuillat hæc voluptas. Itè itè omnes Arabum odores, qui nautea mihi præ halitu hoc ingenuo & verè cælesti.

Langij hortus fluitatio.

Itio multa ad hortum.

Enim pulchritudo è atque.

F

*All the performance of America*

caelesti. Langius manum mihi blandè premens, nec sine risu, Præfiscinè Lipsi, inquit, non ego, nò hæc iusticia mea Flora agnoscimus tam scitiam, tam vrbanam laudem. Ego iterum, Tamen Langi veram. Blandiri me putas? ferio hoc dico & ex intimo meo sensu, Campi Elysi, Elysi non sunt, præ hoc tuo rure. Ecce enim, quæ hæc ubique nitela est: quis ordo: quàm aptè omnia in areolas suas puluillosque disposita: vt non elegantius tessellæ aliquæ in pavemento. Iam quæ florum herbarumque copia, quararitas & nouitas: vt videatur in exiguum hunc locum Natura conclusisse, quidquid eximium habet non ster aut alter orbis.

## CAPVT II.

*Hortorum in genere Laudatio. Cultu cum antiquum esse, & à naturâ. Reges & viros magnos vsurpasse. Denique delectatio eorum ab oculis posita, & non improbum meum votum.*

Hortorum  
studium vi-  
ra magna-  
tuum.

Optimum e-  
um ad sit tra-  
xit, & trahit.  
Antiquitas  
horu cultus.

Fastigies in  
orb videri.

**E**T profectò egregium & laudabile hoc tuum studium, Langi, in re hortorum, studium ad quod, nisi fallor, optimus & modestissimus quisque trahitur à naturâ ipsâ. Cui argumentu, quòd non facile voluptatem aliam dixeris, in quam ab omni tuo tam cupidè confenserint selecti inter gentes. Sacras litteras lustras: videbis vnâ cum orbe nato natos hortos: quos Deus ipse primo homini domiciliu attribuit, & vclut sedè beatè vitæ, Profanas? ecce Adonidis, & Alcinoi, & Tantalj, & Hesperidum hortos prouerbia & fabule loquuntur: & in veris certisq; historiis, reperies Cyri regis manu plantaria instituta, & Semiramidis aërios penilesque flores, & Masanissæ notuum & celebrè cultum, Africâ mirante. Iam inter præcos Gregos Romanosque, quot illustria capita tibi proferam, qui positus aliis curis, soli in hac curâ: in illis quidem: vno verbo, plerofque philosophos & sapiètes, qui remoti ab infano foro & vrbis, hortorum se spatij sepiibusque clausurunt. At in istis, Tarquinium regem video iamtum præcâ illâ Româ, in hortis molliter ambulante, & papauerum capita rescentem: Catonem Censorium agnosco, in re hortensi deditum, & de eâ ferio scribentè: Lucullum, post Asiaticas victorias, in iisdem otian-

tem:

tem: Sullam, abiectâ Diçtaturâ, suauiter hinc senescem: & Diocletianum Principè, oleta sua & lactucas ad Salonom, purpure & omnibus scepitis præferentem. Nec abiuit ab hoc meliorum iudicio vulgus. in quo ipso, simplices omnes & sine malâ ambitione animas, scio fuisse in hoc cultu. Est enim profectò arcana quædam & congenita nobis vis, cuius iutimas causas non facile reddo, quæ ad hanc innoxiam & ingenuam delectationem trahit non nos tantum, qui propendemus, sed illos ipsos ferios & seueros, qui renituntur, & irident. Atque & celum & æternos illos ignes nemini adpicere fas, sine occulto horrore quodam & religione: nos item Terræ sacras opes, & hunc inferioris Mundi mundum, sine tacitâ quadâ gaudij tranquillatione & sensu. Animum tuum mentemq; percontare: capi se hoc adpectu dicit, imò paci. Oculos sensumque: fitebuntur non alibi libentiùs se acq; uiescere, quàm in his hortorum areis & puluillis. Circumsiste, que se, paululum hæc agmina florum & augmenta. vide mihi illum è calyce, hunc è vaginâ, alium è gemmâ prouerberantem, vide hunc morientem subitò, alium suba scente, denique insipice in vno aliquo genere cultum, formam, faciem, mille modis paria & diuersa. **Q**uæ illa tam rigida mens, que inter hæc non flectat se molli aliquâ cogitatione, & liqueat? Iam ades curiose tu oculo: defigere pullam in nitores istos & pigmenta. insipice hæc natium purpuram, hunc sanguinè, hoc ebur, hanc niuem, hanc flammam, hoc aurum: & tot colores, quos artificij cuique penicillo æmulari fas, æmulari, sed non imitari. Denique quis exhalans ille odor? quis penetrans spiritus? & nescio quæ pars æthere autæ insula ab alto? Vt non vanè poetarum nostra gens, flores plerofque natos finxerit, è succo aut sanguine immortalium deorum. O gaudij & liquide voluptatis verè fons! Venerum & Gratiarum sedes! mihi in vestris vmbraclus quies & vita votum meè. sit: mihi fas remoto extra ciuios tumultus, inter hæc herbas, inter hos noti ignotique orbis flores, hilari & hiante oculo oberrare: & modò ad hunc occurrentem, modò ad illum exorientem manum vultumque circumferre: & cum vagâ quadam hallucinatione, curatam hinc omnium falli & laborum.

Voluptas in-  
tenu & in-  
rica in hoc  
hudo.

Que animi  
& studij sa-  
scinat.

Et in vario  
augmento  
aut facie ho-  
tuum.

Item in re  
colorum is-  
ciuidæ.

In odoris  
fragantib.

Contra curiosos quosdam disertum, qui hortis ad vanitatem & igna-  
niam abutuntur. Quis rueris eorum rursus. Sapientibus & doctis  
idoneos esse: Sapientiam ipsam altam in iis & educatam.

**C**VM dixisset hæc acrius, & voce vultuque accenso: re-  
misso ore ad me Langius, Amas certe Lipsi, inquit, amas  
floridam hanc purpureamque Nympham: sed vereor, vt  
amc̄s immodeste. Hortos enim laudas. sed ita, vt vana plea-  
ra in iis mirere, aut externa: vera & legitima eorum gaul-  
dia omittas. Colores enim dumtaxat auide inspicis, & in pul-  
tillis quiescis, & flores petis ab noto ignotoque orbe. Obse-  
cro vt quid? vt ne te quoque esse sciam in hac sectâ, quæ exor-  
ta hodie, malè curiosorum hominum, malè feriatiorum? qui  
rem optimam simplicissimamque, instrumentorum duorum  
vitionum fecerunt, Vanitatis & Torporis. Hæc enim fini ha-  
bent hortos. Herbulas aliquot & flores exoticos ambitiosè  
conquirunt: & quæsitos ita anxie fouent & tuentur, vt nulla  
mater suum gnatum. Hi sunt, quorum literæ in Thraciam,  
Græciam, Indiam discurrunt: idque seminis exigui aut bul-  
buli causâ. Hi, quibus ægritus sit florem aliquem nouum mo-  
ni, quàm veterem amicum. Romanum illum riserit aliquis,  
qui piscem suum atratus luxit? isti plantam. Iam si quis ex his  
Floræ cæditatis nouius aliquid aut rariuz nactus est, vt ostentat,  
vt alij competitores æmulantur, inuident / è quibus non  
nemo tristior domum discedit, quàm olim in Prætoris peti-  
tione victus Sulla aut Marcellus. Quid dicam? nisi hilarem  
hanc quandam insaniam esse: nec ab similem illi puerorum,  
pallentium & rixantium circa pupas suas & sigillas? At eorum-  
dem indolentiam in hortis etiã cognosce. Sedent, circumam-  
bulant, oscitant, dormiunt, nec aliud. profus vt non otiosi sui  
secessum hunc habeant, sed desidiz sepulcrum. Profanum genu-  
s: & quos iure atreæ ab orgiis veri arcanique horti, quem  
modeste voluptati natum scio, non vanitati: quieti, non tor-  
pori. An ego tam leuis, quem esserat aut deprimat herbula ali-  
qua rarior, siue adepta siue amissa? Imò æstimo res suis præ-  
tis: & sepelito lenocinio illo nouitatis, scio herbas esse, scio  
flores

Hortensiorum  
secta: & ca-  
lida.

Re. Sicuti sic. Amas  
floridam.

The. Sicuti sic. Amas  
floridam.

Stertissimum  
qui inglorius  
Iungit se ad  
struxit mu-  
renam.

Defecerunt ad  
verum vltim.  
num vltim.

flores: id est breuia quædam & fugacia, de quibus aptissimè  
poeta princeps

*Resipit amara res p̄no t̄p̄e, adda d̄ p̄nores.*

Itaque non sperno eas tunc delicias vite elegantias ( & exem-  
plum vides: ) sed hoc à mollibus Hortensii istis muto, quod  
sine curâ hæc talia conquiram: sine curâ habeam: sine curâ  
amittam. Nec idem ille ego tam marcidus, imò tam mortuus,  
vt recondam & velut sepeliam me in his horrorum vmbribus.  
Negotium etiã in illo otio reperio, & inuenit ibi animus,  
quod sine actione villâ agat, sine labore vllò elaborat. *Nun-  
quam minus salus sum, aiebat ille, quàm cum solus: nunquam miu-  
otiosus, quàm cum otiosus.* Vox egregia, & quam ausim dicere na-  
tam in hispiis hortis. Scilicet menti parati illi, non corpori:  
ad eam recreandam, non ad hoc laxandam: & ad falubrem  
quemdam secessum à curis aque turbis. Homines tibi mole-  
sti hinc apud reseris. Occupatio exhaustis hinc replere. vbi ani-  
mo quietis illud pabulum, & ab aurâ puriore velut in spiratio  
nouæ vitæ. Itaque vides veteres illos Sapientes: in hortis ha-  
bitarunt. Eruditas hodie doctasque animas: hortis delectan-  
tur. & in iis diuina illa pleuraque scripta profusa, quæ mira-  
mur, & quæ nulla temporum series aut senectus abolabit. Vi-  
di isti illi Lycaæ tot disseriones de naturâ debemus: vmbiferæ  
Academie, de moribus: & ex hortorum spatii diffusis vberes  
illi Sapientie riuus quos bibimus, & qui sæcundâ diluic or-  
bem terræ inundarunt. Scilicet attollit se magis erigitque ad  
alta iste animus, cum liber & solutus videt suum cælum:  
quàm cum ædium aut vrbium careebus teneat inclusus. Hic  
mihî vos poetæ duraturum aliquod carmen pangite. hic vos  
literati meditamini & scribite. hic vos Philosphi de tran-  
quillitate, de constantia, de vitâ & morte disputate. En Lipsi,  
quæ vera hortorum vñio & finis. otium inquam, secessus,  
meditatio, lectio, scriptio: & ea tamen omnia velut per remissio-  
nem & per lulum. Vt p̄ctores, longâ intentione hebetatos  
oculos, ad specula quædam & vitores colligunt: sic nos hic  
animum deflexum, aut aberrantem. Et cur eielem te meum in-  
stitutum? Pergulam illam topiarie opere vides? Hæc Musa-  
rum mihi domus est, hæc Sapientie meæ gymnasium & pa-  
ra

Qui non in  
aitione  
florum:

Resipit  
amara  
res p̄no  
t̄p̄e, adda  
d̄ p̄nores.

Set in quiete  
& laxatione  
bonitatis au-  
tenti.

Set in quiete  
& laxatione  
bonitatis au-  
tenti.

Set in quiete  
& laxatione  
bonitatis au-  
tenti.

Set in quiete  
& laxatione  
bonitatis au-  
tenti.

Set in quiete  
& laxatione  
bonitatis au-  
tenti.

Set in quiete  
& laxatione  
bonitatis au-  
tenti.

Set in quiete  
& laxatione  
bonitatis au-  
tenti.

Set in quiete  
& laxatione  
bonitatis au-  
tenti.

Set in quiete  
& laxatione  
bonitatis au-  
tenti.

Set in quiete  
& laxatione  
bonitatis au-  
tenti.

Set in quiete  
& laxatione  
bonitatis au-  
tenti.

Set in quiete  
& laxatione  
bonitatis au-  
tenti.

Set in quiete  
& laxatione  
bonitatis au-  
tenti.

Set in quiete  
& laxatione  
bonitatis au-  
tenti.

Set in quiete  
& laxatione  
bonitatis au-  
tenti.

lestra. Illic aut seriâ arcanâq; lectione pectus impleo: aut se-  
mente quâdam obfero bonarû cogitationum. Et vt tela quæ-  
dam in armamentarium, sic ex iis præcepta in animum recon-  
do: quæ prompta mihi mox contra vim varietatemq; Fortu-  
nae. Intra eam quoties pedem penetraui, emanent viles omnes  
ferulesque curas iubeco: & erecto quantum licet capite, studia  
profanæ plebis despicio, & magnum hoc in rebus hominum  
inane. Hominem in id ipsum exuere mihi videor, & in altum  
raptis igneis Sapientia quadrigis. An illic angî me censet, quid  
Cæsar, quid Cæliberi moliantur? quis sceptrum Belgicæ ten-  
near, aut amittat? Aliæ tyrannus classe nobis an terrâ mine-  
tur: aut denique

— quid sub Arto

Rex gelidæ medietur oræ?

Nihil horum. munitus & clausus contra externa, intra me ma-  
neo: à curis omnibus securus præter vnam, vt fractum subac-  
tumque hunc animum rectæ Rationi ac Deo subuciam, &  
animo ceteras res humanas. Vt quando cumque fatalis ille &  
meus dies venerit, fronte cõpositâ nec mæstus cum excipiam:  
abeamq; ex hac vitâ non vt eiectus, sed vt emissus. Hęc mugina-  
tio mea in hortis Lipsi, hi fructus, quos non permittit (quam-  
diu sana mihi mens) cum omni gazâ Perlarum aut Indorum.

## CAPVT IIIII

Ad Sapientiam igitur adhortatio. per eam ad Constantiam veniri. &  
seruî monita iuuentus, vt serias Philosophia litteras cum amu-  
nitoribus illis & liberalibus coniungat.

**D**I X E R A T Langius. & postremo illo tam alto & con-  
stanti sermone, verè fatcor, dederat me in stuporem.  
quem tamen abrapi, O re felixem, iniquens, otij pariter & cu-  
rarum: & ô vix humanam in homine vitam! quam vitinâ par-  
te aliquâ imitari mihi fas: & per vestigia ista serpere, et si lon-  
go interuallo. Langius velut castigans, Imitari: inquit, in id  
superare. nec sequi tibi solium hîc ius, sed præire. Parum enim,  
Lipsi, parum in hac Constantiæ & Virtutis viâ ipsi nos promo-  
uimus: nec fortibus bonisq; pares adhuc sumus, sed proiectè  
mollibus

Omnibus ad  
Constantiam  
via patet.

mollibus aut malis paullo fortasse firmitores. At tu cuius vege-  
ta & alta indoles, accingere. & me duce, viam hanc iniquæ  
rectâ ad firmitudinem & Constantiam ducit. Via quam dico,  
Sapientia est, cuius æquabilem & tranquillam orbitam, quæ-  
so moneoque, ne vltra fugias calcare. Litteræ tibi hæc sunt  
cordi, & nouè istæ deæ placet. scio enim ameniore hæc & ex-  
ternâ doctrinâ excoli: & præparari prius animum debere, non  
antè idoneum cui diuina sermâ committantur. sed illud non placet,  
si in his adhærescis, eaque vna tibi studiorum, quod dicitur,  
prora & puppis. Rudimenta enim hæc nostra esse debent, non  
opera: via, non meta. In conuiuio aliquo si affedisles, non bel-  
laria solum & placentas gustares, credo: sed stomacho fulci-  
mentum aliquid dares cibi firmitioris: in hoc publico doctri-  
narum epulo, cur non idem sitetur inquam ad illa oratorum  
& poetarum mella, non adiungis hanc firmitiorem Philoso-  
phiæ dapem? Non enim deseris illas volo (ne tacitus me ca-  
lumnierè) sed hanc adferi: & solutas per se fluentesque Nym-  
phas temperari hoc feueriore, vt ita loquar, Bacchò. Proci illi  
apud Homerum non iniuriâ ridetur, qui resistit Penelope  
conuertere se ad ancillas: caue idem tibi sit, neu spreâ illâ re-  
rum dominâ, ardeas tantum in eius administris. Pulchra hæc  
laudatio, O virum doctum! sed illa melior, O virum sapien-  
tem! & ista optima, O virum bonum! Has sectemur: & per  
tot labores non scite tantum velimus, sed Sapere & Facere.

Quæ ad id in quod seruas, ad vniuersitatem!

ait vetus & verus versus. Quam multi hodie in hoc nostro  
Musico cœtu, qui & se dedecorant, & omne nom. E litterarum:  
quidam, quia flagitiis & sceleribus cooperiti: plerique, quia va-  
ni, leues, peritiosi, & nullius scriæ curæ. Linguas discunt: sed lin-  
guas tantum. Grecos Latinosque scriptores intellegunt: sed  
intellegunt tantum. & quod Anacharis scitè olim de Athe-  
nienfibus dixit, Nummis eos vti dumtaxat ad numerandum: sic  
isti scientiâ, ad sciendum. Vita factorumque ad id nulla cu-  
ra est: vt, me quoque iudice, non frustra litteræ in vulgus  
malè audiant, tanquam ad nequitiam magistræ. Atqui ad vir-  
tutem ex sunt, si legitime vitare. Sapientiam modo adiu-  
ge, cui præparare ingenia nostra litteræ debent, non detinere  
ca, aut

Quæ est, Sa-  
pientia.

Damnata  
igitur Philo-  
sophia hæc.  
Augustini  
verbo de fa-  
milia lib. 1.  
De doctrina.

Nisi Philoso-  
phia adiuu-  
gatur.

Quam scire  
nisi illi sape-  
ri non ad-  
sunt.  
Cuius no-  
stra scider:  
Aut inopina.

Quæ verè  
sunt litteræ  
rectæ

ea, aut sibi vindicare. Vt enim arbores quædam fructum non ferunt, nisi aliis velut maribus adlitæ: non item tuæ istæ virgines, nisi cum virili Sapientie robore coniunctæ. Quid Tacitum mihi corrigis: si vita tua incemdata est? Quid Tranquillum illustras: cum tu in errorum tenebris? Plauto notas aut maculas studiosè eluis: cum animum sordescere pateris & squalere? Transi aliquando ad meliores curas: & doctrinam para, quæ non in pompam tibi speciemque sit, sed in vsum. Ad Sapientiam conuertere, quæ mores tibi corrigat, quæ animum turbidum fordidumque tranquillet & illustret. Illa est quæ virtutem imprimere, quæ Constantiam suggerere potest: illa sola, quæ templum tibi aperire Bonæ mentis.

Alit em al-  
terius.

## CAP. V.

*Sapientiam non rrouendo, sed conando acquiri. Reddum in sermone de Constantia. Cupidinem discendi, bonum esse in adolescentia signum.*

**A**RDOREM mihi iniecit ea admonitio: quem non celauit. & Animo sequor te mi senex, inquam: quando factus? quis erit ille dies, qui me solum his curis in Sapientie veræ orbitâ sinit? qui per eam ad Constantiam ducat? Langius velut increpans, itane votes potius, quam facis? inquit, vanè profus & ex more vulgi. Non enim vt Cæneus ille in fabulis, è faminâ in virû transiit, optando: sic tu votis, è fatuo in sapientem, è leui in constantem. Addas istuc operam oportet, & manum moueas, quod aiunt, vna cum Mineruâ. Quere, lege, disc. Ego excipiens, Scio Langi, inquam: sed tu quoque, fodes, adde operam, & filum illud hesterni sermonis pertexe, quod inuitatio male abrupte. Ad Constantiam inquam redi: cuius intermissum sacrum sine piaculo non differs. Langius capite leuiter abnuens, Vtne includar iterum in hunc ludum? inquit. non faciam Lipsi: non ceterè in hoc loco, quem oratio me scire debes, non negotio consecratur. Denique aliàs decurremus illum cursum. Imò nunc, inquam ego, & quis locus sapientie huic sermone aptior, quam illa Sapientie tuæ domus? Pergulam hanc dico, quæ mihi quidem velut templum est, & mensula

Non vult ad  
Sapientia ut

\* in Alogis  
Xo. q. xiv.

Relinquit  
sermone  
arripit.

mensula in eâ, tanquam ara: ad quam sedentes, ritè faciamus huic Diuz. Denique capto etiam ex eâ omen. Quòdnam illud? ait Langius. Istud, inquam. Vt ij qui in tabernâ aromatum aut vnguentorum sederunt, in velibus ipsis referunt secum odorem loci: sic mihi spes, vt halius aliquis Sapientie animo adhærescat, ab infelsâ hac eius officinâ. Langius ridens, Vereor vt in tam leui omine pondus sit, inquit: tamen, Lipsi, eamus. Non enim dissimulo. me quoque excitat & calè iam facit tam ingenuus hic ardor. Atque vt aquileges, cum manè halitum quemdam erumpentem è terrâ vident, indicium id habent latentium aquarum: sic mihi de fecundâ scaturigine virtutum spes, vbi in adolescente præit & elucet cupiditas hæc discendi. Et cum iis verbis duxit ad pergulam me, & induxit. Ille ad mensulam adsedit. ego priùs ad pueros cõuersus, Heus vos, inquam, itate, obseruate: ostium illud imprimis obserate. Atque auditis? Vita à vobis exit, si viuus quisquam huc init. Non virum, non canem, non feminam admitti volo: non, si venerit, Bonam Fortunam ipsam. Et cum dicto adfedi. Sed Langius largiore risu, Sceptrumne tu vsquam gessisti? inquit. ita basilicæ profus & seuerè tue ediciones. Nimirum, inquam ego, ab hesternò infortunio iure mihi caui. Tu perge, cum deo.

Amec & ar-  
dor alit em al-  
terius, nota bonum  
indolis.

## CAPVT VI.

*Pro Constantia tertium argumentum ab Vtili. Clades bonas esse, Originem intencare sue Vitæ. Originem enim à deo sumere, qui æternum & immutabiliter bonus: ideoque causa nullius mali.*

**L**ANGIVS non diu meditatus, sic inquit. In sermone quem de Constantia herè cepti, Lipsi, à constantia non abibo: ordinem eandem exsequar, & limites tenebo quos femel sinui. Quattuor, vt scis, velut agmina mihi facta, quæ pro eâ in Dolorem Abiectionemque pugnant: è quibus priora duo, quæ de Providentiâ & Necessitate, iam produxi: docuique satis, superemè & à deo mala Publica immittit: temque necessaria ea esse, nec vitari vllâ fugâ. Instruam nunc igitur agmen tertium, quod Vtilitas ducit: & in quo legio, quam rectè dixerim Adiutricem. Agmen, si inspicis, validâ & callidum: quod non scio

Brevit red-  
ditio priorum

Ratio tertia  
ab vtili.  
Eius, com-  
mutabitur.

nescio quo modo illabitur & insinuat se in animos, & blandâ quadam vi vincit non inuitos. Irreptit enim potiùs, quàm irumpit: suadet, non cogit: & tam facillè duci nos ab Utilitate patimur, quàm à Necessitate trahi. Hanc tibi, Lipsi, & molli- bus tuis copiis nunc oppono. Utilia enim sunt, hæc quæ pati- mur Publica mala: & cum interno nostro fructu commodisq; coniuncta. Mala autem? imò Bona veriùs, si remoto hoc Opi- niogium velo, à bono: hic, in bonum. Origo enim certè harum cladum (herè fati mihi dictum & doctum) à deo: id est, non ab ipso Summo bono solùm, sed bonorum omnium auctore, capite, fonte. A quo non magis est, vt malum aliquod emānet, quàm vt malus sit ipse. \* Benefica tantùm & salutaris illa vis: quæ ledere æquè spernit, ac ledi: & cui vna summaque potē- tia est, prodest. Ita que etiam pifci illi tenebriones, cum supe- rior illud nomen mente conciperent, rectè à iuuando dixerē loquem. An tu exasperari eum censēs & irasci, & hæc velur no- xia quadam tela spargere in humanum genus? Erras. Ita, vindic- ta, vltio humani adfectus nomina sunt: & nata ex imbecil- litate, cadunt tantùm in imbecillos. Perseuerat autè æternùm in benignitate suâ illa mens: & ista ipsa aspera que suggerit aut ingerit, velut medicamenta sunt: sensu tristia, re salubria & euentu. \* Homerus ille Philosphorum rectè: & dicit, imò in regibus monit, ad dū vnus est vnusq; auctior: Deus nihil malum facit, ad deo non ipse ma- li alicuius causa. Et meliùs imprecillius que noxter \* Sapient: Que causa est diis beneficiendi? nat vna. Errat, si quis putat illos nocere velle, vel posse, nec accipere iniuriam queunt, nec facere. Primus est, deorum cultus, deos credere: deinde, reddere illis maiestatem suam, reddere boni- tatem, sine qua nulla maiestas est. Scire illos esse qui præfident munda, qui vnus in vna temperat, qui humani generis tutelam gerunt, curiof etiam singularum. Etsi nec datus malum, nec habent.

\* Mala Publi- ca, Bona esse.

Quia à deo.

\* Refringit tantò de illa fra oc Cap. v. l. l. sequenti.

Nec immitti vt patiamur.

Sci vt medi- cina.

\* Plaut.

\* Seneca in Epistola.

Quædam bona sunt, quædam opera.

## CAPVT VII.

Finem item cladum semper dirigi in bonum. et si sepe ea per noxios homines, & noxe causâ ad insinuat. Sed frangi & temperari eorum vim à deo, flecti omnia in nostrum vsum. obiterque dictum, cur Malorum operâ in ius deus vtatur.

**O**RIGINE igitur Clades bonæ: aio etiam Fine, quia ad bonum directæ semper & salutem. Occurrit mihi ta- citus, scio: & quomodo? inquires. nonne bella hæc & cædes, clarè scopum nocendi habent, lædendique? Habent, fatcor, si homines spectas: non habent, si deum. Quod vt planè & plenè capias, opus mihi illato quodam lumine distinctionum. Duplices diuine Clades: aliæ Metæ, aliæ Mixtæ. Metas ap- pello, QUÆ PVRE A DEO SVNT, SINE INTER- VENTV VILLO HVMANÆ MENTIS AVT MANVS. Mixtæ, QUÆ A DEO QVIDEM SED PER HOMI- NES ADMINISTROS. Illius generis sunt, Fames, Sterilitas, Terræmotus, Terræ labe, Inundatio, Morbi, Mortes, Iustus, Tyrannides, Bella, Oppressiones, Cædes. In illis pura omnia & liquida, quia hautè è purissimo fonte: in istis, for- dium admixtum aliquid non negauerim, quia laxæ & deri- uate per impurum hunc Adfectuum canalem. Homo iis in- teruenit: quid miraris, si noxa & peccatum? Illud mirare po- tiùs, quod tam prouida dei benignitas est, vt illam ipsam no- xam in salutem nostram vertat, & peccatum in bonum. Vides tyrannum illum, qui minas spirat & cædem? cui voluptas, nocere est: qui perire ipse optet, dum perdat? Sine. aberrabit à suâ mente: & deus oculo quodam sine inscium inuitum- que trahet ad suum finem. Vt sagitta ad emittentis scopum peruenit, sine vilo suo sensu: sic impij isti. Frænat videlicet coëretque humanam omnem vim suprema illa vis: & exer- cantes eorum gressus dirigit ad salutarem hanc metam. Vt in exercitu varij adfectus militum sunt, & hunc præda incitat, hunc gloria, illum odium, omnes tamen pro victoriâ & Prin- cipe pugnant: sic omnes iste voluntates bonæ malæque deo militant, & inter varios fines veniunt tamen ad hunc, vt sic

Mala publi- ca iten Bona esse.

\* Carri in insar.

Quia bona semper eorum Finem.

Ea tamen duplicia, Pura & Inter- quædam.

Quædam bonorum opera.

In his posse- mit nosq; ali- quid.

Quam deus tunc alicter- ges, quod ad nos quidem spectet.

Dicit quod vult boni- tes.

dicam, finium finem. Sed cur, inquires, malorum operâ deus vitur? cur ipse clades eas bonas non immittit, aut saltem per bonos administratos? Curios nimis, mi homo, quæris: nec scio an arcana illa expediam. hoc scio, constare illi rationem sui facti, etiam cum de eâ nihil nobis constat. Et tamen quid hic miri, aut noui? Ecce Præfes provinciae in noxium aliquem cum lege agit: agi iubet per Brutianum, aut licitorem. Pater in magnâ familiâ, interdum filium ipse castigat, est cum seruo id munus mandat aut pedagogo. cur deo non idem ius sit? cur non ipse, cum visum, suâ manu nos verberet, cum aliter visum, alienâ? Nihil enim hic iniuriæ, aut noxæ. Seruus ille iratus tibi est? animum adfert nocendi? Nihil refert. tu illo omisso ad animum respice iubentis. Pater enim certè exactior adstat: nec plagulam vnam tibi superaddi sinet, ultra præscriptum. Sed cur tamen peccatum hic admixtum, & adfixum diuinis his sagittis Adfectuum venenum? Ad asperum & arduum me collem vocas: in quem tamen enitit. Vt sapientiam potentiamque suam deus ostenderet, melius indicauit (\* Augulini verba sunt) de malis bona facere, quam mala nulla permittere. Quid enim eo sapientius aut melius, què malo bonum potest elicere, & reperta ad perniciem vertere ad salutem? Medicum quoque laudas, qui Theriacæ suæ viperam admiscet, saluberrimo effectu: in deo cur improbes, si pharmaco huic cladium humanas quasdam noxas intemperat, sine tuâ noxâ? Decoquit enim certè & consumit adiunctum illud omne virus, arcano quodam Prouidentie suæ igne. Denique ad potentiam eius hoc facit & gloriam, quo necessariò omnia ipse refert. Quid enim magis vim eius exprimat, quam quòd non vincat solum obducantes sibi hostes, sed ita vincat vt ad se traducat, & sua castra? vt pro ipso militent? vt arma pro victoria eius ferant? Quod euenit cottidie, cum in malis dei voluntas sit, etsi non à malis: cum ea quæ contra voluntatem eius improbi faciunt, ita fleat, vt non fiant tamen præter eius voluntatem. Et quod potest in insignis miraculum, quam est

Non item, quod cu peccato alieno, & causis alijs eius est.   
 \* In Ezechielis, cap. xxi.

Malis, iustitiam & iudicium seruauit.

\* Scruini dicitur verba iuxta Deo Con. iulat.

Malos mali bonos faciunt? Ecce, ades paulillum tu C. Casar. abi, & duo sancta nomina simul conculca, Patriam, Generumque. Ambitio hæc tua, te ignaro, deo seruiet: imò patriæ seruiet, contra

contra quam sumpta. Reparatio enim erit hæcque Romani status. Tu Attila ab extremo orbe aduoca, sitiens sanguinis & prædæ. rape, cæde, vte, valla. Stauit hæc deo militabit: nec aliud quam excitatio Christianorum erit, qui vitiosis & delictis immeris nimis aut sepulti. Quid vos duo Vespasiani? Iudæam Iudæosque perdit: capite & excidit vrberem sacram. Quâ finis vos quidem gloriæ & propagandi imperij: sed erratis. reuera lictores & satellites vltionis diuinæ estis, in impiam gentem. Itc. & qui Romæ Christianos morte forsate adicitis, Christi mortem in Iudæâ vindicæ. Et exempla hæc ab omni xuo obuia, vbi deus per improbas aliorum cupidines, bonam suam voluntatem exercuit, per aliorum iniustitiam, exseruit iudicia sua iusta. Quare miremur, Lipsi, reconditam hanc Sapientie vim, non timemur: & sciamus clades omnes exitu bonas esse, etiam si cæca hæc mens non videat, aut tarda eò non pertingat. Latent enim nos sæpe vter earum fines: ad quos tamen ignaris nobis peruenient. non aliter quam fluuij quidam, qui cepti oculis & sub terram reconditi, feruntur nihilominus ad suum mare.

## CAPVT VIII.

Magis distinctè de finibus ipsæ. eos triplices esse: & qui quibus conueniant. Mox paulò iustus de Exercitio, quod Bonis non vno modo prodest, firmando probando, præcundo.

**Q**UOD si fas mihi vela pandere, & nauim immittere altius in hoc iterum diuinum fretum: possim de finibus ipsis promere fortassis aliquid magis disertè & exsertè. Homicidium tamen illud iure præfatus,

\* Si facere id

Sunt enim exitis, quos satis certò comprehendere & signare posse video: sunt, quos ambigè & ad spectu confuso, & cer-  
tis, hi tres: Exercendi, Castigandi, Puniendi. Pleraque enim ista immisio cladium, si attendis, aut Bonos exercet, aut Lapsos castigat, aut Improbos punit. eaque omnia nostro bono. Nam vt illustrem, & pedem paullisper in primo fine definiam: videmus cottidie optimos quosque, aut forsim premi cladi-

Non item, quod cu peccato alieno, & causis alijs eius est.   
 \* In Ezechielis, cap. xxi.

Oculis sepe cladium si-

Non item, quod cu peccato alieno, & causis alijs eius est.   
 \* In Ezechielis, cap. xxi.

\* Si facere id

Exercendi

cladibus, aut hisdem inuolui pariter cum malis. Videmus, & miramur, quia nec causam satis capimus, nec attendimus ad finem. Causa autem amor in nos dei, non odium: finis, non lætio nostra sed fructus. Luvat enim Exercitium illud non vno modo: sed Firmat, Probat, Praeit. Firmat, quia hoc velut gymnasium est, in quo deus suos ad robur instituit & virtutem. Athletas per multa aspera exerceri videmus, vt vincant: idem de nobis cense in hac cladium palæstrâ. Acer enim ille nostræ gymnastæ & exercitor est: laboris patientiæque exactor, non ad sudorem tantum, sed ad cruorem. Molliter eum habere suos censes: delictis fouere aut luxu? non facit. Matres sunt, quæ perumque specie daleium cõrumpunt, & enervant liberos: patres, qui tristitium specie seruant. Pater autem ille nobis est: ideoque verè nos diligit & seuerè. Si nauatam te esse velis, per tempestates doceare, si militem; per pericula. si verè virtum, cur reculas adhiçiones? non enim alta ad robur via. Vidēsne languida illa & vmbatica corpora, quæ raris sol vidit, ventus non strinxit, aura tristior non libauit: tales mollium istorû & perpetim felicium animi sunt, quos deicit & resoluet minima aduersantis Fortunæ aura. Firmant clades igitur, & vt arbores ventis agitatz, altius radices agunt: sic boni in virtute magis comprehendunt, impulsu aliquoties aduersitatum flabris. Sed Probant etiam, quia aliter, quomodo cõstare cuiquam potest de similitudine suâ, aut progressu? Vela gubernatori ventus semper à puppi impleat: artem nusquã explicabit, felicia omnia homini & obsequentia: nusquam virtutem. Obrussa enim eius vnica & non fallax, adhiçio est. Magnificè Demetrius: *Nihil mihi videtur infelicis eo, cui nihil euēnit aduersi*, & verè. Non enim parit Imperator noster talibus, sed diffidit, nec indulget, sed abiicit & contemnit, expungit inquam eos de legionum suarum numeris, vt ignavos quosdam & imbelles. Postremò Præcunt, quia bonorum in cladibus robur & patientia, velut lumen quoddam est tenebroso huic mundo, Vocant exemplo suo ad eadem alios, & velut limitem signant per quem eant. Bias bona & patriam amisit: sed in clamat etiam hodie mortalibus, vt *Omnia sua se-cum portent*. Regulus inter tormenta fœdè periiit: sed viuit præclarum

Quod tripli-  
citer non iu-  
uat  
Firmando

*L'Esprit de la République  
est le plus précieux  
de tous. Il est le plus  
difficile à acquiescer & le plus  
difficile à perdre.*

Probandum

Præcunt

*Thou shalt be like a rock  
in the sea, yea, like  
a castle upon a hill.  
Thou shalt be like a  
tower of strength, yea,  
like a tower of strength.*

clarum illud fidei exemplum. Papinianus à Tyranno cæditur: sed securis illa securitatem nobis imprimit pro Iustitiâ moriendi. Denique tot seclèti viri per vim & iniuriam pulsi aut interfecti: sed è riuus illis sanguinis Constantiam cottidie bibimus & virtutem. Quæ tamen omnia latèrent in tenebris, sine cladium istâ face. Vt enim aromata longè lateque odorem emittunt, si teras: sic virtutis fama diffunditur, si premas.

## CAPVT IX.

*De castigatione, qui secundus finis. eam quoque ostensum ex vsu nostro esse, amplius.*

**I**AM Castigandi alter finis est. quo nego alium mitius aut melius reperam ad salutem. Luvat enim seruatque dupliciter: siue Flagelli loco, cum peccauimus; siue Fræni, ne peccemus. Flagelli quidem quia paterna manus est, quæ lapsos crebro verberat: carnisque, quæ tardè sed semel punit. Vt ignis aut aquæ lustratio quædam adhibetur ad sordes: sic ista cladium, ad peccata. Et flagellum, Lipsi, meritò nunc nobis. Lapsi enim pridem Belgæ sumus, & delictis diuitiisque corrupti, præcipitem viam institimus vitiatorum. Sed admonet ille deus, & reuocat clementer; plagas aliquot infligens, vt iis admoniti ad nos redeamus, imò ad ipsum. Bona nobis eripit: quia ad luxum iis vsi. Libertatem: quia ad licentiam eâ abusi. & miti hæc calamitatum serulâ crimina nostra velut expiat & depurgat. Verè miri, quantula enim ista satisfactio? Persas aiunt, cum supplicium de illustri viro sumptum sunt, vestè & tiamam ei detrahente, eaque suspena verberare vt hominem ipsum: facit hoc noster ille pater, qui in omni castigatione non nos tangit, sed corpus, agros, opes, & omnia externa. At Frænum etiam castigatio est. quod opportunè iniicit, cum videt peccaturos. Vt medici sanguinem interdum prouidè demittunt, non quia æger sis, sed ne ægreas: sic deus per has clades quædam nobis admittit, materiam alâs & fomitem vitiatorum. Nouit enim ille naturas omnium, qui condidit: nec ex venis aut colore de ægritudine iudicat, sed è pectore & è fibris. Videret Etrusca ingenia vegeta nimis & excitata? Principe cõteret

Clades, casti-  
gandi causâ.

Que casti-  
gatio, aut e-  
st peccata  
& detinet

Aut detinet  
suo iudicem &  
deus.

Sæpe enim  
in ære casti-  
gatio adhibetur.

Ab illo, qui  
naturas om-  
nes moribus,  
imò inclinat  
clades non s.

Hælu-



Heluetiorum sedata & mita libertatem indulget. Venetorum media; medium dat regimen. eaque ipsa in tempore fortasse mutatur est, cum ipsi se mutabunt. Tamen querimus. & cur, inquit, nos diuinus bello adstringimur, quam alij? aut cur in acriori seruitute? Stulte & verè iam ager, tu prudentià ante deum es? Dic mihi, cur medicus aliquis huic plus absinthij aut ellobori miscet, quam illi? nempe quia morbus eius id postulat, aut natura. Idem in te cense. Videt hunc populum fortasse ferociorem esse, ideoque flagris coercendum: illum alterum mitiorem, & in gyrum reduci posse solà virgæ vmbrià. At tibi ita non videtur. Valdè scilicet id refert! Ne parentes quidem puero cultrum aut ferrum in manu relinquunt, etsi valdè se adstrictanti. prævident enim læsionem. cur deus nobis ad perniciem indulgeat, qui verè pueri, nec salutaria gnari fumus petere, nec abiicere nocitura? Tamen, si voles, & quantum voles, plora. bibes nihilominus illud poculum macrorum, quod non temerè tam plenum tibi celestis ille medicus propinat.

## CAPVT X.

*Denique Punitionem ipsam bonam & salubrem esse: dei respectu, bonorum, & eius qui puniuntur.*

**A**T Punio ad malos spectat, fateor: non tamen mala. Bona enim primò, si deum respicias: cuius iustitiæ aterna & immota lex postulat, peccata hominum aut emendari, aut tolli. Castigatio autem, quæ ablu possunt, emendat: quæ nequeunt, Punio tollit. Bona iterùm, si homines spectes, quorum stare aut perennare hæc societas non potest, si violentis scelestisque ingenis omnia sint impunè. Vt ad priuata cuiusque securitatem, illuſtri furis aut scarij supplicio opus est: sic ad publicam, illustri aliquo & communi. Animaduersiones istæ in tyrānos, & orbis terræ latrones, aliquando interueniant necessum est, vt exempla sint quæ admoceat, quæ aliis regibus populisque inclament, *Discite iustitiam moueri, & non temerè diuos.*

Bona

Idèd frustra  
in medicum  
eius inquit  
mus.

Apraxenim  
cum pro va-  
pate inge-  
nionum.

Nostra puerò  
iudicia, in  
nostro mac-  
lo, corrupta.

Clades, pa-  
nitiè causis.

Que punio  
amara, sed  
bona de ho-  
minumque  
repectu.

\* Iustitia læ-  
tas esse, can-  
da quæ ve-  
des.  
Imbeci, re-  
spectu pui-  
tatione.

Bona tertio, si eos ipsos spectes qui puniuntur. Pro ipsi enim, quia non tam vltio hæc aut vindicta propriè est, nec vnquam benignum illud numen — *ex ira panas petere imbibit acres*, vt piè poëta impius ait: quàm prohibito quadam à scelere & repressio: & vt cum Græcis signanter dicam, *κόρασι, αὐτὸν αὖτις ἰστούσα*. Vt vris bonis elemente sape inmissa, ante scelus: sic desperatè malis, in scelere, quod ita amant, vt nisi sectione ab eo non auellantur. Siftit igitur deus effrenem illum cursum, & peccantes paratosque peccare benignè tollit. Denique, pœna omnia bona, iustitiæ adpectu: sicut impunita mala, quæ efficit vt diuinus scelesti, id est miseri viuant. Acutè Boëthius: *Feliciores esse improbos supplicia luentes, quàm si nulla eos iustitiæ pœna coerceret.* & causam dat, quia bonum aliquid iis acclisit (pœna videlicet) quod in reliquo cumulo criminum non habebant.

## CAPVT XI.

*De Fine quarto, qui homini ambiguus est, eum pertinere vel ad Conseruationem tuam, & quæque Vniuersi, vel ad Cultum. Singula vtriusque explicata.*

**H**I tres illi fines, Lipsi, certi, clari: & quos pede peragraui satis firmo, quartus superest, quem vacillante Ignoratio enim ille & remotior, quàm vt humane mētis vestigiū firmiter eum premat. Per nubem dumtaxat video: & suspicari mihi de eo ius, non scire, ambire, sed non adire. Finis quem intelligo communis est, & tangit Conseruationem siue Cultum Vniuersi. Ac de Conseruatione quidem eò suspicior, quòd deus ille qui sapienter hæc omnia condidit & disposuit, ita condidit, vt singula certo numero, augmento, potèdere definiret. nec modum eò generi cuique excedere fas, sine inclinatione omnium aut ruinà. Ita magnis illis corporibus sui terminij, celo, mari, terræ: ita animatum cuique seculo descriptus numerus: itemque hominibus, opidis, regnis. Excedere ea volunt turbo igitur cladium aliquis atterat necessum est & tempestas. Nam aliter, nocent lædantque pulcherrimum hoc opus Vniuersi. At qui excedere volunt sæpe, præsertim ea quibus data lex gi-gnendi crescendique. Homines ecce vide, quis neger densius per-

H naturam

Diuina non  
vltio propriè,  
sed cubitio.

\* Aristoteles  
ceterè i.  
Rhet. de iust.  
p. 5. Sanguis  
est aduersus  
iustitiam. Sicut  
est aduersus  
iustitiam. Sicut  
est aduersus  
iustitiam.

Finis quidè  
cladis com-  
munis, &  
Vniuersi  
spectas.

\* Ad id conser-  
uandum siue  
ornandum.

\* Naturæ si-  
ngula quæ  
& modis di-  
uisa, aut Ele-  
mentis Sapientis,  
caput.

Cetera omnia, & præsertim animata, excedentes & ferocissimam.

In hoc conuentione de natura belli ad reges tantis modis

Idque si vio-  
lentiam nihil  
interuenit,  
hominem sum.

naturam nos nasci, quam per eandem mori? adeo vt duo ali-  
qui homines ex suo cœtu centena capita paucis annis produc-  
ant, non occidant ex his dena aut vicena. Gregem pecudum,  
crefcat immensum, nisi pecuarij quot annis fecerint aliquam,  
& elegant ad macellum. Aues & pisces aëra siue aquas breui  
impleant, nisi diffidia quedam & uel bella inter ipsa sint,  
itemque infidæ ab humanâ gente. Opida aut urbes struit &  
adificat sua quæque aras: & nisi incendia interueniant aut  
ruinæ, vix ceperit ea nosse & alter orbis. Et licet, in cogitatio-  
ne simili, perambules naturâ hanc rerum. Quid ergo mirum,  
si Saturnius ille pater falcem interdum immittit in luxurian-  
tem hunc agrum, & superflua aliquot millia peste demerit, aut  
bello? Nisi faceret: quæ iam regio capiendis nobis sit? quæ  
tellus alendis? Pereat ergo iure in partibus aliquid, vt summa  
ista summarum æterna sit. Vt enim moderatoribus reip, *salua  
populi suprema lex est*: sic deo, mundi. At de Cultu conicio du-  
pliciter. Primum, quia ornatum nullum in hac vastâ machi-  
nâ conicio, sine varietate & distinctâ vicissitudine rerum. Non  
illum pulcherrimum fateor, sed grauiorem tam eum ro-  
ritua nox facit, & pallium obductum nigrae matris. Ast etiam  
amenissimam, sed quam Hiems commendat, & glacialia illa  
matmora, & canæ niues. Quæ si tollis, reuera sensum gau-  
diumque intimum tollis, siue lucis, siue æstus. In hæc ipsâ no-  
strâ terrâ, non vna facies me delectat, sed plana videre capio et  
colles, valles & rupes, cultra & arenas, prata & siluas: sem-  
perque salubridum & fatidâ, comites paritatis. Et in hæc vitæ, vt  
se dicam, scenâ, cur idem habitus mihi semper placeat & vul-  
tus? Imò non placeat, sed, meo animo, Alcedonia interdum &  
malacica quedam sint, quas mox bellorum aliqui turbines  
abruptant, & sæuientium tyrannidû procellæ. Quis voueat  
hoc Vniuersum, sicut mare mortuum esse, sine vêtro, sine motu?  
Sed & Cultum etiam aliquot odororum, magis ferium, & cum  
interiore fructu. Historiæ mihi præeunt, meliora omnia &  
molliora ferè subsequi post cladium istos nimbos. Bella popu-  
lum aliqueum exagitant, sed eadem \* excuât, & ingenij va-  
riam culturam plerumque inferunt & artes. Romani olim  
orbi terræ acerbam iugum imposuerunt: sed iugum salubre

Item, quæ  
datione Sec-  
patione re-  
rum, siue ani-  
morum.  
\* Quod spe-  
dit procer-  
bium, i. v. d.  
p. d. v. d. m.  
m. d. i. q. d.  
p. d. i. q. d.  
p. d. i. q. d.

In sententia q. vna de delectatione tunc et vna de populis  
to a vno magis, et tunc de cultu ferunt in illi vna.

exitu, quod, vt sol caliginem ab oculis, sic barbariam ab ani-  
mâ fugat. Quid Galli nos Germani nunc essemus, nisi  
magni imperij illa lux nobis adfulsisset? Feri, horridi, cæcibus  
alienis & nostris gaudentes, dei hominumque contemptores.  
Idemque, vt auguror, nouo huic Orbi eueniet: quem libèri fa-  
lutari quâdam sæuitiâ exhausserunt, & iidem mox replebunt  
& colent. Atque vt ij qui magna plantaria habet, arbores alias  
transferunt, alias inferunt, alias excidunt: eaque omnia peritè  
administrant, et in bonum ac fructum: sic in vasto hoc mun-  
di agro deus. Scientissimus enim ille cultor est: & alibi onero-  
sos aliquot familiarum ramulos defringit, alibi hominum ali-  
quot folia decerit ac defringit. Inuat hoc stirpem: at illi ca-  
dunt, & hæc volant ludibrium ventis. Videt idem gentem il-  
lam retorridam, & virtutum iam essetam: eiecit. Aliam aspe-  
rant & infrugiferam: transferret. & quâdam inter te etiam con-  
fundit, & velut infusione quâdam miscet. Vos, labente impo-  
ritu, ceneres & fracti Itali, quid optimum terrarum occupatis  
cedite. & duri illi robustique Longobardi felicius exerceant  
hanc glebam. Vos mali & molles Græci perite: & erudi illi  
Scythæ panganur & mollescant in hoc solo. itemque confu-  
sione quâdam gentium, vos Franci Galliam, Saxones Britan-  
niam, Normanni Belgicam & finitimam occupate. Quæ omnia  
& plura, Lipsi, prompta non ignauo Lectori ex historici, &  
euentis rerum. Atto namur igitur: & quidquid noxæ priuatim  
nobis inferitur, prodesse sciamus in parte aliquâ Vniuersi.  
Huius gentis aut regni interitus, alterius ortus erit: illius opidi  
occasio, exstructio noui: nec quidquam propriè hic interit, sed  
mutat. An soli Belgæ nos eximij apud deum simus? soli felices  
perpetuò, & Fortunæ tantum alba pulli? Inepti! plures imò  
liberi magno illi patri sunt: quos permittite, quonia simul om-  
nes non vult aut potest, foueat & in sinum recipiat per inter-  
ualla. Fulsere nobis nostri soles: nox paullisper hic nunc fit, &  
radiatum illud lumē abeat ad Hesperios & occasum, Seneca,  
vt solet, ad hanc rem aptè & altè. Vir sapiens nihil indiget nisi sibi  
accedere, sciatque illa ipsa quibus ledi videtur, ad conseruationem  
Vniuersi pertinere, & ex his esse quæ cursum mundi officiumque  
consummant.

Idem homo  
non de strage  
Quædam vultus  
Homo?

Sp. aut. vultus  
Homo?

Idem de e. v. d.  
p. d. i. q. d.  
p. d. i. q. d.  
p. d. i. q. d.

Solatio,  
quod ex hoc  
sine periculo.

Contra iustitiam diuinam reus & vulgata obiectio: cur impares pu-  
na? ea inquisitio ab homine remota, & ostensa impia.

CVM interiungeret hic paullum Langius, excepi. Quod  
fons aquæ viatoribus in æstu: id mihi tuus sermo. Fo-  
uet, crecat, & frigerante quodam succo febrim meam tempe-  
rat & calorem. Sed temperat etiam, non tollit. Spina mihi illa  
in animo, quæ priscos quoque pupugit, de imparitate punien-  
di. Quid enim ita Langi, si æquabilis lultitia illa lanx, telum  
hoc cladium,

Per occasio-  
nem, lultitia  
diuina accu-  
sata.  
Quasi pectus  
& clades non  
ea æquo, nec  
in mensura.  
\* I. uerq;  
uerum.

plerumque nocentes

Præterit, examinatque indignos inquit euerterunt?

Cur inquam immeriti aliquot populi euerterunt: & culpe  
maiorum in posteros sæpe expetunt & nepotes? Fumus ille  
acer mihi in oculis: quem, si potes, rationis radio tolle. Lan-  
gius contractâ fronte, Itine adolescens, inquit, iterum mihi  
exorbitas? nolim. Vt enim periti venatores canem non sinunt  
abertrare, sed insisteret vni feræ: sic ego te vestigia illa tantum  
velim premere, quæ signaui. Fines cladium tibi ingero, vti  
bonus es, exerceat sentias, si lapsus, alleuari, si improbus, pu-  
nit: tu me rapis ad causas. Vaga mens, quid per hanc curio-  
sam curam tibi vis? Tangere cælestes illos ignes? liquefeces.

Sed supra ho-  
minis offensa  
ea inquisitio.

Que cum ca-  
sibus iustitie

Et ad quam  
plene accu-  
satus

Ut si deus accu-  
satus, non potest  
esse accusatus.  
Hæc enim non  
potest.

Qui liquid  
dicit vult,  
ideo rectum,  
quia vult.

Scandere in Prouidentie arcem? cades. Vt papilionem, & mi-  
nuta quædam animalcula, vespere lucernæ lumen identidem  
circumvolitant, donec amburantur: sic humana mens lascit  
tuit circa arcanam illam flammam. Cedo causas, inquis, cur  
diuina vltio hos prætereat, illos tangat. Causas? tutissimè di-  
cam, me nescire. Non enim cepit me vnquam cælestis illa cu-  
ria, nec ego eius decreta. Hoc tantum scio, causam ante om-  
nes causas esse, voluntatem dei. A quâ qui querit aliam, vim  
& potentiam ignorat naturæ diuinæ. Nam causam omnem  
necessum est, genere quodam, priorem & maiorem esse suo ef-  
fectu: at deo & eius voluntate nihil prius aut maius. non ergo  
vlla eius causa. Deus præterit, deus tergit: quid vlti hæc vis?

Summa iustitia est, vt rectè & piè Saluianus ait, voluntas dei.

men

men rationem aliquam huius imparitatis exigimus, inquit.  
A quo? à deone? cui vni licet quod libet: & nihil libet, nisi  
quod licet? Si seruus à patrefamilias, subditus à Principre-  
rationes exigat, ille contumeliam putet, hic rebellionem: tibi  
plus animi aduersus deum est? Apagate peruerfa curiositas,  
non aliter hæc ratio constat, quàm si nulli reddatur. Et tamen cum  
omnia feceris, non euolues te tuis tenebris, nec ad consilia illa  
& consulta verè Tacita pertinges. Egregiè Sophocles:

Tacitus r.  
dram.

\* Adh' si dicitur deo, ut præterit deum,  
Meditari deo, adh' ei maior' in se dicitur, curatio.

\* Diuina  
numquam, ipse  
regentibus  
deus, pueri, &  
nec omnino  
vixit si per-  
uenerit.

Tamen vt curiosis satisfiat, separatim ad tres veteres obiectiones re-  
sponsum. Primum ad eam de Malis non punitis: quos differri do-  
cemus, non dimitti, idque vel hominum ipsorum causa: vel naturæ  
quidam dei, quæ ad supplivum venit.

RVDIS hæc & simplex via, sola hic tuta, Lipsi: reliquæ  
fallaces & lubricæ ad lapsum. In diuinis superstitibus  
vnum acumen est, nihil ceteræ, vna scientia, nihil scire. Ta-  
men quoniam olim & nunc inuoluit ingenia hæc nubecula:  
euoluam eâ te breuiter, ipsolum, & hærentem transferam  
quoque per hoc flumen. Tu cælestis & æterna Mens (in altum  
suspiciebat) pacem Veniamque mihi da, si quid in his arcanis  
minus pium purumve dicam, adfectu tamè pio. Ac pimum,  
Lipsi, cum muniter lultitiam suam adferere deo posse videor,  
vno isto iectu. Si adspiceres humana deus, eam curat. Si  
eurat, regit. si regit, iudicio regit. at si iudicio, quomodo iniu-  
stè? Non enim regimen vllâ sine eo sit, sed congeries, cõfusio,  
turba. Quid habes quod opponas huic telos? quod scutum aut  
quæ arma? si verum fateri vis, impertitæ humane. Nob capio,  
ais, cur hi puniantur, hi nõ puniantur. Bene habet. ergone ad  
imprudenciam, impudentiam adiunges, & vim diuini illius  
puritæ iuris quia non capis, carpes? Que potest contra iu-  
stitiam iniustior esse ratio? Si hospes aliquis arbitrari leges  
aut instituta patriæ tuæ velit, filere eum iubeas & facessere,  
quia non capit: tu terræ huius incola, temerè damnabis igno-  
tam

Simplicitas  
& modestia,  
deo gratæ.

Cuius infi-  
lita genera-  
tione vobis.

Quam sola  
sua accusat:  
iniustitiam lege  
& morte.



Postumas: **funt angores, penitentia, metus, & conscientiarum mille mor-**  
sus. Alteras, **QVAE EVMDĒM ANIMVM, SED LI-**  
BERVM IAM ET A CORPĒRE ABIVNCTVM. Vñ

Externas.

• Alique ex

istis semper

expugnant in

impio.

• Praeterea

Interne, quae

animi lau-

cinant.

• Subiuga

interne, quae

• Cruciatae

& aequales.

• Alique per

ut gaudent.

• Quae saepe

sub silentio

&

herasit.

• Quorum mentes

si recludantur,

ait Tacitus,

possint

adspici lamatus

& ictus: quando

ut corpora verberibus,

ita sententia,

libidine, malis

consulsi animus dilaceretur.

penae eę sunt quas, morte obitā, sceleratos manere etiam ē pñcis illis plerique non vanē sunt suspicati. At tertias, **QVAE**  
**CORPVS TANGVNT, AVT QVAE CIRCA ILLVD,**  
vt paupertas, exsilium, dolor, morbi, mortes. Et est quidem  
plerumque, vt ea omnes iusto quodam iudicio in impio  
conueniant: certē quidem priores duæ semper. Vt de Internis  
dicam: quis ille vñquam tam prociectus ad omne nefas, qui  
non acra quædam flagella in animo & velut ictus fenferit, siue  
in faciendo scelere, siue magis iam factō? Verē enim *debe-*  
*re* *et* *omnino* *adulaci* *in* *uicicia,* vt Plato olim dicebat: vel, vt verius  
& fortius Hesiodus, *hinc* *ad* *uicicia.* Cognatum, imō innatū, omni  
sceleri sceleris supplicium: & nihil in vitā securū solutum quē,  
præter Innocentiam est. Vt cruciarij, Romano ritu, crucem  
suam ferebant, ipsi ab eā mox ferendi: sic impiis omnibus  
conscientia hanc crucem deus imposuit, in quā penas luant  
pñisquam luant. An tu solam eam punitionem censes, quæ  
incurrit in oculos? quam corpusculum hoc subit? Non est  
externa ista omnia leuiter nec in longum nos tangunt: interna  
sunt, quæ angunt. Vt magis in morbo iudicantur, qui tabe  
aut marcore laborant, quàm qui inflammatione aliqua aut  
febris: & tamen hæ magis apparent: sic in grauiore penā im-  
probi, qui lento illo passu ducuntur ad æternam suam mortem.  
Caligula olim per seuitiam imperare solitus, *Ita feri, vt*  
*sentias ferori:* id illis cuenit, quos carnis ex ille animus cotidie  
minutis ictibus cedit & pungit. Nec splendor ille tibi impo-  
nat, & circumfusa potentia, aut opes, quia non magis illi ideo  
felices aut beati; quàm sani, quorum febris aut podagra re-  
cumbit in purpureo strato. Mendicium aliquem in fabulā vi-  
des, qui regis personam sustinet, auratum & pulchrum, vides,  
sed non inuides: quia latere sub auro illo scis scabiem, prædo-  
rem, fordes, idem existima in magnis omnibus istis & super-  
bis tyrannis: *Quorum mentes si recludantur,* ait Tacitus, *possint*  
*adspici lamatus & ictus: quando ut corpora verberibus, ita sententia,*  
*libidine, malis consulsi animus dilaceretur.* Rident illi saepe, fatentur  
sed

sed non verum risum. Gaudent: sed non germanum gau-  
dium. non hercle magis, quàm ij qui capitis damnati in car-  
cere attinentur, & talis interdum aut teleric fallere se conan-  
tur, nec fallunt. Manet enim impressus ille imminens sup-  
plicij terror, nec tollit se vñquam ab oculis imago luridæ  
mōrtis. Vide mihi, fodes, dimoto externorum isto velo, Sicu-  
lum illum tyrannum:

*Distritus enstis cui super impiā*  
*Ceruice pendet.*

Andi Romanum illum lamentantem: *Dij me deæ que peius per-*  
*dant, quàm perire corripite senia.* Audialterum ingemitentem:  
*Ergo ego solus nec amicum habeo, nec inimicum?* Hæc vera illa ani-  
morum tormenta, Lipsi, hi cruciatus, angissemper, penitere, se,  
metuere: quibus caue compates eculos villos, fidiculas, vncos.

In malis, aut  
fictis iniquis  
& lenis.

• Alique ver-  
ba exempli  
ad summum.

• Ne excus  
munitas  
verba.

## CAPVT XV.

*Penas etiam Postumas manere improbos. & plerumque imō ipsas*  
*Externas: quæ exemplis aliquot illustribus adfermat.*

**A**D DE iam huc Postumas illas & æternas penas: quas  
ē mediā Theologi posuisse mihi satis fit, non euoluisse.  
Adde etiam Externas: quæ tamen si desint, cum priores illæ  
irotentus, quis cælestem Iustitiam iuste culper? At non de-  
sunt, nec factum vñquam (certē rarō) quin apertē scelersti &  
aliorum oppressores, penas item lucrit spectabiles & aper-  
tas, alij citius, alij ferius: alij in se, alij in suis. Vides & quere-  
ris Dionysium illum in Sicilia, stupra, rapinas, cædes, multos  
annos impunē exercerent: paullum sustine. vides eum-  
dem mox infamem, extorrem, in opem, a scepro (quis ei edat?)  
ad ferulam deuolutum. Ille magnæ insulæ rex, ludum Corin-  
thi aperit, ipse Fortune verus ludus. Parte aliā, Pompeium in  
Pharsaliā vinci indignaris, & exercitum penē è Senatu? lude-  
re & lasciuire aliquandiu in ciuili sanguine tyrannum? igno-  
sco. video enim Catoni ipsi clauum hieratunnon recti iud-  
icij extortum, & elicitam ab alto pectore ambiguum vocem,  
*Res diuinas multum habere caliginis.* Sed tamen tu Lipsi, tu Caro,  
flectite paullum huc oculos: vnus adpectus in gratiam redu-  
cct vos

Postumas  
penæ de qui-  
bus Theologi  
propriè disse-  
runt.

Sed plerum-  
que etiam  
Externas  
ferunt.

Stras in ipso  
qui pectus, ut  
sunt in Thepe.

Dionysij mi-  
& verē a  
deo punitus.

Item Iulij  
Caesaris.

cet vos cum deo. Caesarem illum videte, superbum, victorem,  
opinionē suā & aliorum iam deum, in Senatu, & à Senatu in-  
terfectum. nec simplici morte, sed viginti tribus plagis con-  
fectum, instat feræ in sanguine suo volutantem. & (quid am-  
plius vultis?) in Pompeij curiâ, superstante Pompeij statua,  
magnam victimam Magni manibus parentantem. Ita Brutus  
in campis Philippicis, pro patriâ & cum patriâ moriens, mihi  
quoque miseracioni est: sed consolor idem, cum haut longè  
video victores illos exercitus, velut ad eius tumulum, gladi-  
atorio more inter se commissos: & è ducibus alterum, M. An-  
tonium, terâ marique victum, inter tres mulierculas, mulie-  
rosâ illâ manu, agrè mortem iuvenientem. Vbi tu es Orientis  
ille paullo antè dominus? lanista Romanorum exercituum?  
Pompeij & reip. sector? En, in fune eruentis manibus pendes!  
en, viuis in monumentum tuum repis! en, ne moriens qui-  
dem auelleris ab eâ quæ tibi morti! Vide an vanè vocem su-  
ptemam & vorum illud efflauerit Brutus iam moriens:

*Lib. i. in d. d. or. i. p. 8. v. 415. & x. x. x. x. x.*

Non enim latuit profectò, non effugit, non item ille alfer dur,  
qui pœnam iuuenilium scelereum non obscure in se luit, & cla-  
rius in omni suâ stirpe. Sit felix & magnus Cæsar, & verè Au-  
gustus: sed filiam tamen Iuliam habeat, sed nepem: nepotes  
alios per fraudem per vim amittat, alios abdicet, & horum tæ-  
dio, quadriuanâ mediâ mori velit, nec possit. denique cum  
Liuia suâ viuat, scædè ductâ, scædè retentâ & quam turpi amo-  
re ipse perit, turpi morte per eam pereat. *In summa*, inquit Pli-  
nius, *deus ille, calumque nescio adeptus magis an meritis, herede ba-*  
*stis sui s'lo excedat.* Hæc taliaque cogitanda, Lipsi, cum quere-  
lla illa iniquitatis erumpit: & ad duo semper vertenda mens,  
Tarditatem supplicij & Varietatem. Non puniunt nunc illi  
mane. punietur. Non in corpore, sed fortasse in animo. Non  
vius: sed certè mortuus.

*Namquam antecedentem scelerum*

*Deseruit pede pena claudis.*

Vigilat enim semper diuinus ille oculus: & cum dormire  
cum censes, conuict. Tu tantum æquis in eum sis: nec iudi-  
cem tuum inaniter accusa, ipse ab eo iudicandus.

CAP.

## CAPVT XVI.

*Responsio ad alteram obiectionem, de immeritis. ostensum omnes me-  
ruisse pœnam, quia omnes in culpa. & qui magis aut minus, agrè  
in ò nullo modo ab homine posse discerni. Deum solum esse, qui noxas  
clarè videat, ideoque iustissime puniat.*

**S**E D enim immeriti & innoxij aliquot populi puniuntur,  
inquis. Nam hæc secunda tua querela, siue calumniam  
potius dicam. Incaute adolefens, sic loqueris? Puniuntur  
ne immeriti? Vbi ergo gentium, gentes tibi repetæ sine no-  
xâ? Fiducia, imò temeritas sit, in singulo aliquo homine di-  
ponere: tu nihil ambigis populos & gentes statuerè impe-  
ccantes? Vanissimè. Peccamus enim & peccauimus omnes,  
scio: nati in labe, viuimus in labe: & cæli iam armamentaria,  
vt cum Satyrico illo iocer, sinetelo sunt, si fulmina semper  
missa in merentes. Non enim vt pisces in salo nati & alti, sa-  
lem tamen non referunt: sic censendum homines in hæc mun-  
di facce, esse ipsos sine facce. Atqui si omnes in noxâ, vbi popu-  
li isti immeriti? Culpa enim comes, iustissimè pœna semper  
est. Sed inæqualitas, inquis, illa mihi displicet: quòd quidam  
premutur qui minora peccarunt, flectunt & regnant qui ma-  
gna. Nempe hoc etiam eripies tu, credo, trutinam caelestis Iu-  
stitiæ manibus, & tuo quodam sensu ponderibusque eam li-  
brabis. Quò enim aliter spectat hæc delictorum parium im-  
pariumve æstimatio, quam ante deum tibi sumis? Sed duo  
hæc, Lipsi, cogita. Primùm, æstimari ab homine noxas alie-  
nas non posse, non debere. Quomodo enim? Tu homin-  
ile peccata æquiter appendas, qui nec attendis quidem? tu ea  
legitimè discernas, qui nec cernis? Quod enim facile mihi  
vidas, animus est qui peccat: per corpus quidem & sensuum  
hæc instrumenta, sed ita vt momentum & pondus omne cri-  
minis sit ab ipso. Quod adeò verum est, vt si inuinit ali-  
quem statuis peccatè, non peccat. Id autem si est: quomodo,  
obsecro, peccatum ipsum peruidetis, qui nec cubile eius  
aut sedem? Nam mentem certè adeò alienam videre non po-  
tes, vt nec tuam. Magna igitur hæc vel vanitas vel temeritas

Secunda ca-  
lumnia, de  
immeritis.Verè calum-  
nia, quia tra-  
nos iustitia  
meritis ostē-  
diam.Nec pœna  
æquitas est  
aut pœna.Cui homines  
non boni sa-  
dies.vt qui ani-  
mum non vi-  
deat, peccata  
solum.

1 2 tua



tem hinc iniuria? Heredes enim certe commodorum premio-  
rumque, si qua maioribus debita sunt, esse volumus: cur one-  
ra reculemus & penas?

*Delicta maiorum immeritus lues*

*Romano.*

canit Romanus ille vates, verè, nisi quod addit *Immeritus*. Me-  
ritissimò enim, quia meruere maiores. Sed effectum videre  
poeta potuit, non adforexit ad causam. Ut autem in vno  
eodemque homine, iure in senectà atate delictum aliquod pu-  
nimus, admissum in iuuentù: sic deus in imperiis aut regnis  
peccata vetera, quia externæ communionis ratione, vnum  
quiddam deo sunt, & coniunctum. Intervals hæc temporum  
apud illum nos non diuidunt, qui omnem æternitatem clau-  
sam habet in capaci suâ mente. An verò *Martiales* illi lupi  
olim tot vrbes euerterint, tot sceptrâ frugerint impunè? tan-  
tum cædium sanguinisque, hauserint ipsi semper incructi? Tum  
denique fatear vindicem nullum deum esse, *qui nos gerit*  
*audet & videt*. Sed non est ita, penas vel in posteris suis  
pendant aliquando necessum est, tardas est non ferat. Nec  
Temporum solùm hæc cõiunctio apud deum est: sed & Par-  
tium. Hoc volo dicere, sicut in homine cum manus, penis,  
venter peccavit, totum corpus id luit: sic in communi aliquo  
cætu, paucorum delictum expetere sæpe in omnes præsertim  
si ij qui peccant velut digniora quadam insembra sint, vire-  
ges, principes, magistratus. Verè *Hesiodus* & ex ipso Sapien-  
tiæ penetrati:

*Πόδας κεί τ' ἐξέστησαν ἀπόδ' ἐκείνου ἀδελφεὶ τ' ἀγαθῷ,  
Ὀρεὶ ἀδύσπαστοι κεί ἀδρόβανα, ἡν ἄρα δαίμων*

*Τόσσ' ἴ' ἐκώβησεν ἡνῶν, ἡν ἄρα γὰρ κείνου Κερίων*

*Αὐτὸς οὐκ ἔπειθ' ἄσπαστος.*

*Vnius ob crimen penas vrbs tota rependit,*

*Siquis sacrilegè sese gerat aut iniuste,*

*Iuppiter hinc celo clades immisit ab alto*

*Pessenti suæ Famenæ.*

Ita classis Argiuorum tota perit,

*Vnius ob noxam & furias Atacis Oilei:*

ita in Iudrà septuaginta millia hominum pestis vna iustissimè  
abstulit,

abstulit, ob iniustam libidinem regis. Et interdum contra  
vbi omnes peccarunt, deus vnum paucosve seligit velut pia-  
culares publicæ noxæ. In quo si a rigido illo patritatis iure  
paullisper discedit, tamen ex iniquitate ipsa æquitas noua ori-  
tur: & clemens quadam iustitia in multos est, quod sæuitia vi-  
detur in paucos. Nonne etiam pedagogi ferula, è numero la-  
sciuentis gregis, vnum aliquè cædit: imperator è solo exerci-  
tu, paucos decumatione castigat? salubri tamen veteraque con-  
silio, quia paucorum ea punitio terret nihilominus & emendat  
omnes. Vidi medicos sæpe venam in pede aut brachio incide-  
re, cum totum corpus doleret: quid scio an idem hic sit? Ar-  
cana enim hæc arcana, Lipsi, & si sapimus, propius non tan-  
gemus sacrum illum ignem, cuius scintillas & stricturas quas-  
dam videre homines fortasse postulum non postulum ipsum  
Vt ij qui in Solem acriter desigunt oculos, eos amittunt: sic  
mentis omne lumen, qui eam intendunt in hoc lumen. Absti-  
neamus igitur censeo curiosæ & cū periculo quæstionis: & hoc  
saltem nobis stet, æstimari noxas hominum non posse, non  
debere, aliam apud deum trutinâ esse, aliud tribunal, & quo-  
modocumque se res cõdit illa iudicia habeant: non culpanda  
ea nobis, sed ferenda & verenda. Vnam hanc tibi sententiam  
ingero, quâ manum huic rei & simul Curionum omnium ori  
imponam, *Iudicia dei multa occulta sunt: nulla iniusta.*

*Augustinus.*

## CAPVT XVIII.

Transitus ad Locum vltimum factus, qui ab Exemplis, & ostensum,  
vult interdum esse, serie medicine adfersi quadam iucunda.

**H**Æc sunt Lipsi, quæ pro diuinâ iustitiâ dicenda censeui  
contra hos iniustos. quæ non plane ex re meâ esse fac-  
tor, nec tamen præter illam: quoniam non dubiè æquius li-  
bentiusque, Clades has feremus, subito iterum erupit Langius,  
Et interuallo hic aliquo fermonis, subito iterum erupit Langius,  
Benè habet, inquires respiravi. Superavi omnes quæstionum  
illos scopulos, & plenis iam velis in mehi mihi polle videor in  
portum. Quartum vltimumque meum agmen confpicio:  
quod producam sanè libens. Et vt nauæ, cum in tempestate  
Geminis

*Relatio ad  
transitum  
ipsum de  
Constantiâ.*

*Quæritur pro  
câterum, sec-  
undum dupli-  
ca.*



Geminis vident, spem magnam & alacritatem concipiunt: sic ego, cui post hos fluctus apparuit Legio hæc Gemella. Fas mihi enim proficor hunc tam ita dicere: quia biceps, & duo per eam mihi vincenda, Nec graui hæc mala esse quæ nunc patimur, Nec noua. Id dum facio, in pauca hæc quæ superant, Lipsi, volentem attentumque te mihi da. Numquam magis Langi, inquam ego. Nam me quoque iuuat euasisse illa aspera: & à grâi & feuerâ illâ medicinâ, auidè adspiro ad hanc lenem & populatam. Ita enim futuram eam titulus mihi indicat. Nec erras, inquit Langius. Nam vt medici postquam viderunt & fecerunt fatis, non omittunt statim ægrum aut depouunt, sed benigna fomenta quædam & acopa adhibent, doloribus mitigandis: sic in te ego, quem quoniam ferro & igne Sapientiæ purgasse fatis videor, lenibus nunc quibusdam alioquiis fouebo, & tractabo manu, quod dicitur, molliore. Descendam ex illo philosophiæ arduo colle, & deducam te paulisper in amœnos Philologiæ tuæ campos. Id ipsum tamen non recreando magis tibi, quàm sanando. Vt Democharem medicum aiunt Confidit: cuidam mulieri nobili, quæ omnem asperiores medicinam abhorrebat, Iac caprarum callidè propinasse, sed quas lentisco pascebat: sic ego historica quædam & oblectantia tibi infundam, sed oculo quodam Sapientiæ succo tincta. Quid refert quâ yâ sanemus ægrum dum per sanemus?

## CAPVT XIX.

*Non tam graua esse Mala publica, quàm videntur. idque primò, sed breuiter, Ratione ostensum. Circumiecta enim rebus plerumque videntur timere, non ipsas.*

**S**ED ades iam mea Legio. & tu ante omnes cohors prima, squâ pugnamus, Non esse graui hæc mala. Id duplici telospectum volumus, Rationis & comparationis. Rationis: quia illam si respicis, reuera nec grauiata magna hæc omnia, quæ adsunt quæque imminet, sed videntur tantum. Opinio est quæ atollit ea & exaggerat, & velut cothurnis quibusdam auget. Sed deme, si lapis, circumfusam eam nubem, & vide

Prima argu-  
mentum huius  
pangit huius  
tate dicitur  
Si ea Ratio  
ec examinat

res in clarâ luce. Paupertatem exempli causâ in his Cladibus publicis times, Exsilium, Mortem. Eia igitur si te his firmis que oculis inspicis, quantula sunt? si suis ponderibus examinas, quàm leuia? Ecce bellum hoc aut tyrannis per tributa multa te exhauriet. Quid tum? igitur pauper. Natura nõne talem te dedit, talem rapit? Quod si triste & infame nomen tibi displicet, commutaberis expeditus. Subleuat enim te Fortuna, si nescis, & tutiore iam loco repositus, nemo vltè exhauret, quod damnum tu putabas, remedium est. At exsuletiam ero. Imò, si voles, peregrinus. Adfectum tuum si mutas, mutas patriam. Sapiens vbiicumque est, peregrinatur: fatuus semper exulat. Sed mors mihi à tyranno imminet. Quasi non cotidie à natura. Sed infamis illa, quæ per gladium aut per laqueum. O stulte, non illa aut vlla mors infamis, nisi vita tua sit. Cita ab orbe cõditio optimos & illustrissimos quosque, violenta eos vis rapuit. Hoc examan, Lipsi, rebus omnibus gustum enim tantum tibi do) adhibendum, quæ terribiles videntur: & inspicendæ eæ nude, sine Opinione vllâ velite aut personâ. At nos miseri ad vana & extranea conuertimur: nec res ipsas timemus, sed circumposita rebus: Ecce si mare nauiges, & magnum illud fiat: mens tibi abis, & contremiscis. non aliter quàm, si naufragium feceris, totum illud ebibendum tibi sit. at sextarius vnus aut alter suffecerint. Si terræ motus subitò exortus, qui clamor & metus: censes totum opidium, si ruat, in te casurum, aut cætere domum. & nescis quàm ad cerebrum tuum elidendum fatis sit vnus aliquis lapis. Non aliter in Cladibus istis fit: in quibus strepitus præcipuè nos terret, & vanissima imago rerum. En satellitum illud, en gladios: Quid isti satellites, quid gladii? quid faciunt? occidēt. Quid occisio? simplex mors. & ne nomen ipsum te terreat, anima: à corpore abcessus. Omnia illa agmina militum, omnes illi minaces gladij, faciunt idem quod vna febris, quod vnus acinus, quod vnus vermis, Sed enim durius. Imò non paulò lenius: quidem febris illa quam præopas, toto anno hominem saepe torqueat, istè hic & momento transfigitur. Bene igitur Socrates, qui hæc omnia non aliter appellare solitus quàm *sepusus* & *seua* siue laruas. Quas si fumis, vidèrne quomodo pueri te fugiant?

Non graue  
exsilium  
Non ipsa  
mors.

Nos cogitant  
deos exaggerant.

Plura nos  
lucet vii in  
Throspano  
pro sua De  
recompara  
meris.

Socratis ha-  
ue, sed salu-  
ber, dicitur.

sed pone eandem & veia facie te ostende, accedent iterum & amplectentur. Idem in istis: quæ si detractis personis & sine pompa videas, tum visse te fatearis timorem puerile. Ut frangendo te tuis magno strepitu illusa, ipsa tamen dissilit: sic ista in firmum animum si accidant, franguntur non frangunt.

CAP. XX.

Ad Comparationem revertit, sed prius exaggerata Belgarum & huius cui mala eaq; opinio communiter refutat: & ostensum, ingenium huiusmodi primum ad augendos suos lucus.

Inseritio  
sermonis, qui  
in vobis  
aliqui &  
diffusi.

NON ex spe aut opinione mea tam serius Langij sermo. Ita que abrupens, Quò abis? inquam. hocne pollicitus? Mella & mulla historiari expectabam: tu acere mihi promissis, & quo nihil metacius in Sapientia penu. Quid censet cum Thalete aliquo rem tibi esse eum Lipsio est: qui homo & inter medios homines, remedia etiam desiderat paullo magis humana. Langius clementi voce & vultu, Agnosco, iure culpam, inquit. Nam dum purum illum Rationis radium sequor, excessisse Publica via me video, & fertur relapsum in Sapientia calle. Sed iam emendo: & gradu figo in limite magis noto. Displacet Falerni illius austeritas: melle tibi tempero exemplorum. Ad Comparationem ecce venio: & ostendam clarè, nihil graue aut magnum esse in his, quæ vndique circumfusa, malis, si ea confers cum antiquis. Maiora enim multis partibus, & magis dolenda olim. Ego iterum, & quidem impatienti gestu, Hoc ais? inquam.

Comparatione  
ostendit postea  
leuiorem  
cladium.

\* Ceteris  
sermonis  
huius partem  
de Antiphane  
est.

Belgarum  
faciles  
militariæ.

\* videretur  
quoniam.

— Kai τὴν προσδοκίαν, τίθειν ἡμῶν.  
Numquam Langi, quamdiu caput hoc sentit. Quod enim retro æuum, si recte examinamus, tam calamitosum fuit, quam hoc nostrum est: aut quod erit? Quæ gens, quæ regio tulit

Tam multa dicta graui, per se ipsa aspera, quam hodie nos Belgæ? Bello ecce iactamur, nec externo solam, sed ciuili, nec hoc, sed intestino. Non enim partes solum inter nos sunt: sed partium (ô patria quæ Salus te seruet) nouæ partes. Adde Pestem, adde Famem, adde Tributa, rapinas, caedes: & ignoras tyrannidem, oppressiones que non

corpo-

corporum solum, sed animorum: iam in Europa aliâ quida aut bellum, aut belli metus, vel si paucos fecerit seruitute sub motis dominis coniuncta, & non lertior quouis bello. Quomodoque oculos mentemq; conuertas, suspensa omnia & suspecta: & vt in domo male fulta, signa plura ruina: Ad summam Langi, vt animo omnium confluxus in Oceanum: sic cladium videtur in hoc æuum. Et recente tantum que in manibus iam, & adsunt, quid ea quæ imminet: de quibus veit illud Euripideum canam,

\* Κακὸν ὃ τράχας πύλας ἔεισπον  
Τοῦτον, ὅτε μὴ σὸν δακτύλου ἀδάτω.

Langius ad me seuerè & in modum coërcentis, Iterum te per querelas istas deiciis? inquit. Stare firmum te iam putabam: & cadis. vulnera tua coisile retractas. Atqui animi quædam quiete tibi opus est, si sanesces. Infelicissimum, ais, hoc æuum. Vetus mihi ista cantio. scio æuum tuum idem dixisse, scio patrem, scio posteros dicturos & nepotes. Insum hoc à natura humano ingenio, ad tristitia acriter flectere oculos, præterite quæ laxa. Vt muscæ & eiusmodi insecta leuibis politis que locis non diu insident, & scabris adhærescunt: sic querula ista mens meliorem sortem leuiter transuolat, asperam non dimittit. Tractat, inspicit, & ingeniosè plerumque auget. Atque vt amantes in dominâ suâ numquam non inueniunt, cur eximia ea ante omnes: sic dolentes, in suo luctu. Fingimus imo yana, nec præsentia solum dolemus, sed futura. Quo tam sagacis ingenij pretio? Non alio, quam vt quosdam exercitus motus procul puluis castris interdum exiit: sic nos deiciat futuri discriminis falsa sepe vmbra.

In o Europæ  
profundior  
reuerit la  
balist.

conuenientia  
in ista  
reuerit  
reuerit

\* Pelagus  
malorum  
est. Tam  
magnum, ut  
enatare facile  
non sit.  
Quævis ma-  
la sepe  
commouent.

Omnis gens  
de suo æuo  
querit.

Quæ pro  
omni ad  
dolorem au-  
genda:

sed & fig-  
dandum.

CAPVT XXI.

Magis deinde proprie & precise id refutat, ex Comparatione cum veteribus malis. Primo de bellis, & de clade mirabili Iudeorum.

At tu, Lipsi, plebeia hæc mitte: & ad Comparationem me sequere, quam deposcis. Per eam tibi clarum, non partim solum in omni genere cladium olim euenisse, sed maiora: & gratandi materiam huic æuo esse, quam querendi. Bello, inquis, iactamur. Quid ergo bella nulla apud præfens: imò nata

Idem Compa-  
ratione, etiam  
per linguam  
græcæ idia-  
dium.

K 2 ca,



perulstratus: leuârunt me pridem hoc falce recensitionum  
 Augustinus & Orosius. eos vide, & in iis maria malorum.  
 Vnum bellum Punicum secundum, in solis Italiâ, Hispaniâ,  
 Sicihiâ, supra *quindecies centena milia* hominum ( quæ sui enim  
 curiosi non totis anni septemdecim consumpsit. Bellum ci-  
 uile Cæsaris & Pompeij, ad *millatrecenta*: & largius, Bruti,  
 Cassij, Sex. Pompeij arma. Et quid bella recensio plurimum au-  
 spicio gesta aut ducta: Vnus ecce C. Cæsar (6 pestē perniciem  
 quæ generis humani!) faretur & quidem glorians, *quindecies*  
*centena & nonaginta duo milia hominum præliis à se occisa*. atque  
 ita, vt nō veniat in hanc rationem strages euilium bellorum.  
 Pauculis annis quibus ille Hispaniæ aut Galliæ præfuit, in ex-  
 ternos edita istæ cædes. Quo tamen maior etiam hac parte il-  
 le Magnus, qui in delubro Mineræ inscripsit *iusa à se, fugata,*  
*occisa, in deditionem accepta, hominum civium simul centena LXXX:*  
*III. milia.* Quibus velut in numerum, si vis, adde, Q. Fabi-  
 um, qui *centumdecem Gallorum milia*: C. Marium, qui *du-*  
*centa Cimbrorum*: posteriori æuo Aetium, qui memorabili Ca-  
 talaunico prælio *centum sexaginta duo milia* Honorum occi-  
 dit. Et ne bellis illis hominum cadaueratantum fuisse censas:  
 fuere etiam opidorum. Cato ille Censorius \* gloriatur plura  
 \* opida se in Hispaniâ cepisse, quam dies in eâ egerit. Sempro-  
 nius Gracchus, si Polybio fides, *trecenta* in eadem deleuit. Nec  
 habet omne æuom, opinor, quod adstruat his exemplis, præ-  
 ter nostrum, sed in orbe alio. Pauculi Iberi ante annos octo-  
 ginta in vastas illas & nouas terras delati, quæ funera, deus  
 bone, ediderunt! quas strages! Nec de causis aut iure belli  
 dissero, tantum de euentis. Cerno ingens illud terrarum spa-  
 tium, quod visibile magnum sit non dicam vicisse, à vicenis  
 tricenisque militibus peruari: & passim incrimos illos greges  
 sterni, vt fegetem à falce. Vbi tu es insularum maxima Cuba?  
 tu Hayti? vos lucayæ: quæ olim sexceteris singule, aut denis ho-  
 minum millibus succinæ: salibi vix quindecim ex iis retinui-  
 sit in semen. Ostendē etiam te paulum tu Peruana, tu Mexi-  
 cana ora. Heu miram miseramque faciem! immensus ille tra-  
 ctus & verè alter Orbis, vastus attritusque\* apparet, non aliter  
 quam si cælesti quodam igne deflagrauer. Mēs & lingua mihi  
 cadit,

\* In diti-  
 gones a Ro-  
 mani editæ.  
 \* Punicæ  
 tradidit, lib.  
 VII.

\* Apud Pla-  
 tarcliam.  
 \* Ad qua-  
 dringenta, vt  
 tradunt Plur.  
 & Optian.

In diti-  
 gones, in 6  
 tradidit.

\* Cæteris sub  
 iunctis non  
 aucte habita-  
 uerunt, sed  
 quæ milia  
 milia.

eadit, Lipsi, dum hæc memoro: & video nostra omnia præ  
 istis non aliud quam palcarum casta esse, vt Comicus ait, aut  
 gurguliu culcos minutos. Nec tamen legem illam mancipio-  
 rum adhuc refero: quâ nihil acerbius in veterum bellis. Ho-  
 mines ingenuos, nobiles, pueros, faminas, omnes victor abri-  
 piebat, quis scit an in æternam feruicitem? Certe feruicitem  
 cuius veltigium iure granulor non fuisse, non esse adhuc, in  
 Christiano orbe. Turcæ vnturpant, nec aliud est quod  
 magis inuisum & terribilem nobis reddat Scythicum illum  
 dominatum.

Capitales  
 olim acerbo,  
 & acruand  
 morti.

## CAPVT XXIII.

*Pestis Famæque prisce insignia maximè exempla. item Tributorum  
 magnitudo quæ olim. & rapinarum.*

**A**T tu pergis in querelâ & Pestem etiam adtexis Famem-  
 que: Tributa & Rapinas. Vis igitur singula cõparemus?  
 sed breuiter. Dic mihi quot milia Pestis in totâ Belgiâ ab-  
 stulit, his quinque aut sex anni: Opinor quinquaginta, aut vt  
 largiter, milia centum. At vna in ludæâ pestis fuo Dauidæ  
 æ, *septuaginta milia* absorpsit, die non toto. Sub Gallo & Vo-  
 lufiano Imperatoribus, \* pestis ab Æthiopiâ exorientis omnes  
 Romanas prouincias peruasit, & per quindecim continuos  
 annos incredibiliter exhaustit. Nec alia vnquam maior lues  
 mihi læta, spatio temporum, fuit terrarum. Scuitâ tamen  
 & impetu insignior illa quæ Byzantij finitimisque locis grafsa  
 fata, Iustiniano Principe. cuius vis tanta, vt in singulos dies  
*quinque milia* funerum daret, interdum etiam *decem*. Timidè  
 hoc dicerem & ambiguo fidei: nisi fidissimis huic rei ab illo  
 ipso æuo \* testes. Nec minùs miranda Africana pestis, quæ  
 euersâ Carthagine orta, in solâ Numidiâ \* *octingenta hominum*  
*milia* deleuit: in maritimâ Africâ, *ducenta*, & apud Veticam *tri-*  
*ginta milia* militum, qui ad ora eius præsidium relicti. iterum  
 quæ in Græciâ, Michælis Ducæ imperio, tam serua: *ducenta*  
*milia* (Zonare verba sunt) *toti* *Græciæ* *morbo* *occidit* *duas* *triduo* *morbo*,  
 vt vni prorsus pares non essent mortuâ sepeliendis. Denique \* Pe-  
 trarchæ æuo, vt ipse relet, tam valida in Italiam incubuit, vt  
 ex mil-

Pestis, quæ  
 apud veteres.

\* Zonare  
 Tom. 4.

\* Perorine  
 lib. 11. de Bel-  
 lo Persico.  
 \* Actuum  
 lib. 5. hist.  
 \* Orosius  
 lib. 5. cap.  
 VIII.

\* Sul. oratio  
 à Christo ut  
 ecc. l. 12.

ex millenis quibusque hominibus vix decem superessent. Iam de Fame, nihil profecto nos aut ætas nostra vidimus, si videmus antiqua. Sub Honorio Imperatore Romæ tanta caritas & raritas omnis annonæ, vt homines hominibus iam imminerent, & in Circo palam audita strilla vox, PONE PRETIUM

HVMANAE CARNI. In totâ Italiâ vastantibus eam Gothis, sub Iustiniano, iterum tanta, vt in solo Piceno quinquaginta hominum nullâ fame interierint: & passim in vsu ciborum veræ sint non carnes solum humane, sed humana excrementa. Dax mulieres (narrare exhorresco) septemdecim viros per insidias noctu interfecerant, & comederat: ipsæ à decimo octavo, qui id agi senserat, casæ. Nec refero in Sacrà vrbe famem, & exempla iam protracta. Quòd si de Tribubus etiam aliquid dicendum est: non nego grauiam esse quibus premimur, sed ita si sola & per se ea videas, non si componas cum præcis.

Tributorum  
omnium magni-  
tudo.

\* Appianus  
Iustitiam  
nauis. l. 1.  
p. 107.

\* Dio apertè  
lib. lvi. c. 1.  
De Caluaris  
vitiis. l. 1.  
Dux quædam  
vitiis. l. 1.  
p. 107.

In colonis  
doliuicenis  
secutis.

Pleraque omnes provincie sub Romano imperio, fructuum ex agro pascuo *Quintam* quorannis persoluere, *Decimam* ex agro aruo. Nec desuere Antonius & Cæsar nouem decemque annorum tributa exigere in vnum annum. Iulio Cæsare interfecto, cum arma sumpta pro libertate, singuli ciues *vigesimam quintam* omnium bonorum dependere iussi: & hoc amplius, Senatij ordinis omnes, in singulas ædium suarum regulas, *sex asses*. Quæ immensa contributio, nostrisque sensibus nec credenda nec reddenda. At *Octavianus Cæsar*, (seruo ratione nominis sui habitâ) *Octauam* omnium bonorum partem à libertis exegit, & accepit. Et omitto quæ *Triumviris*, quæ alij tyranni patrauerunt: ne nostros doceam, recitando. Vnum tibi in ista omnium exactionum rapinarumque sit, de Colonis. Quo inuento vt nihil ad vim imperij firmius, ita nihil in subditos cogitari potuit tristius. Deducebantur passim legionales cohortesque veterane in agros & opida: miserique provinciales momento temporis bonis & fortunis omnibus prouolebantur. idque nihil ausi, nihil meriti: sed pro crimine omni, opes aut opimi agri. In quo profectò gurges quidam calamitarum omnium apparerit. Miserum est nummis solitarii quid etiam agris rectisque? Graucilltis pelli: quid torâ patriæ? quid templis artisque? Diltrahebantur ecce aliquot millia hominum,

minum, liberi à parentibus, domini à familiaribus, vxores à viris, & in varias terras, vt cuique fors sua fuisset, spargebantur: alij in *Sciencis Apis*, vt poeta in hac ipsâ re ait, *Para Scythiam*, aut toto diuisos orbe *Britannos*. Solus *Octavianus Cæsar* in solâ Italiâ *duodeciginta* colonias collocauit. in prouinciis quot libuit. Nec alia res magis, vt ego scio, exitio fuit Gallis nobis Hispanisque.

Quæ crebet.  
rimæ.

## CAPVT XXIII.

*Cruelitatibus Cædium* narrationes aliquot, mire, & supra omnia scelera huius æui.

SED scuitia tamen hodie, inquis, & cædes inaudita. Scio quid inuas, & quod nuperum factum. Sed tuam fidem, Lipsi: tale nihil apud antiquos? O imperitium te, si nescis: malum, si dissimulas! Exempla enim adeò prompta & multa, vt laborem in eligendo. Sullæ nomen nosti, illius Felicis? ergo & proseriptionem eius infamem & immanem, quâ *millia quatuor & septingentos* ciues abstulit vni vrbi. Et ne villa quædam capita aut eplebe censas, *centum quadragesima* in iis Senatores. Nec tango cædes innumeras, quæ vulgo factæ permissa eius siue iusti. vt non immeritò vox illa *Q. Catulo* expressa sit, *Cum quibus tandem victuri sumus, si in bello amatos, in pace inermes occidimus?* At *Sullam* eundem haut multo post imitati tres discipuli (*Triumuiros* intellego) pariter profecere: *trecentos Senatores*, equites Romanos supra *bis mille*. Heu scelera, quibus nihil acerbius *Sollius* videri visurus, est, ab ortu omni ad occasum! *Appianum*, si voles, lege, & in eorum viciam sedamque imaginem laticantium, fugientium, sistetium, extrahentium; liberorum circa euulantium, & coniugum: percam ego, nisi humanitatem ipsam perisse dices fero & ferino illo æuo. Atque hæc in Senatoribus equitibusque, gesta: id est, totidem penè regibus aut dynastis: sed in multitudine fortasse non scuitum. Imò vide mihi eundem *Sullam qui quatuor legiones contrarie partis fidem eius secutas in publicâ villa, nequequam fallaciis dextra misericordiam implorantes, obruncari iussit. Quorum eum morientium gemitus Catiam quoque attigisset, at oratio*

Cædes im-  
manes & in-  
fames, quæ  
dilig.

\* *Palerium*  
lib. 11.

\* *Appianus*  
lib. 11.

\* *Ita Palerium*  
lib. 11. ubi  
est dicitur.  
111. milia  
hominum. At  
Senæ ian-  
tam de ipis  
multibus, De  
114.

L & con-

& conuerso Senatu: *Hoc agamus, inquit, Patres conscripti pauculi sedatiosissimi meo parantur.* Nec scio quid magis hic mirer: hominem id facere potuisse, an dicere. Et plurimè potest facultia exemplatè capere. *Seruius Galba in Hispaniâ triu ciuitatum conuocato populo, quasi de commodis earum acturus, septem milia, in quibus flos iuuentutis consillebat, repetè trucidauit. in eadem regione L. Licinius Lucullus consul, Caucaeorum cuiusdam milia contra deditionis stipulate fidem immisis in urbem militibus occidit. Octavianus Augustus Perusiâ captâ, trecentos id dediticiis, electos virosque ordinis ad aram D. Iulio exstructam hostiarum more maclauit.* Antoninus Caracalla, nescio ob quos locos infernus Alexandrinis, pacis specie in urbem eam veniens, vniuersam iuuentutem in campum conuocata, milite circumdedit, & signo dato ad vnum omnes occidit. pariq̃ue facultiâ in reliquam multitudinem vni, frequentissimam urbem profus exhausti. *Mithradates rex vnâ epistolâ octoginta milia ciuium Romanorum negotiandi causâ per Asiam dispersa interemit.* *Volesus Messalla proconsul Asia, trecentos vnâ die secuti percussit, & inter cadauera reiectis manibus superbe inambulans, quasi rem magnificam fecisset, proclamauit, d' ayôpoua βασιλεύς. Et profanos adhuc loquor impioses. sed ecce tibeticam inter deo vter deuota nomina Theodosium Principem, qui Thessalonice per summum scelus & fraudem septem milia innoxiorum capitum in theatrum quasi ad ludos conuocatos, immisso milite necauit. Quo factò nihil magis impium vetus omnis impietas habet. Itè post hæc mei Belge, & scuritiam siue perfidiam Principum accusate in hoc aruo.*

## CAPVT XXXV.

*Tyrannid etiam nostra eleuata ostensa eâ à naturâ siue malitiâ humanâ esse. & externas internasque oppressiones fuisse olim.*

**D**ENIQUE Tyrannidem etiam hodiè culpas, & oppressiones corporum atque animorum. Nec ambitiosè mihi nunc decretum attollere auium nostrum, vel adligere. cui enim bono? hoc quod ad Comparationem nostram facit, dicam.

\* Valer. max.

\* Appian. Hist. lib. 6. c. 10.

\* Sueton. in Caracalla.

\* Valer. max. lib. 6. c. 10.

\* Sueton. in Messalla.

\* Oremus. in Theodosio.

cam. Quando mala ista non? & vbi non? Cedo mihi scelum aliquid sine insigni tyrannide, cedo gentem. Si potes: (subibo enim discrimen huius alex: ) ego quoque confitebor miserimos nos miserorum. Quid taces? Verum est, vt video, illud dialycticum vetus, *Omnes bonos Principes in vno anno posse perferibi.* Insitum nimirum ingenis in genis, imperio insolenter vti: nec facile modum ferare in eâ re, quæ supra modum. Nos illi ipsi qui de tyrannide queuntur, semia tyrannidis inclusa in pedore gestamus: nec voluntas plerisque ea effrendi deest, sed facultas. Serpens enim frigore torpet, venenum nihilominus habet, sed non exurit: simile in nobis, quos sola imbecillitas arect à nocendo & Fortunæ quoddam frigus. Da vires, da instrumenta: vereor vt vel impotentissimi perli que istorum sint, qui nunc tam iniqui in potentes. Exemplum in cottidianâ istâ vitâ. Vide mihi patrem illum fruentem in filios, dominum in seruos, præceptorem in discipulos. Phalarides in suo genere omnes ibi sunt: & fluxus eisdem in flumine excitant, quos reges in magno mari. Nec animantibus aliis non hæc natura. è quibus pleraque scruunt in congeneras sibi species, in aere, terrâ, aquâ.

— pilces sic sepe minutos

*Magnus comest, sic aues enecat accipiter.*

ait rectè Varro. Sed corporum ista oppressiones sunt, inquit: hodiè hoc eximum, quod etiam animorum. Itane, animorum? vide ne inuidiose hoc potius, quàm verè. Ignorare mihi sese & naturam illam caelestem videtur, quisquis premi eam putat posse aut cogi. Nulla enim externa vis vnquam faciet, vt velis quod nolis, sentias quod non sentis. Ius aliquis in vinculum hoc animi habet siue nexum: nemo in ipsum. Soluere eum à corpore tyrannus potest, non naturam eius dissoluere: quæ pura, æterna, ignea, spernit externum & violentum omnem tactum. Ascensum tamen animi non licet expromere. Esto, sed linguæ tuæ igitur fræna ponuntur, non animo: nec iudiciis, sed factis. Sed nouum hoc ipsum & inauditum. O bone, quàm erras! Quot tibi possum dicere qui sub tyrânis sensuum suorum penas luerit, propter incautam linguam? Quàm multi ex iisdem vim adferre iudiciis conati?

L 2

iudi-

Cætes sim-  
per tyranni-  
& oppres-  
siones.Quibus cri-  
gor à imperiâ  
& ferocia  
tam ingeni.Sed & tyran-  
nidis aui  
animata.



uillis: quæ iterum exardescunt, & nisi fallor, in exitialem magis flammam. Britanniam? perpetua in eâ bella cædesque. & quod nunc paullisper in pace est, imperio debet pacati sexus. Galliam? vide & miserece. etiam nunc per omnes eius articulos gangrena serpit sanguinolenti belli. Nec alter in toto orbe. Quæ cogita, Lipsi, & communione hac miseriarum, tuas leua. Atque ut triumphantibus à tergo destrui feruus solet, qui in medio triumpho gaudio idemtidem interclamarer, Homos: sic tibi monitor ille semper adsit, Esse hæc humana. Ut enim labor cum pluribus communicatus leuior fit: sic item dolor.

## CAPVT XXVII.

*Sermonis totius Conclusio. & ad repetendum eum ruminandumque breuis admonitio.*

**E**XPLICVI copias meas omnes & sermonem, Lipsi: & habes quæ pro Constantiâ dicenda mihi censui in Dolorum. Quæ utinam non grata tibi solum, sed lubria: nec delectent, sed magis iuuent! Iunabunt autem, si non in aures solum, sed in animum demittes: nec audita iacere & inarescere capiariere, ut semina sparsa summo solo. Denique si repetes ferio & ruminabere. quia ut ignis è silice non vno concussa elicitur: sic in frigido isto pectore, non primo admonitionum ictu accenditur latens & languens in nobis vis illa honesti. Quæ ut verè aliquando in te ardeat, nec verbis aut specie, sed re & factis, supplex quæso venerorquæ æternum & diuinum illum ignem.

Cum dixisset, surrexit properè, & Eo Lipsi, inquit. Sol hic meridies prandij mihi index. tu sequere. Ego alacer ac libens, inquam: quodque in mysteris solet, iute nunc acclamem,

*— Vigetis uixis, Deo aluor.*

*o Effugi ma-  
lum repperi  
bonum.*

FINIS.

AD DEVM

AD DEVM  
PRO CONSTANTIA

PRECES

Fuse in graui & diuturno meo morbo, anno  
M. D. LXXIX. Aetatis meæ XXXII.

**C**VI mare, cui tellus famulatur, & ignea cali  
Sidera: quem metunt mortalia sacra animantium:  
Alone Deus, sine quo dias in luminis oras  
Nil venit, & sine quo nil exit luminis oras:  
Adspice me quem languor habet, quem tabida vexat  
Febri, & exigua suadet sperare salutem.  
Annue ne pariter cum corpore meus brutescat,  
Neu time facta meum fugat CONSTANTIA peccata.  
Certa eremum vite sinus mortibus instat,  
Et cunctis properamus eundem tangere portum:  
Non cursum tamen omnibus vnus. o ille beatus  
Qui vite infames scopulos & naufragia saxa  
Fessina potuit praterisse carina!  
Quando uoles mea Parca, sequar, non hic terrenis  
Impedior curis: nec me fucata veneno  
Vellera, nec rutilo splendor perfrixit ab auro.  
Sola mihi dote arrisit pellacia Musa:  
Hanc quoque sperno libens. tu tantum die decorum,  
Munda mens aeterna, & inenarrabile nomen,  
Suscipe me, & letum meliori in sede reponere.

INDEX



# INDEX CAPITVM,

*Quem subiecitimus vt Lector in vno aspectu habeat  
solum totius operis Et contextum.*

## LIBRI PRIMI

**CAPVT I.**  
Prafatio & introductio. querela  
Item aqua de Belgium turbis.

**CAP. II.** Peregrinationem non facere  
ad internos morbos. indiciam eam  
esse, non medicinam. nisi si forte in leui  
quodam & primo adfectuum mon.

**CAP. III.** Auctores animi morbos non  
tollit ea, non minui: imò per eam recu-  
descere. Animi esse qui in nobis agro-  
retisq; remouidi à Sapientia & Con-  
stantia petendum.

**CAP. IIII.** Definitiones Constantia,  
Patientie, Recta rationis, Opinonis,  
Item Peruicacia quid à Constantia dif-  
ferat & abeat: & Patientia, Abiectio.

**CAP. V.** Ratio & Opinio vnde origi-  
nem habent: virtuosque vires & effectus.  
Alteram ad Constantiam ducere, alteram  
ad Lenitatem.

**CAP. VI.** Constantia laus, & seria ad  
eam hortatio.

**CAP. VII.** Quid fit & quomplex quod  
Constantiam turbet. Bona & Mala ex-  
terna esse. Mala autem duplicia, Publi-  
ca & Præua, ex his grauias & periculosa  
maxime videtur publica.

**CAP. VIII.** Mala publica oppugnan-  
da, sed ante omnia tres Adfectus coercendi,  
exque his hoc Capite ambitiosa quædam  
Simulatio, quæ homines Mala  
propria, vt Publica lagent.

**CAP. IX.** Simulatio ea claris reiecta,  
& ab exemplis, obiter de verâ Patriâ  
dictum, item malitiam hominum pun-  
diendum mala rationis, cum ipsi extra ea.

**CAP. X.** Querela mea de ineprecatio-  
ne Langium liberâ. sed additum, Phi-  
losophi id minus esse. Conatus item re-  
sistendi superiora: & obligatio amoris  
qui in patriam.

**CAP. XI.** Refutatus secundus Adfec-

tus nimij amoris in patriâ, quem Piatem  
faleb vocat. idque ostentum.  
Item vnde origo illi Adfectui, & quid  
Patriæ proprie ad verè.

**CAP. XII.** Tertius Adfectus temperas,  
qui Misericordiam in vniuo esse. dif-  
criminationis, hinc causâ, à Misericordiali,  
quomodo, & quatenus cõ vendum.

**CAP. XIII.** Remota obtaudit, ven-  
tum serid ad eleuanda aut tollenda ipsi  
Publica mala, quatuor ea præcipuis ar-  
gumentis oppugnanda à me & expug-  
nanda: Ac primo hic de Prouidentia  
dictum, cuique probata inesse & præse-  
rebus humanis.

**CAP. XIII.** Nilhil hic geri, nisi Proui-  
dentia eius minus, ab ea clades in popu-  
los aut vrbes immineri. idem parum piè  
super his quæ nos aut flere. Denique  
adhortatio ad parendum deo, cum quo  
terrore & fustria pugnat.

**CAP. XV.** Ad fecundum pro Constantia  
argumentum transitum, quod à Nec-  
essitate, Vis eius & impetus. Dupliciter  
ea Necessitas considerata: & primo in  
Rebus ipsi.

**CAP. XVI.** Exempla necessaria muta-  
tionis aut mortis in toto Orbe. Cælum  
& elementa conuerti, aliquando interru-  
pta idem in oculis spectari, in vniuersi-  
tis, & regnis. Denique gyrate hic con-  
sentia, nec quidquam stabile aut firmum,  
quæ è Fato, Fatum ipsum primo adfer-  
tum. Vultu in eo & sapientum vniuer-  
sum quemdam consensum fuisse, sed in  
paribus dissentiam.

**CAP. XVII.** Venium ad Necessitatem  
quæ è Fato, Fatum ipsum primo adfer-  
tum. Vultu in eo & sapientum vniuer-  
sum quemdam consensum fuisse, sed in  
paribus dissentiam.

**CAP. XVIII.** Tris prima genera Fati  
explicita breuiter, omnium definitio siue  
descriptio. Stoici leniter, & breuiter,  
excusati.

CAP.

## INDEX CAPITVM.

**CAP. XIX.** Quartum siue Verum Fatum  
explicitat. De nomine ipso dictum  
breuiter. Id definitum tenuiore filo: &  
ostentum à Prouidentia differre.

**CAP. XX.** Distindum & diuulsum id  
à Stoico fato quatuor terminis. Oflen-  
tum accuratius, quo modo vim non in-  
ferat voluntati. itemq; deum nec surp-  
tò mali nec auctorem esse.

**CAP. XXI.** Conclusio tractationis de

## LIBRI SECUNDI.

**CAP. I.** Occasio repetiti sermonis. itio  
ad Langij amorem hortum, eiusque  
laudatio.

**CAP. II.** Hortorum in genere Lau-  
datio. Cælum eum antiquum esse, & à  
naturâ. Reges & viros magnos vsurpasse.  
Denique delectatio eorum ob ocu-  
los posita, & non improbum meum  
votum.

**CAP. III.** Contra curiosos quos-  
dam disserum, qui hortis ad vanitatem  
& ignauiam abutuntur. Quis versus  
eorum vim. Sapientibus & doctis idoneos  
esse, & Sapientiam ipsam aliam in iis  
relictam.

**CAP. IIII.** Ad Sapientiam igitur ad-  
hortatio. per eam ad Constantiam veni-  
unt. & serid monita augetas vt ferias  
Philosophia litteras cum antiquioribus  
illis & liberalibus coniungant.

**CAP. V.** Sapientiam non vnde, sed  
conando acquiri. Rectitudinem in feru-  
entem de Constantia. Cupidinem discen-  
di, bonum esse in adolescentia signum.

**CAP. VI.** Pro Constantia tertium ar-  
gumentum ab Vili. Clades bonas esse,  
Originem inueteare siue Finem. Originem  
enim à deo fumere. qui æternum  
& immutabile bonus, ideoque causa  
nullius mali.

**CAP. VII.** Finem item cladium fem-  
per dirigi in bonum, etsi per sepe ex  
per nos homines, & nox causa admi-  
nistrata. Sed fragi & temperari eorum  
vim à deo. flecti omnia in nostrum vsum,  
obiterque dictum cum Malorum operâ  
in iis deus vtrari.

**CAP. VIII.** Magis distind de de finibus

ipsi. eos triplices esse: & qui, quibus  
conueniant. Mox paulò fuis de Ex-  
ercitio, quod Bonis non vno modo pro-  
deh, firmando, probando, præuendo.

**CAP. IX.** De caligatione, qui secu-  
tus finis. eam quoque ostentum ex vni-  
nostris esse, dupliciter.

**CAP. X.** Denique Punitionem ipsam  
bonam & salubrem esse. dei respectu,  
hominum, & eius qui puniunt.

**CAP. XI.** De Fine quarto, qui homini  
ambiguus est, eum pertinere vel ad  
Conservationem vitæ, quoque Vniuersi-  
tis, vel ad Cælum. Singula vberius ex-  
plicata.

**CAP. XII.** Contra iustitiam diuinam  
vetus & vulgata obiectio: cui impares  
pauca, ea inquitio ab homine remota,  
& ostensa impia.

**CAP. XIII.** Tamen vt curiosi fati-  
fieri, separati ad tres veteres obiectio-  
nes respiciunt. & primo ad eam de Ma-  
lis non puniunt, quod differri docemus,  
& ostensa impia.

**CAP. XIII.** Tamen vt curiosi fati-  
fieri, separati ad tres veteres obiectio-  
nes respiciunt. & primo ad eam de Ma-  
lis non puniunt, quod differri docemus,  
& ostensa impia.

**CAP. XV.** Penas etiam Polittas  
manere imptebos. & perquam im-  
ipias Externas: que exemplis aliquot  
illius vobis asserimatas.

**CAP. XVI.** Respondo ad alteram ob-  
iectionem, de Immeritis, ostentum omnes  
meruisse penam, quia omnes in

M

capitulum

INDEX CAPITVM.

culpâ. & qui magis aut minus, æquè imò nullo modo ab homine posse discerni. Deum solum esse, qui nos scire videt, adeoque iustificare punit.

CAP. XVII. Responso ad obiectionem tertiam, de penis translati, exemplis monstratum id etiam apud homines fieri. Quæ deo translationis huius causa sit, & plucula alia fatiis cutiose subtilitatis.

CAP. XVIII. Transitus ad Locum ultimum factus, qui ab Exemplis, & officina vile interdum esse, serice medicinae admisceri quædam iucunda.

CAP. XIX. Non tam grauis esse Mala publica, quam videntur, idque primo, sed breuiter, Ratione ostensum. Circumiecta enim rebus plerumque vanè timeri, non ipsas.

CAP. XX. Ad Comparationem ventum, sed prius exaggerata Belgarum & huius xvi mala, eaque opinio communiter refutata, & ostensum ingenium humanam proptum ad augendos suos læctus.

CAP. XXI. Magis deinde propriè &

prescè id refutatum ex Comparatione cum veteribus malis. Primo de bellis, & de clade mirabili Iudeorum.

CAP. XXII. De Græcorum item Romanorumque cladibus ex bello, Magnis interfectorum numeris ab aliquot ducibus. Item vastato noui citia, & miserie captiuitatis.

CAP. XXIII. Pestis Fœmisque prece insignita maximè exempli, item Tributorum magnitudo que olim, & Raptarum.

CAP. XXIII. Cruditatis & cædium narrationes aliquot, mixtæ, & supra omnia scelera huius xvi.

CAP. XXV. Tyrannis etiam nostra electata, ostensa ea à naturâ siue malitiâ humanâ esse, & exteras internasque oppressiones fuisse olim.

CAP. XXVI. Postremò doctum non mira aut noua esse hæc Mala. hominibus gentibusque, omnibus semper communia, & solatium in eâ re quaesitum.

CAP. XXVII. Sermonis totius Conclusio, & ad repetendum eum ruinandamque breuis admonitio.

FINIS INDICIS.

APPROBATIO.

**H**os duos I. Lipsij de Constantia libros, vel hoc nomine prælo dignos censo, quod non iam, vt alie eiusdem lucubrations, libris & lapidibus, sed ipsi animo caliganti languentique lucem & medicinam adferant, quibus, si admisserit, ad illud robur proficiat quisque ac conalescat, vt si fractus illabatur orbis, impavidam feriant ruine.

Guiliel. Fabricius Nouion. Apostolicus ac Regius librorum Censor.

IN CONSTANTIAM  
V. C. IVSTI LIPSI.

**D**VM patriam exeret plus quam ciuibus armis  
Triste inter Reges discidium & populos,  
(Ab quantun lis illa dedit quantunqne datura est  
Sanguinis: at rvos ô Di meliora date.)  
Non isdem castris, auibus non militat isdem  
Belgia, & heu cines perditum is ipsa suos.  
Tantorumque diu sperata sine laborum  
Decipimur. mendax spes ea abit miseris.  
An mirum aduersa rerum succumbere mole  
Deque gradu tantum-non animum excidere?  
Ceu nauem inuitis Reclor pugnantisbus Austris  
Desert, & pelago ludibrium ire finit.  
Id verò prohibet IVSTVS (nihil addimus vltra)  
Per quem depeneri non licet esse animo.  
Ille ipsi bellum Dux non inglorius inferre  
Fortune, en viso vt tota stupet titulo.  
Ille addit vires animoso: turpe labantem  
Sustinet, & mente stare facit solida  
Omneis impavidum contra casusque minasque  
Ceu contra fluctus stare solent scopali.  
Vt iam, Socraticos quamuis seruere magistratos,  
Quantum vsquam est, melius nil alibi inueniat.

F. Duicis I. C.

DOM. BAVDII ADEVMDEM  
TETRASTICHON.

Καλλὸν τὴν λόγον ἀπερλεῖ, ἔργον τὴν δεικνῶν  
Τούτο μὴ πῶποτε, ἔστω δὲ σπουδαίου θεοῦ.  
Ἄλλοτε ἀποστρέψω μὴ ὅτι ἰδοῦμαι· ἡδὲ τοῦ θεοῦ  
ἡρώδης τὴν βίβλον, πρὸς τὴν βίβλον.

M 2

EPI.

EPIGRAMMA  
IN CONSTANTIAM  
IVSTI LIPSII.

PRODIT iam in dias CONSTANTIA luminis oras,  
Et nota hæc LIPSII munere fit BATAVIS,  
Narrantis nobis, quantum PRVDENTIA, quantum  
Possit in humanis pectoribus RATIO.  
Cedite ROMANI SAPIENTES, cedite GRAII:  
An hæc aliquid maius SOL videt hoc operæ?

*Læti Deuæ Filium.*

IN I. LIPSII V. C. LIBROS  
DE CONSTANTIA CARMEN.

Nil mirum subito mortales rebus in artibus  
Abiicere audaces ex animis animos.  
Ipsa ignota diu latuit CONSTANTIA, nostris  
Robora quæ solita est indere pectoribus.  
At nunc fortune ludibria ludicra, & eius  
Vires atque vices discite ferre homines.  
Sic vobis doctor non vanus LIPSIVS, ille  
Flos populi, atque oculus Pieridum & Charitum.  
Ipsa à quo didicit CONSTANTIA stare, librisque  
Illius crectum tollere in astra caput.  
Libris, quos LIPSII si doctum nomen abesse,  
Æthæcos dicam composuisse Deos.

*Franciscus Raphaelinus Filium.*

PRIVILEGIUM CÆSAREVM.

RDOLPHVS SECVNDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiae, Sclauoniæ Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Striæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Nostro & Sacri Imperii fidelissimo Iusto Lipsio gratiam nostram Cæsaream. Possessionem inter alia, quæ De vsu immortali hominibus liberali manu dedit dona, illustratissimis illa & quasi diuina sunt, quæ in literis liberalibusque disciplinis consistunt, quibus scilicet homines non tantum ab animalibus ceteris rationis expertibus, sed à rudi etiam & imperito hominum vulgo ita distinguuntur, vt tanquam Dij quidam splendescere in terris videantur: rem sanè præclaram seque dignam illi præstant, qui diligentem iis ipsis in literis ac disciplinis operam ponunt, præclarissimam verò & Reipub. vtilissimam, qui eas ita excolunt, vt aliorum menti docendo, scribendo lumina præferant, eosque ex ignorantia tenebris quasi manu educant. Quos excitare, quos amare atque animare ad dignitatis nostræ munus, ad quod Diuino vocati beneficio, concessuque sumus, in primis pertinere existimamus. Cum itaque ab iis, quorum nobis spectata fides, qui que indicare de Literis possint, acceperimus, infigens te animi ingenique tui dotes tibi à natura infusas à primis temporibus ætatis tuæ ita literarum ac disciplinarum studio excoluisse atque exornasse, vt olim iuuenilibus adhuc ætatis præclara florentissimis iuuenis que vulgaris eruditionis specimina præberis, dum obscura in antiquis scriptoribus loca, quæ quedam tanquam lustra erant, illustrasti, quæque in iis iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, restituisisti, dum vetusta Latine antiquitatis rudera in nouam subinde struendam singulari artificio eleganter conuertitissimè exquisitam ad eam & raram doctrinam, quæ magnam de te apud doctos quoque viros opinionem excitari, peruenisse, eamque variis ab te libris acri & graui cum iudicio scriptis atque in lucem editis ostendisse, vt in eo quod tam feliciter tractes scriptiois genere paucos tibi pares hodie reperire sicut iam verò matura te ætate viro, viro magis magisque digna, & viris doctis grata ac Reipub. vtilia scribere, quæquæ à primis illis Romanis olim auctoribus scripta fuerunt à mendacibus purgare & lectissimos quoque ex Musarum horris, in quibus assidue verseris, flores colligere, concinnare, quibus Lectores nunquam hæc recites, & eorum pectus ad prudentiam, probitatemque informes: haudquaquam præcæmittere volumus, quin Reipub. ad quam hæc ab te ornamenta conferuntur, causa, Cæsareo te nostro elogio decorandum, & quamuis per te fatei ipse animatus sis, animadum magis patrocinioque nostro defendendum pro benigna nostra in te suscipere voluntate. Quoniam verò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te eligere velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc nostro privilegioque te & Typographum tuum aduersus quorumcumque fraudem, qui lucri causa, quod fieri solet, eadem excudere aut typis imitari forte velint, munitos cupimus. Quam obrem pro auctoritate nostra Cæsarea decernimus, statuimus, vetamusque, ne quis Typographorum, Bibliopolarum, aut

ant aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu  
editurus es, quocunque modo characere, aut forma, siue integros, siue  
aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venditare in-  
tra sacri Romani Imperij, Regnorumq; ac Dominiorum nostrorum hæ-  
reditariorum fines triginta annis proximis à primo editionis die computan-  
dis, absque tuo tuorumve hæredum consensu audeat. Hac autem lege  
addita, ut tria vt minimum cuiusque libri exemplaria, quemadmodum  
moris est, ad Imperialem nostram Cancellariam mittantur. Si quis verò  
edictum hoc nostrum transgredi, violare, aut contemnere deprehensus  
fuerit, cum non solam eiusmodi libris tibi, hæredibusve tuis, auxilio Ma-  
gistratus, vbi cuncta reperti fuerint, vendicandis, priuari, sed triginta etiam  
Marcharum auri puri mulcta, cuius semelisis quidem Fidei nostri Procura-  
tori, fraudis vindicæ alter verò semelisis, tibi hæredibusve tuis pendatur, pu-  
ni volumus. Mandantes vniuersis & singulis nostris & sacri Romani Im-  
perij subditis & fide libus dilectis, tam Ecclesiasticis quam Politicis, cuiusc-  
cumque status, gradus aut ordinis extiterint, præsertim verò eis, qui in Ma-  
gistratu constituti, vel suo vel superiorum suorum loco aut nomine, ius  
dicunt, iustitiam exercent, ne quemquam hoc Privilegium nostrum  
impune violare, spernere aut negligere patiantur. Sed, si quos contumaces  
compererint, constituta à nobis mulcta, eos puniri & quibuscunque mo-  
dis coerceri curent, nisi ipsimet grauissimam nostram in se conuertere  
indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu nostra subscripto,  
& Cesarei nostri sigilli impressione munito, confirmamus. Datum in arce  
nostra Regia Praga, die prima mensis Augusti. Anno Domini Mille-  
simo, Quingentesimo Nonagesimo secundo, Regnorum nostrorum Ro-  
mani decimo septimo, Hungarici vigesimo, & Bohemici tandem decimo  
septimo.

RYDOLPHVS.

Subsign.

Jacobus Curtius à Senftenau.

Ad mandatum sacra Cesarea Majestatis proprium.

Io. Barutiensis.

Additum sigillum Caf. Majestatis in cera rubra.

SVMMA PRIVILEGII REGII.

PHILIPPVS Deigratia Hispaniarum, &c. Rex  
Catholicus, diplomate suo sanxit, nequis, Iusti  
Lipsij Historiarum in alma Vniuersitate Louanienfi  
Professoris, & item Historiographi sui libros quoscun-  
que, à Censoribus legitimis approbatos, præter ipsius,  
hæredumve eius, voluntatem, intra triginta annos à  
prima singulorum librorum editione computandos  
imprimat, aut alibi terrarum impressos, in has inferio-  
ris Germaniæ ditiones importet, venalesve habeat.  
Qui secus faxit, præter librorum confiscationem tri-  
ginta marcharum auri puri illatione mulctabitur. Vti  
latius patet in litteris, datis Bruxellæ XIV. Feb. M. D. XCVII.

Signat.

Verreycken.

Tibi JOANNES MORETE, pro amicitia que mihi  
cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantiniani  
est ac fuit, tibi, inquam, permitto, uti hos duos DE  
CONSTANTIA libros, quos postremò recensui; ty-  
pis tuis excudat ac diuulget. Nequis adhibe alius præter  
te, cupio siue iubeo, ex lege quam magnus Cesar & Rex  
meus dixerunt.

Iustus Lipsius.

IVSTI LIPSI  
DE CRUCE  
LIBRI TRES

Ad sacram profanamque historiam vtilis.

Vnà cum NOTIS.

*Editio quarta, serio castigata.*



ANTVERPIÆ,  
EX OFFICINA PLANTINIANA,  
Apud Ioannem Moretum.  
M. D. XCIX.

*Cum Privilegijs Cæsareo & Regio.*